

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Digitaidot nuorten toimijuuden tukena

Katriina Räisänen

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, yhteisöpedagogi YAMK
(90 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
4/2019

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, yhteisöpedagogi YAMK

Tekijä: Katriina Räisänen

Opinnäytetyön nimi: Digitaidot nuorten toimijuuden tukena

Sivumäärä: 79 ja 3 liitesivua

Työn ohjaaja: Reijo Viitanen

Työn tilaaja: Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr. Vamos ja työllisyys

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa kehitetään uutta työmuotoa työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten digitaitojen vahvistamiseksi. Tarve nuorten digitaitojen vahvistamiselle on huomattu heidän kanssaan työskenneltäessä sekä aiheesta tehdyissä tutkimuksissa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Työn tavoitteena on ottaa osaa keskusteluun yhteiskunnan polarisoitumisen ehkäisemisestä nuorten toimijuutta tukien, ja olla osaltaan katkaisemassa syrjäytymiseen johtavia kehityssuuntia.

Työn teoreettinen viitekehys kytkeytyy toimijuuteen, valtaan ja osallisuuteen. Kyseessä on toimintatutkimuksellinen kehittämistyö, jonka tutkimuksellisessa osuudessa käytetty monipuolinen aineisto on hankittu osallistuvan toimintatutkimuksen toteutuksen aikana havainnoinnin, tutkimuspäiväkirjan, lomakekyselyiden ja testien avulla. Opinnäytetyössä kerrotaan digitaitovalmennuksen kehittämisestä ja arvioidaan tehtyä kehittämistyötä ja sen vaikutusta nuorten digitaitojen kehittymiseen peilaten valmennuksen tuloksia kirjallisuuteen ja omiin kokemuksiin.

Teemoittelun tuloksena aineistosta erityisesti esille nousseita tuloksia olivat nuorten 1) *innostuksen ja kiinnostuksen lisääntyminen*, 2) *oman osaamisen ja sen puutteiden tunnistamisen kehittyminen* sekä 3) *uuden oppiminen*. Digitaiprojektin ajalta kerätty aineisto osoitti toiminnan vaikuttavuuden ja sen, että osana valmennustyötä voidaan nuorten kanssa käsitellä ja kehittää näitä asioita.

Opinnäytetyön tilaajana toimii Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön Vamos ja työllisyys -palvelut. Työn toiminnallinen osuus on toteutettu Vamos Helsingissä osana starttityöpajaryhmän toimintaa keväällä 2018. Vamoksen tarkoitus on tukea työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia 16–29-vuotiaita nuoria kohti työ- ja koulutuspolkua.

Asiasanat: digitalisaatio, digitaaliset taidot, nuoret, mediakasvatus, syrjäytyminen

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
NGO & Youth Work, Master Of Humanities

Author: Katriina Räisänen
Title: Digital Skills Strengthening Youth's Agency
Number of Pages: 79 and 3 attachment pages
Supervisor: Reijo Viitanen
Subscriber: Helsinki Deaconess Institute, Vamos

This thesis is done as a part of research-oriented development activity, which aims to develop a novel way of working to strengthen the digital skills of NEET-youth (Not in Employment, Education of Training). The need to support and strengthen the digital skills of these youths has been noticed when working directly with them, as well as in youth research on the subject both in Finland and internationally. The objective of this thesis is to prevent polarization in Finnish society and contribute to breaking down the trends leading to social exclusion.

The theoretical framework of this thesis draws from the concepts of agency, power and inclusion. As research-oriented development activity, the thesis uses wide-ranging data that was acquired during the implementation of participatory action research. The data was collected using observation, research diary entries, questionnaires and tests. The thesis explores the development of digital skills coaching and assesses the development work that has been done, as well as its impacts on the development of the digital skills of the youths in question. Additionally, the thesis reflects the results of the digital skills coaching to existing research and literature as well as to the personal experiences of the author.

As a result of thematization of the data, three broader themes emerged: 1) *increased enthusiasm and interest regarding digitalisation*; 2) *development in identifying one's skills and shortcomings*; and 3) *learning and developing new skills*. The data collected during the project displayed the effectiveness of the development activities. Furthermore, the results showed that these issues can be handled and developed as a part of the training.

The thesis is commissioned by Vamos and Employment Services of the Helsinki Deaconess Institute. The operative part of the development activity has been implemented at Vamos Helsinki as a part of "Startti" group activities during Spring 2018. The objective of Vamos is to support young people of ages 16 to 29 who are out of work and training, and help guide them towards working life and education.

Keywords: digitalisation, digital skills, young people, media education, exclusion

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTOITUS JA KONTEKSTI	9
2.1 Valmentaja tukena ratkaisujen löytämisessä	10
2.2 Digitalisaation vaikutukset yhteiskuntaan.....	12
2.3 Nuorten digitaaliset taidot	13
2.4 Koulutuksen ja työelämän haasteet	15
2.5 Tarpeeseen vastaavaa kehittämistä.....	17
3 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA.....	19
3.1 Digitaalinen nuorisotyö kehittää ja kehittyy	19
3.2 Digitaalinen kompetenssi avaa digitaitojen laaja-alaisuutta.....	21
3.3 Yhteiskunnallinen luottamus tukee toimijuutta	23
3.4 Vaikuttava toiminta osallisuuden vahvistajana	26
3.5 Toimijana ja osallisena työssä ja koulutuksessa	28
4 TUTKIMUKSELLISTA KEHITTÄMISTOIMINTAA YHDESSÄ.....	31
4.1 Toimintatutkimuksen spiraalimalli	32
4.2 Hermeneuttisen metodin hyödyntäminen kehittämistyössä	35
4.3 Osallistuva toimintatutkimus.....	36
4.4 Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmät	39
4.5 Tutkijan ja työntekijän rooli osana ryhmän toimintaa	41
5 AINEISTON HANKINNAN JA TOIMINNAN KUVAUS.....	44
5.1 Toiminnan kuvaus.....	46

6 ANALYYSI JA TULOKSET	50
6.1 Innostus ja kiinnostus digitaalisuutta kohtaan kasvoi.....	51
6.2 Digiosaaminen vahvistui	53
6.3 Omien digitaitojen tunnistaminen kehittyi	57
6.4 Tutussa ryhmässä toimiminen lisäsi avoimuutta	59
6.5 Opinnäytetyön validointi ja arviointi	60
7 KEHITTÄMISEHDOTUKSET.....	63
7.1 Digitaidot esille ja mukaan arkeen	64
7.2 Digiosaaminen tulee turvata organisaation tuella	65
7.3 Digitaitoalumnien keskeisimmät teemat	67
8 LOPUKSI.....	69
LÄHTEET	73
LIITTEET	80

1 JOHDANTO

Digitaaliset taidot ja mediaosaaminen ovat tämän päivän yhteiskunnassa toimimisen välttämätön edellytys. Digitalisoituneessa yhteiskunnassa on pidettävä huolta siitä, että kaikki pysyvät mukana kehityksessä – digiosaaminen kun määrittää osallisuuden mahdollisuuksia koko ajan enemmän. (Lauha & Tuominen 2016, 149; Pöyskö 2016, 151.)

Opinnäytetyöni on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, ja sen tarkoituksena on ollut kehittää Vamoksessa tehtävää työtä sekä uudenlaista työmenetelmää 16–29-vuotiaiden työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten digitaitojen parantamiseksi. Työni teoreettinen viitekehys kytkeytyy toimijuuteen, valtaan ja osallisuuteen. Työni on toimintatutkimuksellinen kehittämistyö, jonka lähtökohta on työn ja koulutuksen ulkopuolella eläville nuorille suunnatun toiminnan kehittämisessä nykypäivän vaatimuksia vastaavaksi. Tutkimuksellisessa osuudessa käytetty monipuolinen aineisto on hankittu osallistuvan toimintatutkimuksen toteuttamisen aikana havainnoinnin, tutkimuspäiväkirjan sekä lomakekyselyiden avulla. Tässä opinnäytetyössä kerron digitaitovalmennuksen kehittämisestä, ja arvioin tekemääni kehittämistyötä ja sen vaikutusta ryhmämuotoisessa valmennuksessa keräämäni aineiston avulla.

Työelämässä tai opiskelemassa oleville henkilöille esimerkiksi sähköpostin käyttö ja tekstinkäsittely ovat usein arkipäivää – nuori, joka on työn tai koulutuksen ulkopuolella, voi taas olla vuosikausia olematta tekemisissä näiden asioiden kanssa. Olen valinnut tämän aiheen kehittämistehtävälleni, koska haluan todisteita ajatuksilleni siitä, että nuorten digitaitojen vahvistaminen on tärkeää osana työhön ja koulutukseen tähtäävää toimintaa.

Idea digitaitoprojektin toteuttamisesta lähti liikkeelle syksyllä 2017, kun työpaikallani Vamos Helsingissä vieraili ammatillisen oppilaitoksen opettaja, joka oli pistänyt merkille erityisesti työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella pidempään ennen opiskelua olleiden nuorten huonot IT-taidot. Hän kehotti meitä kiinnittämään huomiota nuorten digiosaamiseen. Itse olin ajatellut asiaa jo pidempään. Olin miettinyt paljon sitä, kuinka usein kohtaan työssäni nuoria, joilla on erittäin paljon haasteita nykypäivän

työnhaussa, ja kuinka inspiroivaa olisi toteuttaa Vamoksessa jonkinlainen hanke näiden taitojen vahvistamiseksi. Lopulta päätimme, että toteuttaisin osana uravalmentajan työtani pilottimuotoisen Digitaitoprojektin keväällä 2018.

Monen mielestä tylsä ja insinöörimäinenkin aihe ”digitaidot” on oikeasti jotain aivan muuta. Se on yksi tärkeä avain nykyajan yhteiskuntaan kuulumiseen ja osallistumiseen. Digitaitoja vaaditaan niin työnhaussa, työelämässä kuin opiskelussa. Niitä tarvitaan usein ihmissuhteiden ylläpitämisessä, sekä erityisesti nuorten kohdalla ne saattavat olla myös oman identiteetin rakentamisen väline (Lauha & Nölvak 2019, 88). Tämän kehittämistehtävän tavoitteena on edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa antamalla myös koulutus- ja työurapolkujen ulkopuolelle päätyneille nuorille mahdollisuus oppia jotakin kriittisen tärkeää.

Oma innostukseni opinnäytetyöni aihetta kohtaan kumpuaa erityisesti kiinnostuksesta uudenlaisten työmuotojen kehittämiseen ja osallisuuden lisäämiseen, mutta olen myös erittäin kiinnostunut digitalisaatiosta ja sen luomista mahdollisuuksista ja haasteista. Media ja vanhemmat sukupolvet puhuvat nuorista ”*diginatiiveista*”, jotka saumattomasti seikkailevat nykypäivän digitalisaatioviidakossa (vrt. Leivo, Mutanen & Nieminen-Sundell 2009). Digitaidot eivät kuitenkaan kehity automaattisesti.

Olen työssäni seurannut aitiopaikalta, kuinka yhteiskuntamme, työelämämme ja koulutusjärjestelmämme kohtelevat nuoria, joilla on haasteita työllistymiseen ja koulutautumiseen liittyvissä asioissa. Monet viime aikoina Suomessa tehdyt uudistukset, muutokset ja päätökset heikentävät valmennuksessani olevien nuorten asemaa työmarkkinoilla. Julkinen keskustelu, jota diginatiivien olemassaolosta on erityisesti kasvattajien ja tutkijoiden toimesta viime vuosina käyty, on myös omien huomioideni osalta osoittautunut aiheelliseksi. Muun muassa näiden syiden vuoksi opinnäytetyöni aihe on erittäin ajankohtainen.

Haluan työlläni osoittaa niin organisaatiolleni kuin muillekin aiheen parissa työskenteleville, että pienelläkin panostuksella on mahdollista vaikuttaa nuorten digitaitoihin huomattavasti. Toivon, että opinnäytetyöni tuloksia hyödynnettäisiin nykyisellä työpaikallani sisällyttämällä digitaitovalmennuksen elementtejä osaksi muuta ryhmä- ja yksilövalmennusta, mutta toivon myös muiden nuorten parissa toimivien organisaatioiden ottavan siitä mallia oman toimintansa suunnitteluun ja kehittämiseen.

Digi arkeen -neuvottelukunnan toimintakertomuksessa (2019, 37) esitetään, että tarvitsemme tutkimusta asioista, jotka vaikuttavat nuorten positiiviseen ja hyödylliseen digiosallisuuteen. Julkaisun mukaan erityistä huomiota tulisi kiinnittää syrjäytymisvaarassa olevien nuorten digiosaamiseen ja -osallisuuteen. Opinnäytetyöni on avaus tästä aiheesta käytävään julkiseen keskusteluun ja sen tuloksia on mahdollista hyödyntää tulevassa tutkimuksessa. Aihepiiristä tulisikin tehdä laajempaa tutkimusta tulevaisuudessa erityisesti marginaalissa elävien nuorten parissa, kuten Digi arkeen -neuvottelukuntakin julkaisussaan toteaa. Järjestöissä ja erilaisissa julkisin varoin rahoitettavissa hankkeissa tehtävä tutkimuksellinen kehittämistoiminta on omiaan vastaamaan tällaisen aihepiirin ympärillä vallitsevaan keskusteluun ja tarpeeseen uuden tiedon tuottamisen tarpeesta.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTOITUS JA KONTEKSTI

Vamos on 16–29-vuotiaille työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille suunnattu palvelukokonaisuus, joka on Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön alaista toimintaa. Vamoksen toimintaa on vuoden 2019 alussa kahdeksalla suomalaisella paikkakunnalla, ja Vamos Helsinki on toiminut näistä pisimpään, vuodesta 2008 asti. Vamoksen toimintaa Helsingissä ovat muun muassa etsivä nuorisotyö, ryhmämuotoinen valmennus, uravalmennus ja erilaiset hankkeet.

Vamoksen toiminnassa mukana olevia nuoria on turha yrittää kuvailla yhden käsitteen, kuten *syрjäytymisvaarassa olevan* tai *syрjäytyneen*, avulla. Nuorten elämäntilanteita yhdistäviä haasteita kuitenkin ovat esimerkiksi mielenterveysongelmat, oppimisvaikeudet, yksinäisyys, koulupudokkuus ja työttömyys. Nuori, joka on kiinnittynyt Vamoksen toimintaan, ei kuitenkaan ole syrjässä yhteiskunnasta. (Alanen & Kotkavuori 2014, 20–21.)

Opinnäytetyössäni en siis puhu syrjäytymisestä tai syrjäytyneistä. Tämä ei johdu siitä, ettenkö uskoisi käsitteen tai ilmiön olemassaoloon, vaan siitä, etten halua käyttää sanaa kuvaamaan Vamoksen toiminnassa mukana olevia nuoria. Suomessa syrjäytynyt-termiä käytetään usein väärin, synonyyminä kuvaamaan työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevia ihmisiä. Työ- tai opiskelupaikan puute ei itsessään kuitenkaan tee kehenkään syrjäytynyttä. Tällainen puhe on aiheuttanut tavan nähdä nuorten hyvinvoinnin haasteet usein ainoastaan koulutukseen tai aktivointiin liittyvinä kysymyksinä. Tilanteessa, jossa perimmäisenä haasteena ovat asiat – esimerkiksi mielenterveysongelmat tai oppimisvaikeudet – jäävät hoitamatta, ei työ- tai opiskelupaikasta ole hyötyä. (Perttula 2015, 101.)

Viime vuosina syrjäytynyt-ilmaisun sijasta on Suomessakin alettu käyttää termiä NEET (*Not in Employment, Education or Training*). Tällä termillä tarkoitetaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria, joilla ei ole myöskään harjoittelupaikkaa. Suomessa oli vuoden 2018 lopussa 83 000 20–29-vuotiasta NEET-nuorta (OKM, TEM & STM 2019). Kaikki tällaisessa yhteiskunnallisessa asemassa olevat nuoret eivät kuitenkaan ole Vamoksen nuoria, vaan Vamoksessa tehtyjen huomioiden mukaan noin

yksi kolmasosa kaikista marginaalissa elävistä nuorista tarvitsee Vamoksen tarjoaman palvelun tyylistä intensiivistä valmennusta (Laine & Sarmia 2019).

2.1 Valmentaja tukena ratkaisujen löytämisessä

Yksi suurimmista nuorten työ- ja koulutuspolkujen katkeamiseen vaikuttavista tekijöistä on sosiaalinen eriarvoisuus (*social inequality*). Yksinkertaisesti sanottuna sosiaalinen eriarvoisuus tarkoittaa väestön kesken tapahtuvaa aineellisten ja sosiaalisten hyödykkeiden epätasaista jakautumista. Sosiaalinen eriarvoisuus aiheuttaa huono-osaisissa ihmisryhmissä muun muassa lyhyempää elinikää, työttömyyttä, alempaa koulutustasoa, pitkäaikaissairauksia, mielenterveysongelmia sekä korkeampaa lapsikuolleisuutta. (Therborn 2014, luku 1.1.)

Nuoret aikuiset jäävät aiempaa useammin mielenterveyssyistä työelämän ulkopuolelle. Yleisin näistä syistä on masennus, jonka perusteella alle 30-vuotiaille annettujen sairauslomien ja työkyvyttömyyseläkepäätösten määrä kaksinkertaistui vuosina 2000–2010. Merkittävällä osalla kuntoutustuella mielenterveyden häiriön perusteella olevista nuorista on matala koulutustaso, vähän työkokemusta sekä taustallaan haastavien elinolosuhteiden lisäksi pitkä sairaushistoria. Heidän työelämävalmiutensa ovat myös muita ikäryhmänsä edustajia heikkommat. Näille nuorille tulisi tutkijoiden mukaan olla helposti saatavilla tukea, joka olisi kokonaisvaltaista ja sisältäisi opiskelua ja työelämään pääsyä tukevia osa-alueita. (Ahola, Joensuu, Mattila-Holappa, Tuisku, Vahtera & Virtanen 2014, 3441.)

Vamos on perustettu vuonna 2008 vastaamaan kaikkein heikoimmassa asemassa ja palvelujärjestelmän ulkopuolella olevien nuorten tarpeisiin. Vamoksen toiminta lähti liikkeelle etsivästä nuorisotyöstä, ja sen jälkeen toiminta on laajentunut ryhmä- ja muuhun toimintaan toimintaympäristössä huomattujen tarpeiden vuoksi ja esimerkiksi uusien kohderyhmien tavoittamiseksi. Vamos tekee tiivistä yhteistyötä erilaisten toimijoiden, kuten sosiaalityön, terveydenhuollon, oppilaitosten ja muiden järjestötoimijoiden kanssa. Tavoitteena on luoda verkostoa, jossa nuori voisi helposti löytää oman paikkansa ja sopivan tavan toteuttaa itseään.

Vamoksessa tehtävää työtä kutsutaan valmennukseksi. Tullessaan Vamoksen asiakkuuteen nuori saa oman, hänelle nimetyn valmentajan, jonka kanssa hänellä on mahdollisuus kahdenkeskeisiin tapaamisiin myös mahdollisen ryhmätoiminnan ulkopuolella. Vamoksen valmennus on vapaaehtoista ja maksutonta, ja sen lähtökohtana ovat nuoren omat toiveet. Vamoksen työote pohjautuu Vamoksen etsivän työn työtöteeseen, jonka kulmakiviä ovat aito kohtaaminen ja luottamuksen luominen (Sipilä 2015, 9).

Valmennuksen lähtötilanteen tulisi olla se, että valmennettava toivoo ja haluaa muuttosta omaan tilanteeseensa, ja on valmis kehittämään omaa ajatteluaan ja toimintaansa. Valmennus perustuu luottamussuhteelle, jossa valmentajan tehtävänä on haastaa valmennettavaa asettamaan itselleen tavoitteita ja tekemään toimintasuunnitelmaa tavoitteiden toteuttamiseksi. Valmentajan tulee uskoa, että nuorella itsellään on jo olemassa ratkaisukeinot ja vastaukset käsittelyssä oleviin haasteisiin. Valmentamisessa keskitytään erityisesti tulevaisuuteen ja uusien näkökulmien löytämiseen. (Salonen 2016.)

Vamoksen valmennus sisältää luonnollisesti myös muita elementtejä kuin tulevaisuuden suunnittelua. Esimerkiksi erilaisten viranomaisasioiden hoitaminen yhdessä nuoren kanssa vie paljon aikaa työskentelystä. Tulevaisuuden suunnittelu ei kuitenkaan ole mahdollista, elleivät perusasiat kuten toimeentulo ole kunnossa. Kaikella toiminnalla pyritään kuitenkin valmentamaan nuorta selviämään itsenäisesti elämästään (Alanen & Kotkavuori 2014, 39).

Starttivalmennusryhmä, jossa digitaitoprojekti toteutettiin, sopii nuorille, jotka haluavat suunnitella omaa tulevaisuuttaan, ja tarvitsevat tukea työ- ja koulutusvalmiuksien parantamisessa, itsetuntemuksessa ja arjen hallinnassa. Digitaitojen vahvistaminen voidaan nähdä työ- ja koulutusvalmiuksien parantamisena, joten Startti-ryhmä oli luonnollinen valinta, kun mietin, kuinka Digitaitoprojektin pilotti kannattaisi toteuttaa.

2.2 Digitalisaation vaikutukset yhteiskuntaan

Digitaidot ovat yksi huomattava osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa lisäävä tekijä. Digitalisaatio ja automaatio ovat muuttaneet sekä muuttavat tulevaisuudessa sekä työelämää että työelämätaidoille asetettuja vaatimuksia. Pääministeri Sipilän hallituksen tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa (Oksanen 2017) käsittelee työn murrosta ja suomalaisen työn tulevaisuutta. Vaikka työn murros on pitkän aikavälin prosessi, ovat eräät vaikutukset, digitalisaatio etunenässä, jo selvästi havaittavissa ja muokkaamassa toimintaympäristöä sekä nuorten kokemuksia ja odotuksia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 10–11.)

Digitaalinen osaaminen ja digitaidot ovat niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin keskustelussa osa 2000-luvun taitojen (*21st century skills*) kokonaisuutta. Näissä taidoissa korostuu erityisesti niiden kokonaisvaltaisuus, joka on tärkeää ottaa huomioon. Koulutuksen pitäisi tarjota mahdollisuuksia oppia soveltamaan näitä taitoja moitteettomasti. Soveltaminen tarkoittaa luovaa ongelmanratkaisua sekä opittujen tietojen ja taitojen yhdistelyä. Digitaidot eivät ole erillinen kokonaisuus, jonka voi näin päättäessään jättää opettelematta – ne ovat nykyajassa olennainen osa kaikilla elämän osa-alueilla tarvittavaa osaamista. (Byman, Korhonen, Sintonen, Vesterinen & Kynäslähti 2018, 150–152.)

Digitaalisten palvelujen käyttämättömyys voi nykypäivänä rajata henkilöt pois tiettyjen palvelujen piiristä tai tehdä niiden hyödyntämisestä huomattavasti hankalampaa. Uusien asioiden opettelu on vaikeaa erityisesti silloin, kun voimavarat ovat vähissä esimerkiksi arjessa toimimisen suhteen. Tällaisen kierteen katkaiseminen voi olla hyvin vaikeaa – eriarvoisuus kerrostuu ja kasaantuu tiettyjen yksilöiden taakaksi. Myös taloudelliset huolet voivat edesauttaa digitaalisista palveluista syrjään jäämistä. Pienituloisilla tai köyhyydessä elävillä ihmisillä ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia hankkia laitteita, joita digitaalisten palveluiden tehokas käyttö edellyttää. Digitaalisuus toki myös yhdenvertaistaa palveluiden saavutettavuutta ja esteettömyyttä – esimerkiksi taajaan asutuilla alueilla asioiden hoito voi helpottua verkkopalveluiden johdosta. Digitalisaatiosta puhuttaessa täytyy kuitenkin muistaa myös tukea ja apua tarvitsevat, vajaakuntoiset sekä syrjään jääneet henkilöt – jokaisella meistä ei ole kompetenssia toimia digitaalisissa ympäristöissä. (Digi arkeen -neuvottelukunta 2019, 13.)

Puutteelliset digitaidot vaikeuttavat osallistumista nykyajan yhteiskuntaan. Lähes puolella (44,5 %) Euroopan väestöstä on havaittu puutteita juuri näissä taidoissa. Muun muassa työelämä, työnhaku, koulutus, vapaa-aika sekä yhteiskuntaan kuulumus ja osallistuminen ovat muuttuneet digitalisaation johdosta. (Vuorikari, Punie, Carretero & Van den Brande 2016, 5.)

Teleoperaattori DNA:n ja Nepan vuonna 2019 tekemän tutkimuksen mukaan 13 % suomalaisista kokee olevansa digitaalisesti eriarvoisessa asemassa muiden suomalaisten kanssa. Suurimmat syyt eriarvoisuuden kokemukselle ovat tutkimuksen mukaan osaamisen puute sekä iäkkyuden tuottamat vaikeudet pysyä kehityksessä mukana. Muita syitä eriarvoisuuden kokemukselle ovat muun muassa haluttomuus digitalisoitumiseen, vähävaraisuus ja digilaitteiden puuttuminen. Noin 40 % vastaajista kertoi myös, että heidän lähipiirissään on joku, joka on jäänyt digitaalisten palvelujen osalta yhteiskunnan tai sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle. Myös lähipiirin henkilöiden syrjään jäämisen suurimmaksi syyksi kerrottiin osaamisen puute. Lähes 70 % suomalaisista uskoo myös, että teknologinen osaamattomuus ja digitaalisten laitteiden puuttuminen esimerkiksi heikommasta varallisuudesta johtuen tulevat johtamaan eriarvoisuuteen Suomessa. (DNA & Nepa 2019.)

DNA:n kyselyyn vastanneista suurin osa koki, ettei teknologiaa osaamattomille ole olemassa tukipalveluita. Vanhemmat ikäluokat kokivat muita ikäluokkia vahvemmin, että tukipalveluita on saatavilla. Tämä onkin varmasti totuudenmukainen käsitys – monet vanhusjärjestöt ja vanhusten palvelut tarjoavat apua ja tukea digitaalisissa asioissa, koska esimerkiksi pankkiasioiden siirtyminen verkkoon on tuottanut haasteita erityisesti vanhemmalle väestölle. Olemme Vamoksessakin käyneet aiheesta kiinnostuneiden ja osaavien nuorten kanssa opastamassa vanhuksia tietokoneen ja puhelimien käytössä esimerkiksi hoivakodeissa. (DNA & Nepa 2019.)

2.3 Nuorten digitaaliset taidot

Digitaaliset taidot liittyvät vahvasti mahdollisuuksiin tulla osalliseksi digitalisoituneen ja alati medioituvan kulttuurin ilmiöihin ja kykyyn toimia niiden kuluttajana ja tuottajana (Byman, Korhonen, Sintonen, Vesterinen & Kynäslahti 2018, 153). Kymmenen vuoden kokemuksen kautta Vamoksessa on todettu huomattaviakin puutteita nuorten

digitaidoissa. Samanlaisia huomioita suomalaisesta yhteiskunnasta on tehty aiemminkin. YLEn artikkelin (Krautsuk & Pisto 2014) mukaan monet tutkimukset ja artikkelit kertovat suomalaisten nuorten heikoista tieto- ja viestintäteknologian taidoista, ja esimerkiksi yliopistot joutuvat järjestämään opiskelijoilleen peruskursseja koskien tietokoneen käyttöä. Kaarakainen (2015) taas on todennut, että suurin osa nuorista osaa käyttää internetin viihdepalveluita ja esimerkiksi sosiaalista mediaa, mutta yli kolmannes ei osaa hyödyntää tieto- ja viestintäteknologiaa työvälineenä.

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten heikoilla digitaidoilla on yhteys erityisesti vuorovaikutteisten teknologisten palveluiden vähäisempään käyttöön. Meri-Tuulia Kaarakaisen ja Marjut Muhosen (2016, 15–16) tutkimus osoittaa, että koulutuksesta syrjään jääneet nuoret käyttävät arjessaan digitaalisia teknologioita huomattavasti vähemmän ikätovereihinsa verrattuna. Heidän tutkimuksensa mukaan vähäiset kokemukset teknologioiden käytöstä tekevät niiden käytön ongelmalliseksi esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen valmentavissa VALMA-opinnoissa ja ammatillisessa koulutuksessa. Tämä vaarantaa tulevaisuuden taitojen kehittymisen, jolloin teknologioiden hyödyntäminen estyy niin arjessa, koulutuksessa kuin erilaisissa verkkoyhteisöissä toimimisessakin. Yli 80 % toisen asteen opiskelijoista osallistuu vuorovaikutteisiin internetyhteisöihin joko käyttämällä sosiaalista mediaa tai pelaamalla, kun taas koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista niihin osallistuu vain noin puolet (Kaarakainen 2015).

Tällaiset tutkimustulokset vahvistavat käsitystä siitä, että Vamoksen nuoret saattavat jäädä paitsi nuorille merkityksellisistä ja tyypillisistä internetyhteisöistä. Tällaiset havainnot *”korostavat tarvetta tarttua syrjäytyvien nuorten tulevaisuuden työelämän avaintaitoina pidettyjen taitojen osaamispuutteisiin osana opiskelunvalmiuksien kohentamista ja laaja-alaisempaa syrjäytymisen ehkäisemistä”*. (Kaarakainen & Muhonen 2016, 16.)

Uskon, että ajatukset nuorista ketterinä sosiaalisen median ja tietotekniikan käyttäjinä ovat olleet vaikuttamassa käsityksiin ja harhaluuloihin siitä, että nuoret hallitsevat suvereenisti kaiken, mihin ”digi” liittyy. Haitallisesta diginatiiviajatuksista pitäisi kuitenkin pyrkiä eroon. Diginatiivin käsitteen on keksinyt vuosituhannen alussa yhdysvaltalainen kirjailija Mark Prensky. Hän käytti sanaa kuvaamaan sukupolvea, joka ei ole elänyt ennen internetiä ja mobiililaitteita ja joka täten on kasvanut digitaalisen

kulttuurin ymmärrykseen. Prenslyn diginatiivi-käsite ei viitannut digitaitoihin millään tavalla, mutta ajan kuluessa sen käyttö on julkisessa keskustelussa harhaanjohtavasti laajentunut koskemaan myös digitaitoja. Kuten olen jo aiemmin todennut, ajatus diginatiiviudesta vallitsee myös Suomessa erityisesti aikuisten puheissa nuoria ihmisiä koskien. Useat havainnot ovat kuitenkin todistaneet diginatiivipuheen vääräksi ja jopa haitalliseksi. (Kupiainen, 2013.)

Kuten Ari Myllyviita Yliopisto-lehden artikkelissa (Vallinkoski 2017) toteaa, harhaluulot nuorten erityisen hyvistä digitaalisista taidoista voivat johtaa siihen, etteivät esimerkiksi opettajat kehitä omia taitojaan, vaan luottavat siihen, että nuoret osaavat kaiken kuitenkin. Ristiriitaa käsityksiin diginatiiviudesta luo myös se, että nuoret itse eivät liioittele ja korosta omaa osaamistaan – aikuisten oletukset internetin ja mobiililaitteiden ajassa kasvaneista nuorista ovat johtaneet ajatteluun, jossa nuorten IT-taitojen oletetaan olevan todellisuutta paremmat.

2.4 Koulutuksen ja työelämän haasteet

Opiskelu ja työ ovat terveyttä ja yhteiskuntaan kuuluvuutta lisääviä tekijöitä. Vuoden 2016 Nuorisobarometrin mukaan lähes puolet suomalaisnuorista on huolissaan siitä, onko heillä töitä tulevaisuudessa. Nuorten korkea työttömyys johtuu työpaikkojen tarjonnan riittämättömyydestä, mutta myös siitä, että osa nuorista tarvitsee selvästi nykyistä enemmän tukea työnhakuun ja työelämässä toimimiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 10–11.) Tähän tarpeeseen vastaa esimerkiksi Vamos Urapalvelut, joka tarjoaa henkilökohtaista uravalmennusta työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville 16–29 -vuotiaille nuorille.

Nykyinen koulutusjärjestelmämme on kattava, muttei juurikaan josta nuorten henkilökohtaisten tarpeiden mukaan. Yhteiskuntamme odottaa jokaisen nuoren päättävän viimeistään 16-vuotiaana suunnan omalle tulevaisuudelleen. Tällöin nuori valitsee, jatkaako opiskelua ammatillisessa oppilaitoksessa vai lukiossa. Ne nuoret, jotka 16- ja 17-vuotiaina ovat koulutuksen ulkopuolella, ovat tutkimusten mukaan läpi elämän muita ikäluokkansa edustajia heikommassa asemassa. Oppivelvollisuusiän nostaminen olisikin suoraviivainen ja kustannustehokas tapa parantaa tämän ryhmän työ-

markkina-asemaa. (Seuri, Uusitalo & Virtanen 2018, 37.) Myös Opetusalan Ammattijärjestö OAJ on esittänyt oppivelvollisuusiän nostamista koskemaan toisen asteen opintoja siihen asti, kun nuori täyttää 19 vuotta. Tällä hetkellä elämme tilanteessa, jossa jokainen uusi ikäluokka on edeltäjäänsä matalammin koulutettu, ja joka kuudes nuori jää ilman toisen asteen tutkintoa. (OAJ 2018, 4.)

Vamoksen nuorten keskuudessa keskeytyneet opinnot ovat yleisiä. Monen nuoren kohdalla kesken jääneitä opintoja voi olla taustalla useammat. Nuoret kertovat opintojensa keskeytymisen syyksi esimerkiksi terveysongelmat, josta seuranneet määrittelemättömän pitkät sairauslomamat ovat vaikeuttaneet opinnoissa mukana pysymistä. Myös väärä alavalinta on yleinen syy opintojen keskeytymiselle. Moni nuori kertoo, ettei ole saanut oppilaitoksesta tarpeeksi tai lainkaan tukea ennen kuin on päättänyt keskeyttää koulunkäynnin. Nuorisobarometrin haastatteluaineiston mukaan 17 % 15–29-vuotiaista vastaajista kertoo joskus keskeyttäneensä tutkintoon johtavan koulutuksen, ja myös sen mukaan ylivoimaisesti suurin keskeyttämissyy on väärän alan valinta. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 43; 45).

Suomalaisilla nuorilla on korkea usko siihen, että koulutus parantaa työnsaantimahdollisuuksia olennaisesti – Nuorisobarometrin mukaan yli 90 % nuorista on tätä mieltä. Koulutuspolkujen pidentyessä ja elinikäisen oppimisen lisääntyessä on viime aikoina myös alettu ymmärtää enemmän sitä, kuinka paljon ihmiset oppivat arjessaan oppilaitosten ulkopuolella. Formaalin koulutuksen ulkopuolista oppimista yhdistetään nykyään esimerkiksi näyttötutkintoihin, aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen, portfolioihin, työssäoppimiseen tai vapaaehtoistyössä tapahtuvaan oppimiseen. (Myllyniemi ja Kiilakoski 2018, 60–61.)

Digitaitoprojektin tarkoituksena on ollut tarjota nuorille juuri tällaisia edellä mainittuja kokemuksia – oppimisen mahdollisuuksia niissä asioissa, joista he jäävät paitsi, koska eivät ole kiinnittyneet koulutukseen tai työelämään. Digitaitojen harjoittelu vaatii opastusta, mutta on myös selvää, että kuten miltei kaikki muutkin taidot, ne vaativat myös jatkuvaa ylläpitoa ja päivitystä. Jo muutamien vuosien pituinen poissaolo työtai opiskeluelämästä voi vaikuttaa digitaalisiin taitoihin dramaattisesti; digitalisaatio muokkaa työelämää ja työvälineitämme niin nopeasti, että myös työelämässä olevilla on vaikeuksia pysytellä vauhdissa mukana.

2.5 Tarpeeseen vastaavaa kehittämistä

Kehittämistehtäväni tarkoituksena oli aloittaa Vamos Helsingissä tehtävän digitaatiojen valmennus, eli kehittää uutta työmuotoa tutkimuksellisen kehittämistoiminnan avulla. Halusin selvittää, millaiset ovat Vamoksen toiminnassa mukana olevien nuorten digitaidot, ja kuinka niitä olisi mahdollista kehittää osana ryhmätoimintaa. Jatkossa tavoitteenani on digitaatiojen valmentamisen juurruttaminen osaksi Vamoksen valmentajien työtä. Olen opinnäytetyössäni keskittynyt toimintaan ja muutoksiin, jotka tapahtuivat nuorten kanssa työskennellessä sekä kehittämisehdotuksiin, joilla Vamoksen työtä saataisiin kehitettyä digitalisaation asettamien vaatimusten mukaiseksi.

Kehittämistehtäväni ajoittuu hetkeen, jona Vamoksen toiminta on viime vuosina muokkautunut vahvasti organisaatiotasolla. Vamoksesta on tullut valtakunnallinen toimija, ja uusia yksiköitä on perustettu lähes vuosittain. Työn sisältöjä ei kuitenkaan ole kehitetty samaa tahtia, lukuun ottamatta muutamia kehittämishankkeita, joita viime vuosina on ollut käynnissä. Tämän vuoksi sain projektilleni lämpimän vastaanoton, sillä sen tarkoituksena on kehittää nimenomaan jo pysyväksi muodostunutta valmennustyötä nykyajan vaatimuksia vastaavaksi. Vamos on työpaikkana kehittämismyönteinen, ja kiinnitämme paljon huomiota esimerkiksi vaikuttavuuden ja laadun arviointiin ja mittaamiseen. Lisäksi organisaatiotasolla yritämme vastata tulevaisuuden muutospaineisiin sosiaali- ja terveysalalla, ja viime vuosien toimintasuunnitelmien kärjessä on ollut myös digitaalisuus ja digitalisaation hyödyntäminen.

Kehittämisen prosessin käynnistämisen, kuljettamisen ja ylläpitämisen ydin on tunnistaa kehittämisen kannalta merkityksellinen hetki ja käyttää se hyväksi (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 44–45). Nyt työlle on tuntunut olevan sopiva hetki, niin yhteiskunnallisen kuin Vamoksessakin asioista käydyn keskustelun osalta. Valmentajat ovat huomanneet kehitettävää ja puutteita niin omissa kuin nuortensa digitaidoissa, ja Sipilän hallitus on asettanut digitalisaation haasteisiin vastaamisen yhdeksi kärkihankkeistaan (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 10–11).

Tämä kehittäminen prosessi oli minun vastuullani. Vastuullani oli suunnitella ja toteuttaa nuorille kohdistettu valmennus digitaatioja koskien, ja sen lisäksi nykyisessä työssäni Vamos Urapalveluiden koordinaattorina vastuullani on yrittää juurruttaa työmuoto

osaksi Vamoksen pysyvää toimintaa. Tämä on ollut ensimmäinen alusta loppuun itsestäni toteuttamani kehittämisprosessi, ja olen saanut kehittyä, oppia ja onnistua sen myötä.

Toiveeni on, että opinnäytetyölläni on osallistavaa vaikuttavuutta. Osallistavaan vaikuttavuuteen huomiota kiinnitettäessä arvioidaan sitä, saavatko osallistujat toiminnan kautta lisää osallistumismahdollisuuksia tai löytävätkö uusia tapoja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. Nuorten osallisuus heitä ympäröivään yhteiskuntaan tulee digitaali- ja projektiin liittyen esille vasta myöhemmin, joten kehittämistehtävän toiminnallisen osuuden jälkeen osallistavan vaikuttavuuden mittaaminen on jotakuinkin mahdotonta. Seurantatutkimus olisi saattanut mahdollistaa tällaisen vaikuttavuuden arvioinnin. Kehittämistoimintaa tehdään ja arvioidaan usein vain palvelua tuottavan organisaation näkökulmasta ja lähtökohdista käsin. On kuitenkin hienoa huomata, että monipuolisempiakin ajatuksia kehittämistoiminnan vaikuttavuudesta on esitetty. Osallistumista pidetään kehittämistoiminnan perustana, joten ehkäpä sitä on hyödyllistä arvioida myös osallistujien ja osallisuuden näkökulmasta käsin. (Toikko & Rantanen 2009, 154.)

Nämä edellä mainitsemani asiat toimivat perusteluina opinnäytetyölleni. Kehittämistoimintaa perusteltaessa tärkeintä on vastata kysymykseen: miksi jotain pitää kehittää juuri nyt? Perustelun taustalla voi olla kokemus nykytilanteen ongelmasta, jota halutaan lähteä ratkaisemaan tai toive tulevaisuuden ihannekuvasta, jota kohti kehittämällä halutaan pyrkiä. (Toikko & Rantanen 2009, 57.) Usein kyseessä on molemmat taustatekijät, niin kuin tässäkin tutkimuksessa; olen saanut huomata, että nuorten digitaaliset taidot ovat heikot, joten olen halunnut yhdessä heidän kanssaan lähteä kehittämään uusia tapoja parantaa niitä. Näin nuorten olisi tulevaisuudessa helpompi vastata työ- ja opiskeluelämän odotuksiin.

Opinnäytetyöni ja sen tulokset ja tuotokset ovat levitettävissä laajemmin nuorisotyön alalle erityisesti nuorten työllistymiseen ja koulutukseen tähtäävää työtä tekevien ammattilaisten käyttöön. Digitaalisia taitoja on tutkittu Suomessa suhteellisen vähän, ja vähätkin tutkimukset on tehty virallisempien toimijoiden – kuten koulujen ja oppilaitosten – toiminnassa, joten tutkimukseni antaa katsauksen ajankohtaiseen aiheeseen erityisen ja marginaalissa elävän kohderyhmän näkökulmasta.

3 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA

Opinnäytetyöni keskeisimpiä käsitteitä ovat digitaalinen kompetenssi, digitaalinen nuorisotyö sekä yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus. Tässä luvussa käsittelen näitä keskeisiä teemoja ja niiden relevanssia opinnäytetyölleni.

3.1 Digitaalinen nuorisotyö kehittää ja kehittyy

Digitaalisesta nuorisotyöstä on jonkin verran suomalaista kirjallisuutta ja tutkimusta, mutta se keskittyy vielä nykyäänkin vahvasti verkkonuorisotyön eli verkossa tehtävän nuorisotyön ympärille. Yksin viime vuosien näkyvimmistä verkkonuorisotyön muodoista Suomessa on varmasti Suomen Mielenterveysseuran *SEKASIN*-chat, jossa Vamos toimii osatoteuttajana. Digitaalinen nuorisotyö on kuitenkin paljon muutakin kuin pelkkää verkossa tapahtuvaa nuorisotyötä. Tässä alaluvussa kerron, mitä kaikkea digitaalinen nuorisotyö pitää sisällään.

Suomen valtion nuorisopoliittisessa kehittämissuunnitelmassa on huomioitu teknologinen kehitys esimerkiksi nuorten työelämätaitoja koskien, ja digitaalinen nuorisotyö on myös yksi kolmesta kansainvälisen toiminnan kärjestä. Digitaalinen nuorisotyö on tällä hetkellä paras käsite kuvaamaan kaikkea nuorisotyössä tapahtuvaa digitaalista toimintaa – digitaalista pelitoimintaa, verkkonuorisotyötä, digitaalista värkkäilyä, teknologiakasvatusta ja niin edelleen. (Tuominen 2018.) Euroopan komission asiantuntijaryhmä on tiivistänyt digitaalisen nuorisotyön käsitteen. Seuraava kappale on oma suora suomennokseni asiantuntijaryhmän määritelmästä.

Digitaalinen nuorisotyö tarkoittaa digitaalisen median ja teknologioiden hyödyntämistä tai käsittelemistä nuorisotyössä. Digitaalinen nuorisotyö ei ole erillinen nuorisotyön tekemisen tapa, vaan elementtejä siitä on mahdollista sisällyttää mihin tahansa nuorisotyön muotoon. Digitaalisella nuorisotyöllä on samat tavoitteet kuin nuorisotyöllä yleensä, ja digitaalisen median ja teknologian käytön tulisi aina tukea näitä tavoitteita. Digitaalista nuorisotyötä voidaan tehdä kasvokkain ja yhtä hyvin myös verkkoympäristöissä – tai yhdistellen näitä kahta. Digitaalisuus voi olla joko työkalu, toiminnan tapa tai itse nuorisotyön sisältö. Digitaalisen nuorisotyön perustalla ovat sama

etiikka, samat arvot ja periaatteet kuin nuorisotyössä yleensä. (Euroopan komissio 2018, 10.)

Dana Cohlmeysin (2016, 30–31) mukaan digitaalisen nuorisotyön tärkeimmät päämäärät ovat:

1. nuorten digitaalisten taitojen kehittäminen,
2. nuorten digitaalisen kansalaisuuden ja osallisuuden tukeminen,
3. digitaalisen kahtiajaon murtaminen ja digitaalisuuden ulkopuolelle jäämisen vähentäminen erityisesti valmiiksi haavoittuvissa yhteisöissä,
4. nuorten tukeminen verkkoon liittyvien riskien ja mahdollisuuksien tehokkaassa hallinnassa verkossa sekä
5. tukipalveluiden tarjoaminen nuorille ongelmatilanteissa.

Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskus Verke on määritellyt digitaalisen nuorisotyön suuntaviivat Suomessa. Suuntaviivat on tarkoitettu organisaatioiden tueksi oman työnsä kehittämiseen. Suuntaviivojen määrittely lähti käyntiin Skotlannista, jossa ne lanseerattiin vuonna 2014. Verken ja YouthLink Scotlannin koordinoiman hankkeen tapaamisten pohjalta lähdettiin kehittämään suomalaisia digitaalisen nuorisotyön suuntaviivoja. Suomessa, Irlannissa, Pohjois-Irlannissa, Tanskassa ja Itävallassa toteutetussa Screenagers-tutkimushankkeessa selvitettiin sitä, kuinka digitaalista nuorisotyötä tulisi kehittää. Nämä kaksi hanketta ovat toimineet suomalaisen digitaalisen nuorisotyön suuntaviivojen pohjana. (Lauha & Tuominen 2016, 10.)

Digitaalisen nuorisotyön suuntaviivat (Lauha & Tuominen 2016, 12–15), joista jokainen sisältää myös 3–5 yksityiskohtaisempaa toimenpide-ehdotusta, ovat seuraavat:

1. Toimintakulttuuri kannustaa uteliaisuuteen ja kokeiluun.
2. Strateginen suunnittelu tukee pitkäjänteistä kehittämistä.
3. Tavoitteellisuus ja arviointi parantavat toiminnan laatua.
4. Resursseja suunnataan digitaaliseen nuorisotyöhön.
5. Työyhteisön osaamisesta pidetään huolta.
6. Digitaalista nuorisotyötä kehitetään yhteistyössä.
7. Digitaalinen nuorisotyö edistää nuorten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta.
8. Nuorisotyö vahvistaa nuorten mediaosaamista ja digitaalisia taitoja.

Vaikka oma opinnäytetyöni ja prosessin aikana tekemäni kehittämistyö vastaavat selkeimmin kahdeksannen suuntaviivan ”nuorisotyö vahvistaa nuorten mediaosaamista ja digitaalisia taitoja” tavoitteeseen, kietoutuvat ne samalla kaikkien suuntaviivojen ympärille. Myös muihin suuntaviivoihin on Digitaitoprojektin ansiosta alettu kiinnittää huomiota – Vamoksen toimintasuunnitelmassa korostetaan digitaalisuutta, ja siihen halutaan myös panostaa erilaisilla avauksilla ja uusilla rahoitushakemuksilla. Nämä uudet rahoitukset johtaisivat myös työyhteisön osaamisen ylläpitoon ja kehittämiseen, yhteiskehittämisprosesseihin sekä tukisivat pitkäjänteistä kehittämistä osana strategian toteuttamista.

3.2 Digitaalinen kompetenssi avaa digitaitojen laaja-alaisuutta

Digitaalisten taitojen parantaminen on yksi Euroopan komission päätavoitteista. The Digital Competence Framework For Citizens (jatkossa DigComp) julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 2013. Se on työkalu, jonka tarkoitus on parantaa kansalaisten digitaalista kompetenssia, auttaa lakien ja asetusten säätäjiä muodostamaan linjauksia, jotka tukevat digitaalisen kompetenssin rakentumista, sekä auttaa sivistyksen parissa työskenteleviä tekemään työtä, joka auttaa erityisryhmiä digitaalisten taitojen kehittämisessä. (Vuorikari ym. 2016, 3.)

Opinnäytetyöni vastaa suoraan DigCompin tavoitteisiin – teen työtä erityisryhmän, työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten kanssa, ja työni tarkoitus on auttaa heitä juuri haasteissa digitaalisia taitoja koskien. EU-tasoiset ohjeistukset ja tutkimukset ovat antaneet paljon lisämateriaalia opinnäytetyötäni varten ja vahvistusta sen ajankohtaisuudesta. Ne osoittavat, että digitalisaatioon ja sen tuomiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin on vastattava yhteistyössä, kansainvälisesti ja monialaisesti. Vaikka Vamos ei olekaan ”perinteinen” nuorisotyön toimija, sillä asiakkaamme ovat pääsääntöisesti täysi-ikäisiä, yli 20-vuotiaita nuoria aikuisia, on ensiarvoisen tärkeää, että myös työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten digitaitojen tasoa tutkitaan ja vahvistetaan.

Euroopan komission *The Digital Competence Framework for Citizens* (DigComp 2.0) on päivitetty vuonna 2016, ja määrittelee kansalaisen digitaaliset kompetenssit seuraavasti:

- 1) Tiedonlukutaito (*information and data literacy*)
 - Datan, tiedon ja digitaalisen sisällön selaaminen, etsiminen ja suodattaminen, arviointi ja hallinta
- 2) Viestintä ja yhteistyö (*communication and collaboration*)
 - Vuorovaikutus, jakaminen, yhteiskuntaan osallistuminen ja yhteistyö digitaalisten teknologioiden avulla; netiketti ja digitaalisen identiteetin hallinta
- 3) Digitaalisen sisällön luominen (*digital content creation*)
 - Digitaalisen sisällön kehittäminen, intergroiminen ja uudistaminen
 - Tekijänoikeudet ja lisenssit
 - Ohjelmointi
- 4) Turvallisuus (*safety*)
 - Laitteiden suojaaminen
 - Henkilökohtaisten tietojen ja yksityisyyden suojaaminen
 - Terveysten ja hyvinvoinnin suojaaminen
 - Ympäristönsuojelu
- 5) Ongelmanratkaisu (*problem solving*)
 - Teknisten ongelmien ratkaiseminen
 - Tarpeisiin vastaaminen teknologisten työkalujen avulla
 - Digitaalisten teknologioiden luova käyttö
 - Digitaalisessa kompetenssissa esiintyvien aukkojen tunnistaminen

Työn sekä digitaalisen yhteiskunnallisen toimijuuden kannalta olennaisia ovat juuri nämä asiat: tiedonhaku, kommunikointi ja yhteistyö, digitaalisten sisältöjen luominen, tietoturva sekä ongelmanratkaisu. Jokainen ihminen on jollain tavalla kosketuksissa näiden asioiden kanssa päivittäin, tiedostaen tai tiedostamattaan. (Vuorikari ym. 2016, 8–9; Byman, Korhonen, Sintonen, Vesterinen & Kynäslahti 2018, 151.) Nämä viisi osaluuetta ovat iso osa oman opinnäytetyöni sisällöstä, ja painotin niitä suunnitellessani kevään 2018 digitaitoprojektia. DigComp 2.0 kuvaa hienosti digitaitojen laaja-alaisuutta, ja siinä käytetyt käsitteet tuovat aiheet myös lähelle yksilön arkea – puhumalla

ainoastaan ohjelmistojen ja palveluiden käytöstä saatetaan samalla etäännyttää ihmiset itse aiheesta.

Suomessa Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuonna 2018 käynnistänyt kansallisen ohjelman, joka tukee elinikäistä oppimista nimenomaan digitaitoja koskien. Ohjelman nimi on Digi-ikäkauden taidot, ja sen perustamisen taustalla on tarve, joka on huomattu aikuisten PISA-tutkimuksen eli PIAAC:n myötä. Jopa 30 prosentilla työikäisestä aikuisväestöstä on vaikeuksia tietotekniikan käytössä. Opetushallituksen pääjohtaja Olli-Pekka Heinonen on todennut, että matalan kynnyksen koulutuksen tarjoaminen kaikenikäisille on tärkeää eriarvoisuuden ehkäisemiseksi ja perustaitojen vahvistamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön elinikäisen oppimisen kehittämistarpeita selvittänyt työryhmä ehdottaa, että oman osaamisen testaamiseen ja todentamiseen luodaan työkaluja ja testejä, ja että puutteelliset digitaidot ja heikot perustaidot omaavien henkilöiden taitojen kehittämiseksi käynnistetään matalan kynnyksen koulutusta. (Valtioneuvosto 2018; Elinikäisen oppimisen kehittämistarpeita selvittävä työryhmä 2018.)

3.3 Yhteiskunnallinen luottamus tukee toimijuutta

Nykypäivän aikuisilta odotetaan enenevässä määrin aktiivista toimijuutta elämän eri osa-alueilla. Näitä osa-alueita ovat muun muassa koulutus, työ, elinikäinen oppiminen, kuluttaminen, vapaa-aika, perhe-elämä ja kansalaisuus. Yksilön tulisi osata tehdä kestäviä valintoja omaa koulutus- ja työuraansa koskien, vaikka työelämän muutokset ovat ennakoimattomia, on pätkätöitä ja erilaisia osa-aikaisia työsuhteita. Aktiivinen kansalaisuus edellyttää esimerkiksi yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen osallistumista, minkä lisäksi vastuu terveydestä ja hyvinvoinnistakin kaatuu yksilön harteille aiempaa enemmän. Yksilöllisestä toimijuudesta onkin näiden asioiden valossa tullut moderni aikuisuuteen kuuluva tavoiteltava hyve. (Eteläpelto, Heiskanen & Collin 2011, 9.)

Aktiivisuus tulee vahvasti esille myös viranomaisten puheissa esimerkiksi Euroopan unionin tasolla (Eteläpelto, Heiskanen & Collin 2011, 9). Suomessa tästä on hyvänä esimerkkinä Juha Sipilän hallituksen 1.1.2018 voimaan tullut aktiivimalli. Sen tarkoituksena on lisätä työttömänä olevien ihmisten aktiivisuutta ja toimijuutta työttömyyskorvauksen leikkaamisen uhalla (STM). Toimijuuden vastakohtana nähdäänkin usein

avuttomuus, johon on ”kasvettu” tai joka johtuu työn, terveyden tai hyvinvoinnin puutteesta. Toimijuus itsessään on kuitenkin abstrakti ja moniulotteinen käsite. Vaarana on, että sen käsitteellinen erityisyys hämärtyy kattamaan kaikkea inhimillistä toimintaa tai pelkistyy uusliberalistiseksi näennäistoimijuudeksi, mainospuheeksi, jonka tarkoitus on tietoisesti jättää huomiotta yksilön todellisuuden rajoitteet ja valintojen realistiset edellytykset. (Eteläpelto, Heiskanen & Collin 2011, 10–11.)

Toimijuuden käsitteen selventäminen eri konteksteissa on erityisen tärkeää. Kun toimijuus on puutteellista tai rajoittunutta, on erityisesti syytä miettiä, mitkä asiat sitä edistävät ja mitkä estävät (Eteläpelto, Heiskanen & Collin 2011, 12). Tutkimukset ja kirjallisuus osoittavat, että esimerkiksi digitaaliset taidot lisäävät ihmisten osallisuutta ja toimijuutta henkilökohtaisessa elämässä, työelämässä ja yhteiskunnallisesti. Sen vuoksi digitaalisten taitojen kohentumisen voidaan nähdä lisäävän yksilön yhteiskunnallista toimijuutta ja valtaa vaikuttaa omaan elämäänsä.

Tässä kehittämisprosessissa on keskitytty ensisijaisesti työssä ja koulutuksessa tarvittavien digitaalisten taitojen kehittämiseen, mutta mielestäni digitaivalmennuksen pitäisi tulevaisuudessa keskittyä myös henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen toimijuuden kehittämiseen. Tähän tarpeeseen vastaa muun muassa Mediakasvatusseuran, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun, Ammattiopisto Spesian ja Etelä-Savon Liikunta ry:n yhteishanke *Digivoimaa*. Hankkeen tarkoituksena on nuorten kanssa työtä tekevien ammattilaisten mediakasvatus- ja digihyvinvointiosaamisen sekä vertaisohjauksen vahvistaminen ja digihyvinvointivalmennuksen toimintamallien kehittäminen. Hanketta rahoittaa Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) *Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Osallistamalla osaamista* -toimenpidekokonaisuudesta Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. (Mediakasvatusseura 2019.)

Erilaisia käsityksiä toimijuudesta yhdistää sen liittäminen valtaan ja voimaan. Toimijuus ei ole mahdollista ilman toimijan valtaa tehdä päätöksiä ja valintoja, vaikuttaa asioihin tai saada aikaan jotakin. Valta ja voima voidaankin nähdä toimijuuden resursseina – osaamisena, tietona tai vaikutusvaltaa lisäävinä sosiaalisina verkostoina. Myös Foucault on rinnastanut vallan yksilöiden osaamiseen, voimaan ja kykenevyyteen. Foucault’n mukaan valta toimii kaikissa sosiaalisissa suhteissa ja tilanteissa. Hänen näkemyksensä vallasta on postmoderni – hänen mukaansa mukaan valta on paitsi sor-

tavaa ja negatiivista myös tuottavaa ja mahdollistavaa. Vallan sortavuuden ja tuottavuuden yhteenkietoutumisen myöntäminen ja tiedostaminen on avain Foucault'n valtanäkemyksen ymmärtämiseen. (Eteläpelto, Heiskanen & Collin 2011, 13; Gjerstad 2009, 81; 84–85; Silvennoinen 2011, 339.)

Vallan ja toimijuuden tiivis suhde on kuitenkin selkeimmin havaittavissa yksilön toimijuutta rajoittavissa tekijöissä. Näitä rajoituksia asettavat ja ylläpitävät esimerkiksi yhteiskunnalliset vallankäyttäjät, instituutiot ja kulttuuriset normit. Kaikki yksilöt, organisaatiot ja yhteisöt toimivat jonkinlaisen vallan alaisina. (Eteläpelto ym. 2011, 14.)

Toimijuuden ja vallan käsitteet soveltuvat hyvin osaksi työni teoreettista viitekehystä. Kun olen seurannut työurani aikana yhteiskuntamme asenteita ja pyrkimyksiä muutokseen, on esiin tullut paljon hyviä ajatuksia ja tavoitteita myös syrjäytymistä ehkäisevään työhön liittyen. Sipilän hallituksen aktiivimalli on mielestäni ideana toteuttamiskelpoinen, mutta sen toimeenpanossa ja esimerkiksi aktiivisuusehdon täyttävien toimenpiteiden ja toiminnan määrittelyssä on ollut todella paljon epäkohtia ja haasteita. Vamoksen toiminnassa mukana olevat nuoret eivät esimerkiksi ole täyttäneet aktiivisuusehtoa, vaikka he ovat saattaneet olla työhön ja koulutukseen suuntautuvassa ryhmätoiminnassa neljä päivää viikossa.

Luottamus ja sen luominen ovat tärkeimpiä Vamoksen toiminnan kulmakiviä. Nuorten luottamus yhteiskuntaa kohtaan on usein heikentynyt esimerkiksi heidän instituutioissa kohtaamiensa haasteiden vuoksi. Hyvinvointivaltio ei olekaan huolehtinut heistä niin kuin olisi pitänyt ja luvattu. Tällaiset kokemukset muokkaavat toimijuutta *varuillaanolevaksi*. Silvennoisen (2011, 344–345) mukaan varuillaanoloon liittyy tunteita, jotka johtuvat epävarmuudesta ja stressistä. Esimerkiksi TE-toimiston vaatimukset voivat aiheuttaa tällaista varuillaanoloa, kun päällimmäisenä tunteena ovat epäluuloisuuden ja pelon tunteet sekä luottamuksen puute. Näissä tilanteissa oleminen aiheuttaa ihmisissä kärsimystä, joka voi murtaa ihmisen koko elämän perustan – identiteetin, elämän jatkuvuuden, luottamuksen ja tulevaisuuden uskon. Siksi on erityisen tärkeää, että luottamusta yhteiskuntaan ja tulevaisuutta kohtaan rakennetaan yhdessä.

3.4 Vaikuttava toiminta osallisuuden vahvistajana

Osallisuus on dynaaminen prosessi, joka vahvistaa yksilöiden ja ryhmien kuulumuutta yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Se kuvaa yksilön ja yhteisön ja yhteiskunnan välistä suhdetta, ja on kytköksissä yhteiskunnan rakenteisiin, poliittiseen päätöksentekoon sekä yksilön elämänsäkuuluun ja elinoloihin. (Mäntyneva & Hiilamo 2018, 18–19.)

Osallisuus korostaa jokaisen oikeutta kuulumisen kokemukseen sekä vastuuta muiden yhteiskunnan jäsenten mukaan ottamisesta. Nuorisotyössä osallisuuden nähdään lähtevän liikkeelle kuulumisesta turvalliseen ryhmään, josta se laajenee yhteisöön ja lopulta yhteiskuntaan. Yksilötyössä nuorten osallisuutta voidaan tarkastella kuulluksi tulemisen ja toimijuuden tukemisen kokemusten kautta. Ryhmämuotoisessa työskentelyssä nuorten kokemukset kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta sekä merkityksellisyydessä korostuvat. Yhteisö- ja yhteiskuntatasolla osallisuuden vaikuttamisnäkökulma korostuu. Omaan elämään ja lähiympäristön asioihin vaikuttaminen lisää ihmisten uskoa mahdollisuuksista vaikuttaa myös laajemmin. (Gretschel, Junttila-Vitikka & Puuronen 2016, 179.)

Osallisuutta on jäsennetty esimerkiksi hahmottamalla sitä aaltoilevina, toisensa sisäkkäisinä, risteävinä kehinä, jotka ovat 1) osallisuus omaan elämään 2) osallisuus vaikuttamisprosesseihin palveluissa, lähipiirissä, elinympäristössä ja yhteiskunnassa sekä 3) paikallinen osallisuus, jossa ihmisellä on mahdollisuus liittyä merkityksellistä elämää tukeviin vuorovaikutussuhteisiin, lisätä omaa hyvinvointiaan ja vaikuttaa resurssien jakamiseen. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 23.)

Isola ja muut (2017) ovat tutkineet nuorten käsityksiä osallisuudesta. Nuoret vastasivat lähes yksimielisesti, että merkityksellisyyden kokemus liittyy tunteeseen tarpeellisuudesta. Se, että on tärkeä ja merkityksellinen edes jollekin, ja että arjessa on joitakin vastavuoroisuuden elementtejä, oli nuorille tärkeää. Myös moni Vamoksen nuori on aiemmin kokenut tai kokee itsensä yksinäiseksi, joten vuorovaikutuksen kokemukset tarjoavat korjaavia kokemuksia. (Vrt. Isola ym. 2007, 29–30.)

Kasvatustieteessä ja osallistavassa toimintatutkimuksessa ajatukset osallisuudesta pohjautuvat usein kriittiseen pedagogiikkaan (Kiilakoski & Kaukko 2018, 247). Kriittisessä pedagogiikassa pyritään esimerkiksi kritisoimaan perinteistä tapaa opettaa

”opettajajohtoisesti” sekä haastamaan käsitystä koulutuksen puolueettomuudesta ja neutraaliudesta. Kriittiset pedagogit ovat nostaneet esille mahdollisuuden siihen, että perinteinen koululaitos pitää yllä sortoa tukevia rakenteita, sillä kasvatusta, koulutusta ja tietoa kietoutuu vahvasti valtaan ja yhteiskunnallisiin arvojärjestelmiin. Kriittinen pedagogiikka ottaa koulutuksen arvokysymyksiin kantaa vähäosaisten ja marginalisoitujen ihmisryhmien näkökulmasta. (Vuorikoski ja Kiilakoski 2005, 310.)

Nuorisotyössä ja syrjäytymisen ehkäisyyn pyrkivän toiminnan yhteydessä puhutaan usein *osallistamisesta*. Myös Vamoksessa nuorten osallisuus ja sen vahvistaminen nähdään tärkeänä osana valmentajien työtä. Nuorten osallistaminen on iso osa työtämme, ja toiveita osallistamisesta esitetään usein johdon taholta. Omien kokemuksieni mukaan osallistaminen voi helposti lähteä väärille raiteille – jos sitä toteutetaan vain osana strategiaa johtolähtöisesti, se ei vastaa aitoon tarpeeseen. Osallistamisen käsite onkin tietyllä tavalla paradoksaalinen – samalla, kun käsite korostaa sen kohteiden toimijuutta, se sisältää myös ulkopäin vaikuttamista. Tämän vuoksi olen opinnäytetyötäni koskien tehnyt paljon eettistä pohdintaa siitä, kuinka omien päämäärieni tavoittelu ja omat selkeät perusteluni opinnäytetyöni tarpeelle eivät välttämättä ole samassa linjassa nuorten ajatusten kanssa. Toikko ja Rantanen tuovat kuitenkin esille ajatuksen siitä, että, vaikka osallistaminen on ulkopuolisesta aloitteesta tapahtuvaa, se kuitenkin etenee osallistujien omilla ehdoilla ja suuntaan, johon he itse haluavat toimintaa ohjata. *”Osallistaminen on mahdollisuuksien tarjoamista, kun taas osallistuminen on mahdollisuuksien hyödyntämistä.”* Olen itsekin perustellut oman projektini toteutusta samalla tavalla. Nuoret valitsevat itse, hyödyntävätkö heille tarjotut mahdollisuudet omassa elämässään. (Vrt. Toikko & Rantanen 2009, 90.)

Osallisuuden rakentaminen vaatii luottamusta. Mervi Kaukko on tutkinut väitöskirjassaan alaikäisenä Suomeen yksin tulleita turvapaikkaa hakevia tyttöjä. Hän toteaa väitöksessään, että nuoret, joilla on taustallaan ikätasoonsa nähden liikaa vastuuta, epävarmoja elämäntilanteita ja turvattomuutta, toivovat, että aikuiset voivat tehdä heidän puolestaan päätöksiä sekä luoda turvallisuuden ja pysyvyyden tunteen. (Oulun yliopisto 2015.)

Monilla Vamoksen nuorilla on menneisyydessään samankaltaisia kokemuksia. Ajatus siitä, että nuoria *osallistettaisiin* toimimaan, on minulle osittain vieras. Osallisuus ei synny ulkopuolelta käsin, meillä työntekijöillä ei ole ojentaa nuorille osallisuuden

avaimia. Olen työssäni huomannut, että ne nuoret, jotka ovat oppineet usein pitkäaikaisen asiakassuhteen jälkeen luottamaan Vamokseen ja tuntevat kuuluvuutta yhteisöön, rohkaistuvat myös toimimaan yhteisen hyvän lisäämiseksi ja omien toiveidensa esiin tuomiseksi.

Osallisuus itsessään kehittyy siis mielestäni vaikuttavan toiminnan sivutuotteena. Se on monen asian summa ja myös murentuu helposti. Meille sosiaalialan ja nuorisotyön ammattilaisille voi olla helppokin avata suunsa yhteisissä foorumeissa, esittää toiveita ja kertoa mielipiteensä. Kaukon väitöksen mukaan nuoret toivovat kuitenkin myös oikeutta hiljaisuuteen (Oulun yliopisto 2015). Nuorella on oltava itsemääräämisoikeuden lisäksi lupa päättää ja valita, mitä asioita haluaa itsestään tai elämästään kertoa. Näin on myös Vamoksessa. Oikeus vaieta ja luottaa siihen, että aikuiset tekevät nuorten kannalta oikeita valintoja ja päätöksiä, on nähtävä myös osallisuuden muotona.

Vaikka digitaitoprojektin ja opinnäytetyöni tarkoituksena on ollut osoittaa, että digitaalisten taitojen osaaminen lisää osallisuutta yhteiskuntaan, ei työssäni tutkita osallisuuden kokemusta. Digitaidot ja niiden hallitseminen antavat välineitä yhteiskuntaan kuulumiseen, mutta niiden hallitseminen ei sinällään suoraan lisää osallisuutta. Tämän vuoksi en ole työni aikana pyrkinyt mittaamaan nuorten osallisuuden kokemuksia tai digitaitoprojektin vaikutuksia siihen – tällaiset vaikutukset koskien toimijuutta ja osallisuutta syntyvät ajan saatossa, eikä niiden mittaaminen välttämättä olisi mahdollista.

3.5 Toimijana ja osallisena työssä ja koulutuksessa

Perinteisin suomalaiseseen yhteiskuntaan integroitumisen tapa on palkkatyö. Oman kokemukseni mukaan nuorten toiveet työelämältä ovat useimmiten yksinkertaisia ja ymmärrettäviä. Ne nuoret, jotka työelämään ovat valmiita ja sinne haluavat, ovat ilmaisseet toiveensa esimerkiksi riittävästä perehdytyksestä työsuhteen alussa, mahdollisuudesta sopia työvuorot omaan elämäntilanteeseensa sopivaksi, mukavista työkavereista, ymmärtäväisestä ja avuliaasta esimiehestä sekä palkasta, josta jää verojen jälkeen käteen enemmän, kuin työttömyyskorvauksesta tai toimeentulotuesta. Työmarkkinat eivät kuitenkaan vastaa näihin toiveisiin. Tarjolla on todella paljon o-tuntisopimuksia ja vuokratyöpaikkoja, jotka hankaloittavat nuorten toimeentuloa entisestään.

Varmuutta työtunneista ei ole, tulot voivat vaihdella rajusti, ja pahimmassa tapauksessa nollatuntisopimuksesta irtisanoutuminen voi aiheuttaa karenssin työttömyyskorvauksen maksuun. Työelämän tulisi muuttua vastaamaan työntekijöiden tarpeisiin, ei toisin päin.

Maailman globalisoituminen on lisännyt osallisuuden merkitystä, ja siitä onkin tullut yksi ajankohtaisimmista kysymyksistä läntisen maailman yhteiskuntapolitiikan kentällä. Eriarvoistuminen ja marginalisoituminen ovat lisääntyneet samalla, kun kulttuurin, työelämän ja yhteiskunnan rakenteet ovat pirstoutuneet. Nykyinen työelämä ei pysty tarjoamaan ihmisille samanlaista jatkuvuutta ja turvaa kuin aiemmin, vaan vaatii kaikilta jatkuvaa uudistumista, uuden oppimista ja joustamista. Jokaisen on pakko olla valmis kehittämään itseään ja uudistua työelämän vuoksi. Oman paikan löytäminen ja sitoutuminen tällaisessa maailmassa on vaikeaa. Tällainen kehitys on omiaan vierottamaan ihmisiä yhteiskunnallisesta osallisuudesta, sillä ihmiset kokevat vaikutusmahdollisuuksiensa kaventuvan, mikä johtaa helposti marginalisoitumiseen ja vieraantumiseen yhteisistä asioista. (Rautiainen, Toom & Tähtinen 2017, 11.)

Aikuiskoulutusta pidetään uutena alkuna tai toisena mahdollisuutena niille, jotka ovat ajautuneet nuorena työelämän ulkopuolelle. Aikuiskoulutuksen ja aikuiskoulutuksen toimenpiteiden pääasialliseksi kohderyhmäksi on ministeriöiden ja poliitikoiden puheissa nimetty erityisesti ammattitaidottomat, kouluttamattomat ja nuoret henkilöt, jotka tarvitsevat tukea. Nämä henkilöt käyttävät näitä koulutusmahdollisuuksia kuitenkin kaikkein vähiten. Aikuisena opiskeleminen on todennäköisempää korkeassa sosiaalisessa asemassa oleville ja koulutetuille henkilöille. (Rinne & Järvinen 2011, 99.)

Koulutuksen merkityksen yksilölle on huomattu vaihtelevan taustasta, kuten kasvuympäristön arvoista ja normeista sekä toiminnan periaatteista riippuen. Tämän vuoksi aikuisopiskelussakin on kyse kulttuuriin ankkuroituneesta toiminnasta, eikä sillä ole kaikille yksilöille yhtä suurta merkitystä. Koulutuksen päämäärää ei nähdä tarpeeksi houkuttelevana tai opiskelua järkevänä sen aikaisen matalan toimeentulon vuoksi. Tällaiset asiat sotivat suomalaista protestanttista työetiikkaa vastaan, jolloin päästään taas kerran keskusteluun vallasta ja toimijuudesta – onko yleisistä normeista poikkeaminen vastuutonta? Onko oppiminen oikeus vai velvollisuus? Onko valtiolla oikeus määrätä työttömät pakolliseen työvoimakoulutukseen tulonmenetyksen uhalla? Onko

opiskelu pakotettuna tehokasta ja parantaako se aidosti ihmisen hyvinvointia ja työmarkkina-asemaa? Koulutuslinjauksia tehtäessä tulisi miettiä vallan ja toimijuuden kahtiajakoa – halutaanko toimia talouden ja yhteiskunnan nöyränä palvelijana vai tukea henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja omaehtoista toimijuutta? (Rinne & Järvinen 2011, 100–101.)

4 TUTKIMUKSELLISTA KEHITTÄMISTOIMINTAA YHDESSÄ

Kehittämistoiminta on yksi keskeisiä työelämän osa-alueita, ja eri alojen asiantuntijat nähdäänkin usein myös kehittäjinä. Tutkimuksellisella kehittämistoiminnalla pyritään systemaattisen työelämän kehittämisen lisäksi myös tiedontuotantoon. (Toikko & Rantanen 2009, 9.) Tällaisesta toiminnasta on kyse myös tässä opinnäytetyössä. Ammatilaisen on osattava eritellä eli reflektoida omaa toimintaansa sekä arvioida omia kykyjään suhteessa tehtäviinsä. Reflektiivisyys auttaa ammattilaista arvioimaan ja samalla arvostamaan omaa hankittua osaamistaan peilaten niitä ammatin teoreettisten perusteiden hallintaan. Kriittisyys on tärkeää, ja sitä oppii, kun osaa eritellä ammatillista toimintaansa ja arvioida tietojaan ja ongelmanratkaisukykyjään. Nämä taidot helpottavat toimimista nykypäivän monialaisessa ja monikulttuurisessa työelämässä. Arki ajattelu ei enää riitä, vaan ammattilaisen tulee osata soveltaa ja kehittää tietotaitoaan muuntuuissa ja vaihtuvissa toimintaympäristöissä. (Vilka 2015.)

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan metodinen ydin koostuu kehittämisprosessin, tiedontuotannon, toimijoiden osallisuuden näkökulmista. Projektimaisessa kehittämisessä kehittämisprosessin tärkeimmät osa-alueet ovat suunnittelu, organisointi, varsinaisen toteutus sekä arviointi. Toimijoiden osallisuudella tarkoitetaan yhteistä osallistumista kehittämisprosessiin, mutta myös kehittäjän osallistumista itse toimintaan. Omassa kehittämisprosessissani olenkin itse ollut sen keskeisin toimija, sen katalyytti ja toiminnan toteuttaja. Prosessiin ovat kuitenkin osallistuneet myös Vamoksen nuoret sekä muut työntekijät. (Vrt. Toikko & Rantanen 2009, 10.)

Osallistavalla kehittämisellä olen pyrkinyt muutokseen. Muutokseen tähtäävä tutkimuksellinen kehittämistoiminta vaatii itsestään selvinä pidetyistä ajatusmalleista luopumista, kuten Toikko ja Rantanen (2009, 11) teoksessaan tuovat esille. Tällaisesta ajatusmallista hyvänä esimerkkinä voin nostaa ajatuksen *diginatiiveista*. Olen kehittämisprosessin aikana ja ennen sitä kohdannut esimerkiksi mediassa, työelämässä ja ammattilaisten taholta muiden ihmisten ajatuksia siitä, etteivät nuoret tarvitse tukea näissä asioissa – hehän ovat eläneet digiaikakaudella miltei koko elämänsä ajan. Olen aiemmin itsekin saattanut ajatella näin. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan avulla

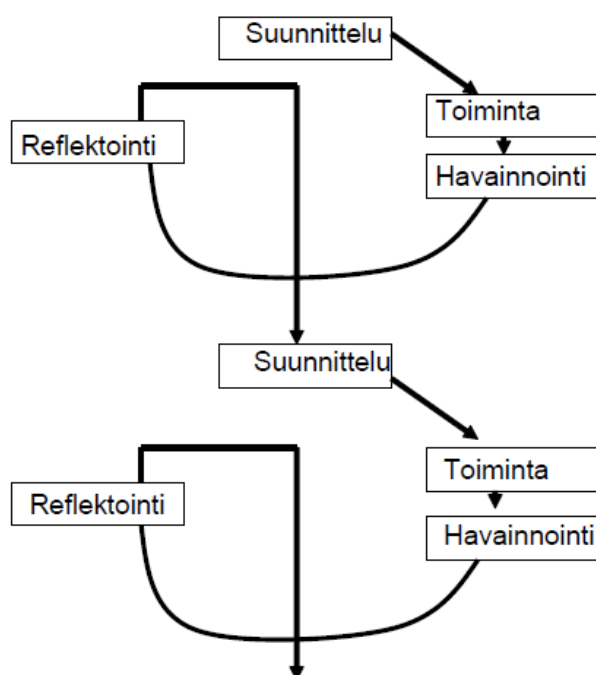
olen pystynyt todistamaan tällaiset oletukset vääriksi oman työni kohderyhmän kohdalla.

Tiedontuotannon näkökulma tutkimuksellisen kehittämistoiminnan metodologisena perustana on monisyinen. Kirjallisuutta ja aiemmin tutkittua tietoa voidaan hyödyntää kehittämistoiminnan perusteluna ja sen osallistumisen sekä vaikuttavuuden arvioinnissa, niin kuin tässäkin työssä on tehty. Tutkimustiedon avulla voidaan myös rakentaa ja muotoilla toimiviksi todettuja hyviä käytäntöjä, jolloin prosessin tuloksia on tutkittujen perusteluiden kera helpompi siirtää käytäntöön toisaalla. (Toikko & Rantanen 2009, 11; 114.) Kun Digitaaliprojektin pohjalta on nyt arvioitu ja kehitetty toimintaa sekä perusteltu sen tarpeellisuutta, on seuraava tavoitteeni saada valmennus toteutumaan laajemmassa toimintaympäristössä – tämä onnistunee helpommin nyt, kun toiminnan tarve ja sen vaikutukset ovat todistetusti nähtävillä.

Tutkimuksellinen ote on auttanut minua kehittämistyöni tekemisessä paljon. Asioiden käsitteellistäminen ja tutkimusprosessin kuvaukset ovat selkiyttäneet ajatuksiani esimerkiksi siitä, missä vaiheessa kehittämistyöni prosessi on. Olen saanut ja löytänyt todisteita omille ajatuksilleni työni tarpeellisuudesta. Tutkimus ja tiedontuotannon näkökulma ovat myös opettaneet minulle erittäin paljon kehittämisprosessin ohjaamisesta ja siitä, ettei opinnäytetyöni kaltainen kehittämis työ tule oikeastaan koskaan valmiiksi. Tällaista kehittämistyötä kutsutaan spiraalimalliseksi kehittämiseksi; jokaisen prosessin aikana toteutetun spiraalin, eli kehittämisprosessin kehän, jälkeen on mahdollista tehdä uusi.

4.1 Toimintatutkimuksen spiraalimalli

Kehittämisprosessi ja sen eteneminen voidaan hahmottaa jatkuvana syklinä eli spiraalina (kuva 1). Spiraalin kehät muodostuvat perusteluvaiheesta, organisoinnista ja arvioinnista. Toimintatutkimuksessa kehittymistä tapahtuu erityisesti spiraalimallin kehän reflektio- eli arviointivaiheessa. Ensimmäisen toteutetun spiraalin, eli toiminnan ja sen arvioinnin jälkeen seuraa uusi kehä, jolloin samat osa-alueet toteutetaan uudelleen reflektoinnin avulla aikaansaatuisten kehittämis ehdotusten pohjalta muokattuna. Tämä ei siis tarkoita, että jo tehty toiminta toteutettaisiin uudelleen, vaan kehittämisprosessi tapahtuu perättäisten kehien avulla.

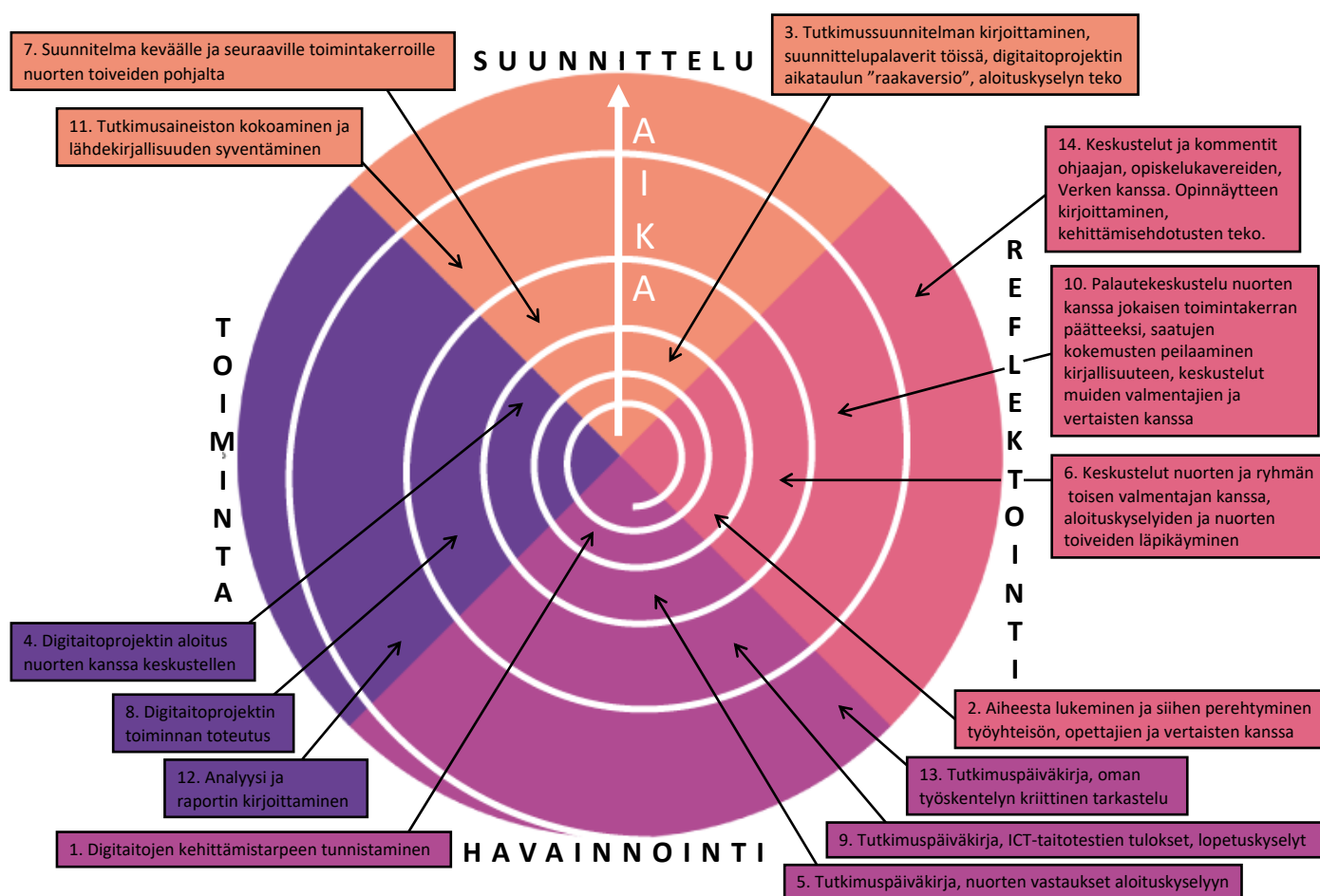

Kuva 1, Toimintatutkimuksen spiraalimalli (Toikko & Rantanen 2009)

Opinnäytetyössäni spiraalimallinen kehittäminen toteutui jokaisen toimintakerran aikana tehdyn havainnoinnin ja sen jälkeen tehdyn reflektion pohjalta (kuva 2). Suunnittelin toimintakerrat sen mukaan, mitä edellisellä kerralla oli tapahtunut, ja millaista palautetta nuoret toiminnasta antoivat. Pelkästään Digitaitoprojektin aikana näitä spiraalimallin kehiä toteutui siis ainakin kymmenen. Tämän jälkeen reflektoinnin avulla tehdyt kehittämissuositukset ja esimerkiksi opinnäytetyön kirjoittaminen muodostavat spiraaliin vielä omat kehänsä. Kun toiminnan kehittäminen edelleen jatkuu osana työtäni, muodostuu prosessiin vielä ennalta määrittelemätön määrä uusia spiraalin kehiä. (Vrt. Toikko & Rantanen 2009, 65–66.)

Opinnäytetyöprosessini ja toimintatutkimuksen spiraali lähti liikkeelle havainnoista, että nuorten digitaitojen kehittämiseksi olisi tarvetta. Tämän jälkeen reflektoin ideaa opiskelutovereideni, työkalureideni ja opettajien kanssa peilaten sitä myös aiheesta olemassa olevaan kirjallisuuteen ja tutkimustietoon. Tutkimussuunnitelman kirjoittaminen ja suunnittelupalaverit Digitaitoprojektiin liittyen veivät prosessia eteenpäin, ja niiden pohjalta loin myös alustavan toimintasuunnitelman kevään 2018 toiminnalle

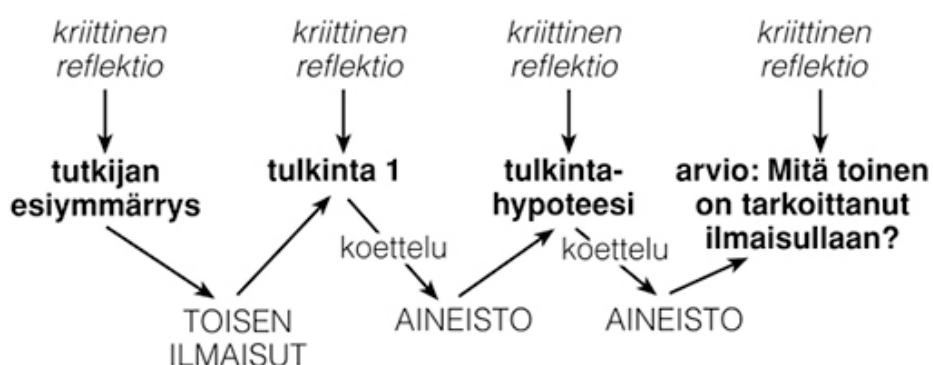
sekä tein aloituskyselyt nuorille heidän toiveidensa ja osaamisensa kartoittamiseksi. Ensimmäinen konkreettinen toiminta tapahtui nuorten kanssa keskustellen, jolloin nuoret myös vastasivat aloituskyselyihin. Havainnoin nuorten toiveita ja omia kokemuksiani, joiden pohjalta kävimme myös jatkuvaa yhteistä keskustelua nuorten sekä ryhmän toisen valmentajan ajatuksista. Keskustelujen, nuorten toiveiden ja osaamistason pohjalta täsmentyi tarkempi suunnitelma Digitaitoprojektille. Sen jälkeen seurasivat toimintakerrat, joiden suunnittelu ja toteutus vaativat spiraalin läpikäymistä useampaan kertaan. Lopussa havainnoin nuorten taitotasoa ja keräsin palautetta toimintaan liittyen. Kehittämisprosessin reflektointi on jatkunut kehämäisesti koko opinnäytetyöprosessin ajan, ja siinä ovat olleet suurena apuna työkaverit, opettajat, vertaiset, ystäväni sekä Verken Suvi Tuominen, jotka ovat kommentoineet työtäni kirjoittamisvaiheessa. Tutkimusaineistosta nousevat pääkohdat ovat avautuneet, kun olen peilannut aineistoani olemassa olevaan lähdekirjallisuuteen.

Kuva 2, Toimintatutkimuksen spiraalimalli kehittämistyössäni

4.2 Hermeneuttisen metodin hyödyntäminen kehittämistyössä

Hermeneuttisen metodin (kuva 3) mukaan sosiaalinen todellisuus on olemassa merkitysten kautta. Tutkimuksen tekijä lähtee tekemään tutkimusta aina omista lähtökohdistaan ja ajatuksistaan käsin. Ymmärtäminen lähtee liikkeelle tietystä pisteestä, ja se kehittyy sitä mukaa, kun tutkimuksen tekijä oivaltaa, ymmärtää ja palaa takaisin tekemään korjausliikkeitä. Näin ajateltuna hermeneuttinen metodi kuvastaa jollain tavalla myös toimintatutkimuksen spiraalimallissa tapahtuvaa kehittämistyötä. Tutkija palaa prosessin aikana takaisin lähtökohtiinsa uusien oivallusten ja ymmärryksen kanssa. Näin ollen hermeneuttisella metodilla muodostettu teoria ei ole yhteydessä tutkimuksen alussa tehtyihin oletuksiin. (Vilka 2015.)

Kuva 3, Hermeneuttinen kehä (Laine 2018)

Hermeneuttisen metodin käyttö tutkimuksessa ei ollut minulle itsestäänselvyys. Aineistoni muodostui lopulta melko yksipuoliseksi ja niukaksi, eikä siitä aineistolähtöisillä analyysimenetelmillä ollut saatavissa aikaan kovinkaan laajoja tuloksia. Sen sijaan olen koko opinnäytetyöprosessin ajan lukenut todella paljon erilaista ammattikirjallisuutta aiheeseen (ja vähän muuhunkin) liittyen, ja saanut Digitaitoprojektin aikana keräämäni aineiston oikeellisuuden tueksi erittäin paljon vahvistusta kirjallisuuden lisäksi myös keskusteluissa luokkatovereideni, työkavereideni ja muiden henkilöiden kanssa. Kokemusmaailmani ja näkemykseni tästä aiheesta ovat siis laajentuneet huomattavan paljon tämän pian 1,5 vuotta kestäneen prosessin aikana.

”Hermeneuttinen kehä on tutkimuksellista dialogia tutkimusaineiston kanssa”, kirjoittaa Hanna Vilkka kirjassaan *Tutki ja kehitä* (2015). Tämä tarkoittaa Vilkan mukaan sitä, että tutkija asettuu vuoropuheluun aineistonsa kanssa. Dialogin pyrkimyksenä on toiseuden ymmärtäminen ja yhteisten merkitysten löytäminen. Dialogia ja ymmärrystä ei aineiston ja tutkijan välille kokemukseni mukaan synny ilman kovaa työtä. Tutkijana olen itse joutunut irrottamaan omista näkökulmistani ja oletuksistani, ja muokkaamaan esimerkiksi etukäteen suunniteltua Digitaiprojektia nuorilta kerätyn alkuaineiston pohjalta. Tällaisissa kohdissa hermeneuttinen aineistonlukutyö on muokannut jo koko kehittämistehtävän rakennetta ja vaikuttanut lopputuloksiin valtavasti. Aineistoni tukena myös lukemani kirjallisuus ja erilaiset artikkelit ja asiantuntijoiden blogitekstit ovat muokanneet ajatuksiani Digitaiprojektin merkityksistä ja sen tarpeesta.

4.3 Osallistuva toimintatutkimus

Kehittämistyöni on toimintatutkimusta, josta käytetään joskus myös nimitystä *osallistava tutkimus* (Alasuutari 2011, 95). Toimintatutkimus ei ole varsinainen tutkimusmenetelmä, vaan lähestymistapa tai tutkimusote, jossa yhdistetään käytännön kehittämistyö ja tutkimus. Toimintatutkimus on siis eri tutkimusmenetelmistä koostuva kokonaisuus. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on löytää sellaista tietoa, joka voi palvella toiminnan kehittämistä. (Heikkinen 2015, 204.)

Toimintatutkimuksen tiedonhankinnan etenemistä ei ole mahdollista kuvata tarkasti, sillä tutkija oppii menetelmistään ja tutkimuskohteestaan koko toimintatutkimuksen prosessin ajan. Prosessin aikana alustavat näkökulmat muuttuvat ja aiheen tarkastelussa tapahtuu valikoitumista ja kohdentumista. Tutkimusongelmat ja menetelmät kehittyvät, ja tätä kutsutaan tutkimuksen projektiivisuudeksi. Kokeileminen, aineiston hankinta ja näiden avulla saatu uusi tieto aiheesta muokkaa myös tutkijan ajatuksia siitä, kuinka työtä on hyvä jatkaa. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2006, 86.)

Toimintatutkimuksessa yhteiskuntaa tai yhteisöä tutkitaan liikkeessä ja muutoksessa. Muutos, jota tutkitaan, lähtee usein liikkeelle tutkimusprosessin käynnistyessä. Toiminnalla on siis tarkoitus saada aikaan muutosta todellisuuteen, ja tämä yhteiskunnal-

linen muutos nähdäänkin toimintatutkimuksen perimmäisenä merkityksenä. Toimintatutkimuksessa pyritään yhteiskunnallisiin vaikutuksiin – sen tavoitteena ovat toki toiminnan välittömät vaikutukset osallistujien elämään (esimerkiksi tämän työn kohdalla nuorten digitaitojen parantuminen), mutta sillä on myös rooli julkisen keskustelun muovaajana ja kannanottajana. (Alasuutari 2011, 95; 97–98.) Toivonkin, että opinnäytetyöni herättäisi keskustelua työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien henkilöiden oikeudesta digitaalisen osaamisen kehittämiseen, ja toimintaa voitaisiin tarjota laajemmin julkisin varoin tuotettuna. Tällaisesta toiminnasta esimerkkinä voidaankin mainita Digituki, jossa kehitetään saavutettavia, laadukkaita ja saatavilla olevia digitaalisen tuen muotoja kaikille suomalaisille (Väestörekisterikeskus 2018).

Toimintatutkimuksen teoria nähdään usein kriittisen teorian perinteen jatkajana. Kriittinen teoria on pohjimmiltaan yhteiskuntafilosofinen suuntaus, ja siinä tutkitaan ja arvioidaan kriittisesti länsimaista ja kapitalistista elämänmuotoa, ja pyritään parantamaan alistavaa vallankäyttöä kohtaavien ihmisten asemaa. Kasvatustieteissä kriittinen teoria on ollut suosittu lähestymistapa, ja *kriittinen pedagogiikka* onkin yksi kriittisen teorian sovelluksista. (Heikkinen, Kontinen & Häkkinen 2006, 40–42.)

Toimintatutkimukseni on laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään joko kuvaamaan tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään toimintaa tai tulkitsemaan näitä teoreettisesti. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 85.) Tässä opinnäytetyössä pyrin kuvaamaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten ajatuksia ja kokemuksia digitaalisuudesta, ja nuorten kanssa työskentelyn kautta havainnoimaan ja mittaamaan valmennuksen merkitystä ja vaikutusta nuorten digitaaliseen kompetenssiin.

Toimintatutkimuksen idea on poistaa tutkimuksen ja käytännön välinen kuilu ja voimistaa niiden vaikutusta toisiinsa. Toimintatutkimus soveltuu erityisen hyvin nuorten kanssa tehtävän työn kehittämiseen, sillä se ei onnistu vain pohdiskellen tai ahkerasti tietoa keräten – nuorisotyötä tulee kehittää vuorovaikutuksessa käytännön kanssa. (Kaukko & Kiilakoski 2018, 243.)

Toimintatutkimusta on tehty erityisesti kasvatus- ja opetusaloilla, sillä näiden alojen toiminta koostuu pääasiassa sosiaalisissa yhteisöissä toimivista ihmisistä, ja toimintatutkimus istuu luontevasti tällaiseen toimintaympäristöön. Toimintatutkimuksen ydin

myös koostuu oppimisesta ja kehittämisestä, minkä lisäksi toimintatutkimuksen prosessia sinällään luonnehditaan sivistäväksi ja kasvatukselliseksi. Reflektiivinen ajattelu on yksi toimintatutkimuksen lähtökohdista. Reflektion avulla pyritään tilanteeseen, jossa ihminen pystyy tarkastelemaan ja arvioimaan omaa ja esimerkiksi työorganisaationsa toimintaa ulkopuolelta ja objektiivisesti. (Heikkinen 2015, 205; 211.)

Oma tavoitteeni on tehdä ja kehittää uudenaikaista, rohkeaa ja muutokseen tähtäävää nuorisotyötä. Haluan olla omalta osaltani mukana rakentamassa tasa-arvoisempaa ja oikeudenmukaisempaa maailmaa. Osallistuvassa toimintatutkimuksessa on kysymys tutkijan osallistumisesta asioiden ja niiden tilojen muuttamiseen, sekä yhdessä toimimisesta tavoitteena edistää osallisuutta niin omaa elämää kuin yhteiskuntaa koskevissa asioissa. En ajattele, että tutkimukseni muuttaisi maailmaa, mutta kuten Suoranta ja Ryyränen toteavat, pienempien toimintatutkimusprosessien merkitykset saattavat ajan myötä kasvaa yksittäisiä suuria yhteiskunnallisia muutoshankkeita paljonkin suuremmiksi. Toimintatutkimuksessa itse prosessi katsotaankin tärkeämmäksi kuin sen yksittäiset tulokset, sillä toimintatutkimuksellinen osallistuminen kasvattaa ja muuttaa kaikkia sen osapuolia. (Suoranta & Ryyränen 2014, 204-206.)

Taistelevassa tutkimuksessa uskotaan ihmisten haluun ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia yhdessä, ja sen luontaisen paikan sanotaankin olevan yhteiskunnallista työtä tekevissä järjestöissä ja liikkeissä. Taistelevan tutkijan tehtävänä osallistua, innostaa, välittää viestiä ja organisoida toimintaa sekä antaa omat vahvuutensa tällaisten yhteisöjen käyttöön. (Suoranta & Ryyränen 2014, 303.)

Ajattelen, että Vamoksen perimmäinen tarkoitus on toimia yhdessä työntekijöiden, nuorten ja muiden toimijoiden kanssa yhdenvertaisuuden lisäämiseksi ja sitä vahvistavien asioiden esiintuomiseksi. Tavoitteenani on ollut ensisijaisesti tehdä tutkimusta, jolla on yhteiskunnallinen ja yhteiskunnallisesti keskusteleva merkitys. Tavoitteenani on ollut toteuttaa työ, joka luo ja edistää tasa-arvoa eri ihmisryhmien välille, ja auttaa jokaista saavuttamaan nykypäivän elämässä elintärkeitä taitoja, joten näen opinnäyte-työni olevan myös taistelevaa tutkimusta.

4.4 Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmät

Olen käyttänyt opinnäytetyöprosessin aikana erilaisia aineistonkeruumenetelmiä, tärkeimpänä niistä havainnointia. Havaintojen teko tieteessä on samanlaista kuin arjessamme – se on tärkeä osa sitä, kuinka hahmotamme ja ymmärrämme asioita, joita ympärillämme tapahtuu. Havainnointi kerrostuu, kumuloituu aiemmin tehtyjen havaintojen päälle, jolloin aiemmasta poikkeavat havainnot kiinnittävät mielenkiintomme ja samanlaiset havainnot tukevat jo tehtyjä johtopäätöksiä. (Grönfors 2015, 146.) Ryhmässä toimiessaan nuoret käyttäytyvät usein heille jo muodostuneiden roolien ja odotusten mukaan, mutta esimerkiksi uudenlainen puheenaihe tai uudet tavat toimia voivat muuttaa jäsenten käytöstä huomattavasti. Tällöin havainnointi työn lomassa on ainoa tapa seurata ryhmässä tapahtuvia muutoksia.

Grönforsin (2015) mukaan yhteiskuntatieteissä havainnointiin liittyy olennaisesti osallistuminen. Sillä tarkoitetaan sitä, että tutkija tekee omasta positiostaan käsin havaintoja tutkimastaan asiasta. Omassa tapauksessani tein valmentajana huomioita ryhmästäni, ja esimerkiksi aiemmin mainittu tutkiva opettaja tekee huomioita omasta opetuksestaan ja luokkansa toiminnasta. Vuorovaikutus on tärkeä osa havainnointia – sen avulla ollaan kaksisuuntaisessa dialogissa, jossa tutkija oppii tuntemaan tutkittavansa niin yksilönä kuin osana yhteisöä. (146–147.)

Yhdistän opinnäytetyössäni havainnointitietoa muilla tavoilla kerättyyn aineistoon. Tämä on minulle mielekäs tapa toimia lomakekyselyillä kerätyn aineiston syventämiseksi. Olen havainnoinut digitaitoprojektin päivien kulkua, ja kirjannut muistiinpanoihini ylös pääasiat päivien kulusta, sekä erityisesti omat mietteeni siitä, miten päivä sujui tutkimuksen teon ja nuorten antaman palautteen osalta. Olen siis pitänyt tutkimuspäiväkirjaa, joka kertoo omista ajatuksistani sekä nuorten kommentteista digitaitoprojektia koskien. Määrälliset, kvalitatiiviset testit ja paperiset kyselyt mittaavat aineistossani muutosta, ja sen lisäksi saan havainnoinnin avulla syventävää, havainnollista ja kuvailevaa tietoa. Vaikka havainnointi tutkimusmetodinä on suuritöinen ja vie paljon aikaa, olen päättänyt käyttää sitä, koska haluan tehdä rehellistä ja arjen kokemuksiin peilaavaa tutkimusta, en ainoastaan mitata määrällistä muutosta tai nojata pelkkiin kyselylomakkeella saatuihin vastauksiin. Kaiken tämän lisäksi havainnointi on minulle yksi tärkeä päivittäinen työväline, joten sen liittäminen osaksi digitaitoprojektipäiviä ei vaatinut mitään erityisiä järjestelyjä. (Vrt. Grönfors 2015, 150; 157.)

Opinnäytetyöni sisältää myös etnografisia piirteitä. Osallistuva havainnointi (*participant observation*) on tutkimusmenetelmä, jossa tutkimuksen tekijä on itse osa havainnoimiaan tilanteita ja ympäristöjä. Näin on myös etnografiassa. Etnografian merkitys on riippuvainen esimerkiksi ajasta, paikasta ja sosiaalisista suhteista. Etnografista tutkimusta ei näin ollen ole koskaan mahdollistaa toistaa sellaisenaan. (Laukkanen, Pekkarinen & Vilmilä, 2018, 77; Honkasalo 2018, 183.)

Honkasalon (2018, 185–187) mukaan etnografiassa esimerkiksi tutkimuksen alkupistettä on hankalaa määritellä. Etnografiset piirteet tekevät tutkimuksesta kehämäistä ja luovaa. Tutkijan oman taustan ja valta-aseman avaaminen on ensiarvoisen tärkeää, sillä hänen oma elämänhistoriansa vaikuttaa siihen, kuinka hän tutkimustaan ymmärtää ja kirjoittaa auki. Etnografian tarkoituksena on kuvata todellisuutta osallistumalla ja havainnoimalla, kuten minä tein digitaitoprojektin aikana. Kyseessä ei kuitenkaan ole puhdas etnografinen tutkimus, sillä opinnäytetyöni sisältää myös paljon muita osaluja ja esimerkiksi tekemäni tutkimuspäiväkirja ja havainnointimuistiinpanot eivät ole mielestäni tarpeeksi kattavia täysin etnografiseen tutkimukseen. Eikä se toki ole tarkoitukseen. Akateemista tekstiä ja tutkimusta lukiessa unohtuu usein, ettei omassa työssäni ole kyseessä nuorisotutkimus, vaan ammattikorkeakoulun työelämälähtöinen kehittämistehtävä.

Digitaitoprojektin aikana halusin mitata projektin vaikutusta nuorten digitaitoihin ja kokemukseen omasta osaamisestaan. Digitaitojen parantumisen mittaamiseen käytimme Turun yliopiston kehittämää ICT-taitotestiä. Teimme ICT-taitotestin valmennuksen aluksi ja lopuksi, ja lopulta saimme dataa tapahtuneista muutoksista. Toikon ja Rantasen (2009, 153) mukaan tällaisten konkreettisten mittausten lisäksi on mahdollista tutkia myös koettua vaikuttavuutta. Asiakasta voidaan pyytää arvioimaan kuinka toiminta, johon hän on osallistunut, on vaikuttanut. Nuorten kokemia vaikutuksia mittasin kyselyllä, jossa nuoret arvioivat omaa osaamisen tasoaan niin valmennuksen alussa kuin lopussa. Näillä kahdella eri mittaustavalla sain aineistoksi niin numeraalista faktatietoa kuin kokemuksiin ja käsityksiin perustuvaa tietoa.

4.5 Tutkijan ja työntekijän rooli osana ryhmän toimintaa

Havainnointi, jota aineistonkeruun vuoksi tein, tapahtui osana toimintaan osallistumisesta. Näin ollen minulla on tutkimustyössäni tietynlainen ihmisen ja tutkijan kaksoisrooli. Roolini vaikuttavat asemaani tutkittavien joukossa ja siihen, millaista tietoa heiltä saan. Havainnoinnissa ja osallistumisessa tutkijan tärkein tutkimuksen väline on oma persoona, ja tällöin tutkijan on tunnettava ne itseensä liittyvät tekijät, jotka saattavat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. (Grönfors 2015, 147.)

Olin opinnäytetyön tekijän aseman lisäksi myös pysyvä valmentaja Vamoksen Startti-ryhmässä Digitaitoprojektin toteutuksen aikaan. Nuoret tunsivat minut jo melko hyvin, ja minulle oli syntynyt henkilökohtainen suhde suurimpaan osaan heistä. Yritin jokaisessa tutkimuksen teon vaiheessa korostaa nuorille, että heidän tulee vastata mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti kaikkiin heille esitettyihin kysymyksiin, ja että haluan saada rehellistä palautetta digitaitoprojektin onnistumisesta ja heidän ajatuksistaan sitä koskien. Nuoret vaikuttivat ymmärtäneen digitaitoprojektin olevan myös osa opinnäytetyöprosessia, ja he vastasivat kysymyksiini suoraan ja kiertelemättä.

Kun tutkija osallistuu tiiviisti tutkittavaan prosessiin, hän myös vaikuttaa siinä tapahtuviin asioihin. Onkin tärkeää, että tutkimusta tehdessään toimintatutkija reflektoi omaa toimintaansa ja rooliensa. Tiiviisti toiminnassa mukana olevalle tutkijalle syntyy helposti vahva, henkilökohtainenkin suhde aiheeseen, joten analyysivaiheessa on syytä kiinnittää huomiota kriittisen näkökulman säilyttämiseen. Tätä asiaa olen pohtinut oman tutkimukseni osalta, ja onkin tärkeää, että säilytän kriittisen tarkastelutavan omaa tutkimustani ja tutkittaviani kohtaan prosessin loppuun asti. (Lehtonen 2007, 247; Eskola & Suoranta 2014, 129–130.)

Julkisen organisaation toiminnan yhteydessä asiakkailta tapahtuva aineistonkeruu saattaa myös vaikuttaa tutkimuksen vapaaehtoisuuteen. Jos kyselyn antaa tai aineistonkeruun suorittaa esimerkiksi oma sosiaalityöntekijä, tai tässä tapauksessa valmentaja, asiakkaan halu osallistua tutkimukseen saattaa jäädä taka-alalle ja hän voi osallistua tutkimukseen vain vaaliakseen omaa asiakassuhdettaan. Tämän vuoksi kerroin tämänkin opinnäytetyön suostumuslomakkeessa selkeästi vapaaehtoisuudesta. (Kuula 2011, 145–146.)

Erinäisissä opinnäytetyön ohjeistuksissa on mainittu, että opinnäytetyön tekemisen keskeyttämistä on pohdittava, jos siihen osallistujat tuntevat olonsa epämukaviksi. Erityisesti yksi nuori osoitti digitaiprojektin aikana epämukavuutensa ja ahdistuksensa digitaalisuutta ja digitalisaatiota kohtaan. Tällöin mietin, onko hänen osallistumisensa digitaiprojektiin järkevää. Kävin hänen kanssaan kuitenkin aiheesta keskusteluja, ja hän itse toi esille, että omat pelot ja epäluulot on hyvä kohdata, koska näitä asioita ei omassa elämässä ole mahdollista ohittaa. Hän myös jatkuvasti osallistui digitaiprojekteihin, joten jatkoin projektia normaalisti hänenkin kohdallaan. Hän kuitenkin tutkimusluvan allekirjoittaessaan tiesi, että tulisimme kevään aikana käsittelemään digitaalisuutta osana ryhmätoimintaa. Olen jälkepäin erittäin ylpeä hänestä ja siitä, että hän uskalsi osallistua projektiin jännityksestään huolimatta.

Niikko (2015) on kirjoittanut tutkivan opettajan kaksoisroolista. Hänen teoriansa sopii hyvin myös pohjaksi valmentajan kaksoisroolin eettiseen pohdintaan. Kaksoisroolissa valmentaja ohjaa toimintaa ja samaan aikaan tutkijana havainnoi ja kyseenalaistaa sitä. Valmentajien, kuten opettajienkin tekemä tutkimus on niin vahvasti sidoksissa käytäntöön, että se voi olla erilaista kuin ”normaali” yliopistotutkimus. Niikon mukaan tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että tutkimuksen merkitys olisi pienempi kuin sitä ammatikseen tekevien. Tutkivan valmentajan on myös opittava hyväksymään työnsä asettamat rajoitukset – siinä ei ole olemassa valmiita vastauksia, vaan ne löytyvät tutkimisen ja toimimisen lomassa tehtyjen ratkaisujen kautta ja niistä oppien. (247–248.)

Edelliseen kappaleeseen viitaten olen omassa tutkimusprosessissani yrittänyt saada kaiken hyödyn irti tutkijan roolin monipuolisuudesta. Olen hyödyntänyt mahdollisuutta muuttaa suunnitelmia ryhmän toiveiden ja omien havaintojeni pohjalta. Ratkaisut ja parhaat mahdolliset toimintatavat digitaalisuuden valmentamiseen löytyvät kokeilemalla ja havainnoimalla esimerkiksi sitä, millaiset oppimisen tavat nuoria palvelevat. Ennakkokäsitykseni oli se, että nuoret toivoisivat toiminnallista ja kokeilevaa valmennusta, jossa yhdessä tehtäisiin eri tyyppisiä pieniä projekteja. Alkukyselyistä kuitenkin paljastui, että nuoret toivoivat myös luentoja, erilaista ”koulumuotoisempaa” ohjausta ja opetusta. Tähän en ollut alun perin varautunut, mutta lisäsin päivien sisältöihin lopulta esimerkiksi videoita, joita katsoimme päivänä, jona keskityimme videoiden kuvaukseen ja editointiin.

Tutkijana ja valmentajana olin mukana jokaisessa digitaitoprojektin toteutuspäivässä, valmentamassa ja neuvomassa nuoria sekä keräämässä heiltä tietoa. Olin mukana, kun nuoret täyttivät heille suunnattuja kyselyitä, mikä oli etu, koska tällöin pystyin tarvittaessa tarkentamaan lomakkeissa esitettyjä kysymyksiä tai selittämään, mikäli he eivät ymmärtäneet niitä. (Vrt. Valli 2015, 89–90.)

Pitkittäistutkimusta tehtäessä kato vastaajissa on todennäköistä. Vaikka itse tutkijana ja valmentajana olin jokaisella aineistonkeruuhetkellä paikalla, jokainen ryhmän nuori ei kuitenkaan ollut. Olen analysoinut ja pohtinut tätä katoa opinnäytetyössäni. (Vastamäki 2015, 121; 125.)

Toimintatutkimukseni on pitkittäistutkimus, jossa mitattiin nuorten taitotasoa ja kokemusta omista taidoistaan digitaitoprojektin alkaessa ja loppuessa. Mielenkiintoista olisi ollut myös myöhemmin palata aiheeseen ja lähestyä nuoria vielä seurantakyselyllä siitä, kuinka Digitaitoprojekti olisi mahdollisesti vaikuttanut heidän asenteisiinsa digitalisaatiota tai teknologian hyödyntämistä kohtaan. Päädyin kuitenkin jättämään seurantatutkimuksen teon pois opinnäytetyöstä, sillä aineistoni oli jo tarpeeksi laaja, ja työni liittyy erityisesti digitaitoalvalmennuksen kehittämiseen osana Vamoksen toimintaa.

5 AINEISTON HANKINNAN JA TOIMINNAN KUVAUS

Toteutin kehittämistehtäväni toiminnallisen osuuden Vamoksen Startti-ryhmässä kevään 2018 aikana. Ryhmä kokoontuu neljänä päivänä viikossa neljän tunnin ajan, ja ryhmässä on kirjoilla kerrallaan 13 nuorta. Ryhmässä työskenteli keväällä 2018 minun lisäksi yksi kokoaikainen valmentaja. Toimintaa Digitaitoprojektiin liittyen oli yhtenä ryhmäpäivänä viikossa ja niitä oli kevään 2018 aikana yhteensä kymmenen. Näiden päivien sisällöt suunnittelin nuorilta kerättyjen toiveiden, digitaalisen kompetenssin osa-alueiden ja nuorten taitotason huomioon ottaen. Yksi tutkimuksen toteuttamisen haasteista oli saada vastattua nuorten toiveisiin, mutta myös koulutuksen ja työelämän vaatimuksiin digitaitoja koskien.

Digitaitoprojektin aikana keräsin tutkimusaineistoa nuorilta kyselylomakkeiden avulla ja kirjoitin henkilökohtaista tutkimuspäiväkirjaa valmennuspäiviini ja prosessin herättämiin ajatuksiin liittyen. Sain käyttöömmee myös Turun yliopiston kehittämän ICT-taitotestin, jonka avulla kartoitin nuorten taitotasoa toiminnan aluksi ja lopuksi (RUSE/RoSA 2016). Testin käyttöä varten saimme oman tunnuksen ICT-taitotestiin, ja nuoret pystyivät tekemään testin projektin aluksi ja lopuksi. Ikävä kyllä vain neljän nuoren vastaukset pystyttiin yksilöimään heidän aloitus- ja lopetusvastauksikseen, joten ICT-taitotestin avulla hankittu aineisto jäi melko pieneksi. ICT-taitotesti sisältää erilaisia tehtäviä tietokoneen käyttöön, työvälineisiin, viestintään, tietoturvaan, sisällön tuottamiseen ja jakamiseen, sovelluksiin sekä ohjelmointiin liittyen. Tehtävien vaikeustaso on erittäin monipuolinen ja vaihteleva, ja monet testin osa-alueet olivat minulle itsellenikin haastavia.

Tein nuorten toiveiden ja yhteisen keskustelun pohjalta aloituskyselylomakkeen (liite 1), jonka annoin heille täytettäväksi ensimmäisten digitaitovalmennuskertojen aikana. Kyselyssä pyysin nuoria arvioimaan omien digitaitojensa tasoa sekä toivettaan digitaitojensa tasosta tulevaisuudessa asteikolla 1–5. Lisäksi lomakkeessa pyydettiin arvioimaan eri digitaitojen osa-alueiden osaamista. Näitä osa-alueita olivat elektronisten laitteiden käyttö, tekstinkäsittely, kuvankäsittely, videoiden kuvaaminen ja editointi, sähköpostin käyttö, internetin käyttö ja tiedonhaku, esitysten tekeminen, sosiaalinen media sekä henkilökohtainen viestintä.

Selvitin kyselyssä myös, mitä sosiaalisen median kanavia nuoret käyttävät ja millä tavoin he tykkäävät opiskella ja opetella asioita. Kyselyn lopuksi kysyttiin vielä muita kommentteja ja nuorten toiveita valmennuksessa käsiteltävistä aiheista, jotta heidän toiveensa tulisivat huomioiduksi mahdollisimman hyvin toiminnan suunnittelussa. Numeroarvioiden lisäksi kyselylomakkeilla selvitettiin nuorten sosiaalisen median käyttöä, oppimistyylejä ja toiveita digitaitoprojektin aikana käsiteltävistä aiheista.

Yhteinen keskustelu ja nuorten vastaukset antoivat paljon materiaalia toiminnan suunnitteluun, joten spiraalimallisen kehittämisen mukaisesti keskustelujen ja nuorten toiveiden havainnoinnin ja reflektoinnin kautta jatkoin toiminnan suunnitteluun ja lopulta valmennuskertojen toteuttamiseen.

Kevään lopussa nuoret täyttivät lopetuskyselyn (liite 2), jossa kysyttiin heidän arvioitaan omasta taitotasostaan digitaitoprojektin jälkeen. Arvioitavat aiheet olivat samat, kuin aloituskyselyssä. Viimeisessä kysymyksessä toivoin kehitysehdotuksia Digitaitoprojektille.

Digitaitovalmennuksen sisällöissä yritin keskittyä erityisesti työssä ja koulutuksessa pärjäämisessä tarvittaviin taitoihin. Nuorten digitaitojen tulisi olla sellaiset, että he pystyisivät itsenäisesti hakemaan tietoa tarjolla olevista mahdollisuuksista, hakemaan työtä tai koulutuspaikkaa sekä käyttämään yleisimpiä työssä ja opiskelussa tarvittavia ohjelmistoja. Myös esimerkiksi tietoturva ja henkilökohtainen viestintä olivat valmennuksessa käsiteltäviä teemoja.

Nuorten oli tarkoitus tuottaa kevään aikana henkilökohtainen projekti, jonka aiheen he saivat itse valita. Tässä tehtävässä oli tarkoituksena tuottaa digitaalisessa muodossa oleva esitys, joko video tai esimerkiksi diaesitys. Nuoret esittelivät kevään lopuksi oman projektinsa, johon saattoi liittyä myös toiminnallinen osuus. Nuoria kiinnostavia aiheita ovat esimerkiksi liikunta, psykologia ja mielenterveys. Projektin tarkoituksena oli ottaa valmennuksen aikana opetellut asiat konkreettiseen käyttöön. Kevään aikana noin viisi nuorta esitteli oman projektinsa, johon he olivat tehneet osaksi myös diaesityksen.

5.1 Toiminnan kuvaus

Digitaitoprojekti käynnistyi helmikuussa 2018, kun kävin esittelemässä ja kertomassa Startti-ryhmälle suunnitelmastani kevään varalle. Tarkoitukseni oli toteuttaa n. 10 kerran pituinen digitaitoprojekti heidän ryhmässään niin, että digitaitopäivä olisi jokaisen viikon torstai. Kevään ohjelma sisältäisi heidän toiveidensa perusteella suunniteltuja aiheita, jotka liittyisivät erityisesti työelämässä ja koulutuksessa tarvittaviin digitaitoihin. Nuoret ottivat aiheen vastaan melko innostuneesti, ja vaikuttivat kiinnostuneilta siitä.

Kyselin nuorilta, mitä osa-alueita käsite ”digitaidot” heidän mielestään sisältää, ja millaisia asioita he haluaisivat ja toivoisivat oppivansa digitaitoprojektin aikana. Digitaitoiksi nuoret nimesivät seuraavat asiat: erilaiset ohjelmistot, erilaisten laitteiden käytön, kuvien käsittelyn ja videoiden editoinnin, etä- ja videoyhteydet, sosiaalisen median, sähköpostin ja internetin, erilaiset tiedostomuodot sekä pilvipalvelut.

”Haluan oppia varmemmaksi erityisesti tietokoneen käytössä ja uusien ohjelmien, sovellusten tms. kokeilemisessa ja oppimisessa, niiden ottamisessa osaksi arkea.”

Nuoret toivoivat oppivansa monista erilaisista asioista. Joku kertoi kaiken aiheeseen liittyvän kiinnostavan yleisellä tasolla. Aloituskyselyssä kaksi nuorta toivoi oppivansa digitaitoprojektin aikana videoiden kuvaamista ja editointia. Kaksi nuorta toivoi oppivansa myös kuvien editoimista. Muita toiveita olivat tekstinkäsittely, esitystyökalut, taulukko-ohjelmat ja bloggaaminen. Moni nuorista ilmaisi aloituskyselyn oppimistyylejä koskevassa vastauksessaan oppivansa monilla eri tavoilla. Suosituin oppimistapa oli kuunteleminen – kuuntelemalla kertoi oppivansa yhdeksän vastaajaa. Seuraavaksi suosituimmat oppimistyylit olivat lukeminen (kuusi vastaajaa), tutkiminen (viisi vastaajaa) sekä kirjoittaminen, kokeileminen ja tekeminen (neljä vastaajaa).

Alkukartoitusten ja aloitustestien jälkeen oli vuorossa erilaisten aiheiden käsittely ryhmässä. Valmennuskerrat olivat noin kolmen tunnin mittaisia, ja ne sisälsivät erilaisia toiminnallisia menetelmiä ja esimerkiksi videoiden katsomista. Digitaitoprojektin sisältö eri valmennuskerroilla oli seuraava:

- 1) Digitaitoprojektin aloituskyselyt + Digitreenien digitaitotesti
- 2) Vierailu Otaniemeen Design Factorylle
- 3) ICT-taitotesti ja tekstinkäsittely
- 4) Tiedonhaku, luotettavuus, mediakritiikki ja esitystyökalut
- 5) Videoiden kuvaus ja editointi
- 6) Digijalanjälki ja tietoturva
- 7) Sosiaalinen media
- 8) Yhteistä keskustelua digitaitoprojektista
- 9) Lopetuskysely, keskustelu ja ICT-taitotesti

Käytin digitaitoprojektin aikana hyväkseni monia erilaisia internetistä löytämiäni testejä sekä muita käytännöllisiä työkaluja. Tarkoitukseni oli tuoda nuorille tietoa heillekin ilmaiseksi tarjolla olevista apuvälineistä ja työkaluista. Nuoret olivat innoissaan esimerkiksi siitä, kuinka hyvät ilmaiset tekstinkäsittelyyn ja esitysten tekemiseen tarkoitetut välineet Google tarjoaa.

Huomasin projektia suunnitellessani, että YLE on tuottanut todella paljon helposti löydettävissä olevaa ja digitaitojen harjoittamista tukevaa materiaalia internetiin. Yleisradiossa onkin havaittu uhka digitalisaation aiheuttamasta syrjään jäämisestä ja esimerkiksi mediataitojen kriittisestä roolista osana informaationlukutaitoa. YLE Oppimisen digitaitojen missiona onkin helpottaa ihmisten arkea ja ehkäistä digitaalista eriarvoisuutta digitaitoja opettamalla. (Alijoki 2019, 53.)

Ensimmäisen digitaitopäivän aikana teimme aloituskyselyn lisäksi YLEn Digitreenien testin digitaidoista (Alijoki & Saarenpää 2018). Nuoret tekivät testin pareittain puheilmillaan, ja pärjäsivät siinä hyvin. Sen jälkeen keskustelimme digitaitotestin tuloksista ja aiheista yleisesti, ja aihe herätti paljon keskustelua. Suunnittelimme myös Oma projekti -tehtävää, joka ryhmän nuorten tulisi toteuttaa kevään aikana. Jokainen valitsisi itseään kiinnostavan aiheen ja tekisi aiheesta digitaalisessa muodossa olevan esityksen muulle ryhmälle. Oma projekti voisi sisältää myös toiminnallisen osuuden. Nuoria kiinnostavia aiheita olivat esimerkiksi psykologia, mindfulness ja liikunta. Tunsin itseni yllättyneeksi, kun nuoret päivän päätteeksi antoivat hyvää palautetta ja olivat kiinnostuneita projektimme jatkosta.

Toisella toimintakerralla vierailimme Aalto yliopiston Design Factorylla. Uravalmentajan työni sisältää paljon yritys yhteistyötä ja erilaisten vierailuiden järjestämistä Vamoksen nuorille. Olimme sopineet vierailusta jo aikaisemmin, ja mielestäni se sopi hyvin sisällöksi myös Digitaitoprojektiin. Aalto Design Factorylla nuoret pääsivät tutustumaan uudenlaisiin teknologioihin ja siihen, kuinka nykypäivänä koulutetaan maailman parhaita tuotesuunnittelijoita. Aalto Design Factory yhdistää opiskelijat, opettajat, tutkijat ja teollisuuden edustajat, ja sen tavoitteena on luoda uusi intohimoon perustuva oppimiskulttuuri (Aalto DF 2019). Moni kiinnostui yliopisto-opiskelusta ja sen mahdollisuuksista, kun näki, miten monimuotoista opiskelu voi olla.

Kolmas digitaitopäivä sisälsi ICT-taitotestin teon ja tekstinkäsittelyä. Tuli selväksi, että yhdellä nuorista oli selkeästi muita paremmat taidot, ja hänen valmiutensa esimerkiksi jatko-opiskeluun IT-alalla olivat selkeästi meitä muita paremmat. Muut nuoret olivat yllättyneitä siitä, kuinka paljon parannettavaa heidän IT-taidoissaan oli. Tämän jälkeen teimme ansioluettelon Google Docsissa. Vain yksi nuorista ei halunnut kirjautua Googleen, joten hän oli ainoa, joka ei onnistunut tähän toimintaan. Nuorten tehtävä oli luoda ansioluettelo tyhjästä asiakirjapohjasta. Kävimme läpi niin tekstinkäsittelyn ja tietokoneen käytön yleisimpiä pikakomentoja kuin sisennyksiä, ylätunnisteen käyttöä ja tekstin asemoimista ansioluetteloon sopivaksi.

Neljännän päivän aiheena oli tiedonhaku, luotettavuus ja mediakritiikki sekä esitystyökaluihin tutustuminen. Käytimme aiheeseen tutustumiseksi ja keskustelun pohjaksi YLE:n nettisivuilta löytämiäni testejä, joissa nuoret pystyivät testaamaan taitojaan faktantarkastuksessa (Vehkoo 2017; Vehkoo & Saarenpää 2017). Tutustuimme Googlen käänteiseen kuvahakuun, ja sen moni nuorista koki erittäin käytännölliseksi. Esitystyökaluista esittelin nuorille lyhyesti Google Sheetsin, Adobe Sparkin sekä Prezin. Päivän lopuksi nuoret saivat aloittaa Oma projekti -esityksensä valmistelun.

Viidentenä digitaitopäivänä aiheenamme oli videoiden kuvaus ja editointi. Aloitimme päivän niin, että kerroin nuorille älypuheliiniin ladattavista ilmaisista videoiden editointiin tarkoitetuista sovelluksista, ja kaikki latasivat itselleen puhelimeen editointisovelluksen. Virittäydyimme aiheeseen katsomalla YLE:n nettisivuilta videoiden kuvaamiseen ja editointiin opastavia videoita (Laine 2016). Nuoret antoivat videoista hyvää palautetta ja kehuivat niitä informatiivisiksi ja helposti ymmärrettäviksi. Tämän

jälkeen ideoimme omia videoita – niiden suunnitteluun käytettiin aikaa noin 20 minuuttia. Jokainen nuori suunnitteli oman käsikirjoituksen videolleen ja kuvasi yksin tai parin kanssa videoklippejä, jotka editoitiin ja katsottiin lopuksi yhdessä. Kaikki eivät olleet ymmärtäneet, että kyseessä piti olla muutamasta klipistä koottu yhtenäinen video, mutta kaikki saivat aikaiseksi oman tuotoksen videomuodossa.

Kuudennella toimintakerralla käsiteltiin digitaalista jalanjälkeä ja tietoturvaa. Digijalanjälkeen tutustuimme Mediataitokoulun (2018) materiaalien avulla. Aluksi katsoimme aiheesta videon, ja sen jälkeen nuoret tekivät parin kanssa tehtävän ja selvittivät parinsa digitaalista jalanjälkeä. Tämän jälkeen jokainen teki tietoturvatestin (ECSM). Erityisesti tietoturva-asiat herättivät paljon tunteita ja keskustelua. Yksi nuorista oli erittäin huolissaan omasta tietoturvastaan, mutta koki itse, että asiaan vaikutti pakko-oireinen häiriö. Hän koki, ettei haluaisi miettiä näitä asioita liikaa, koska tällöin ahdistus saattaisi kasvaa todella suureksi. Muut nuoret ajattelivat, että tietoturva-asioita ei tule pysähdyttyä miettimään oikeastaan ollenkaan, ja aiheeseen perehtyminen oli tämän vuoksi hyödyllistä.

Seitsemännen päivän teema oli sosiaalinen media. Päivästä iso osa kului yhden ryhmän nuoren Oma projektin esittelyyn, joten itse aiheelle jäi käsittelyaikaa vähemmän kuin olin suunnitellut. Kävimme kuitenkin keskustelua nuorten sosiaalisen median käytöstä, ja nuoret jakautuivat ryhmiin, joissa he suunnittelivat päivityksiä Vamoksen sosiaalisiin medioihin (liite 3). Sosiaalisen median käsittely jäi Digitaitoprojektin aikana melko vähälle, mutta en osannut huolestua asiasta, sillä nuoret olivat jo aloituskyselyissään ilmaisseet käyttävänsä runsaasti erilaisia sosiaalisen median palveluita. Heille monet palvelut olivat toiminnallisuudeltaan tuttuja, mutta olisi ollut mielenkiintoista paneutua enemmän sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan ammatilliseen viestintään ja esimerkiksi LinkedInin käyttöön.

Kaksi viimeistä digitaitopäivää olivat hieman lyhyempiä, ja käytimme niistä ensimmäisen sosiaalisen median päivitysten tekemiseen valmiiksi. Viimeisten digitaitopäivien aikana teimme ICT-taitotestin uudestaan, nuoret vastasivat tekemääni lopetuskyselyyn ja keskustelimme yleisesti koko keväästä. Nuoret antoivat palautetta ja kertoivat kiinnostuksestaan ja motivaatiostaan digitaalisuutta kohtaan.

6 ANALYYSI JA TULOKSET

Digitaitoprojektin ajalta keräämäni aineisto osoitti toiminnan vaikuttavuuden, ja kuten toivoin, osoitti oikeaksi ajatukseni siitä, ettei nuorten digitaitoihin vaikuttaminen vaadi suurta panostusta, vaan osana normaalia valmennustyötä voidaan hyvinkin käsitellä ja opetella näitä asioita.

Digitaitoprojektin hyödyistä kysyttäessä vastaukset olivat juuri sitä, mitä olin toivonutkin. Nuoret kertoivat omien taitojen arviointikyvyn paranemisesta, digitaalisten ennakkoluulojen vähenemisestä ja omien taitojen ja niiden puutteiden tunnistamisesta. He kertoivat saaneensa uutta tietoa ja vastauksia, sekä oppineensa käyttämään uusia palveluita. Vaikka asioiden käsittely oli joillekin nuorista ahdistavaa tai tuntui turhanpäiväiseltä, ei kukaan heistä suoranaisesti haukkunut tai kritisoinut projektiamme.

Lopetuskyselyssä nuorten kehittämisehdotukset Digitaitoprojektille olivat, että he toivoisivat lisää työnhakuun liittyviä sisältöjä, koodausta, aikaa opetella erilaisten ohjelmistojen kuten Wordin ja Excelin käyttöä sekä välineitä käsitellä synkältä tuntuvaan some- ja internet-maailmaa. Digitaitoprojektin aikana monet asiat käsiteltiin todella pinnallisesti, ja olisi ollut hienoa viettää nuorten kanssa jokaisen aiheen äärellä vaikka yksi kokonainen viikko. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut mahtavaa esimerkiksi kuvata ja editoida jokaiselle oma video-CV. Se olisi kuitenkin vaatinut paljon aikaa ja esimerkiksi parempaa laitteistoa.

Olen analysoinut kyselylomakkeilla keräämäni aineistoa laskemalla nuorten antamista arvioista keskiarvoja sekä teemoittelemalla heidän avoimiin kysymyksiin antamiensa vastauksia ja tutkimuspäiväkirjan muistiinpanoja. Teemoittelun tuloksena aineistosta erityisesti esille nousseita aihepiirejä olivat nuorten 1) *innostuksen ja kiinnostuksen lisääntyminen*, 2) *oman osaamisen ja sen puutteiden tunnistamisen kehittyminen* sekä 3) *uuden oppiminen*.

Digitaitoprojektin jälkeen yksiselitteisin tulos on, että keskimäärin nuorten digitaidot olivat heidän mielestään kehittyneet enemmän, kuin osasin itse odottaa. Analysoin tässä luvussa tutkimuksellisen kehittämistoiminnan avulla kerättyä tietoa ja tulkiten

analyysin tuloksia suhteessa lähdekirjallisuuteen ja opinnäytetyöni teoreettiseen viitekehykseen. Peilaan Digitaitoprojektin toiminnan tuloksia ja nuorten ajatuksia siitä Euroopan komission DigComp 2.0:n määrittelemiin digitaalisiin kompetensseihin (Vuorikari ym. 2016, 8–9).

6.1 Innostus ja kiinnostus digitaalisuutta kohtaan kasvoi

Puolet Digitaitoprojektin viimeiselle kerralle osallistuneista nuorista kertoi kiinnostuksensa digitaalisia asioita kohtaan kasvaneen. Loput 50 % kertoivat kiinnostuksen tason pysyneen ennallaan. Tämä tulos itsessään on jo merkki projektin onnistumisesta.

Lopetuskyselyssä selvitettiin numeraalisten arvioiden lisäksi nuorten ajatuksia siitä, mitä he olivat mielestään oppineet Digitaitoprojektin aikana. Nuoret kertoivat oppineensa tietoturvasta, videoiden editoinnista, käänteisestä kuvahausta, Googlen vaihtoehtoista Microsoft-ohjelmistoille, erilaisia tietokoneen käyttöä helpottavia niksejä, sosiaalisen median eriäväisyyksistä ja esitysten tekemisestä. Nuoret kertoivat myös innostuneensa tai kiinnostuneensa aiempaa enemmän kuvien ja videoiden editoinnista, henkilökohtaisen viestinnän kehittamisestä ja käänteisestä kuvahausta. Osa nuorista vastasi, ettei ole kiinnostunut aiempaa enempää mistään osa-alueesta. Yksi vastaaja toi esille ahdistuksensa ja tunteiden vaikutukset siihen, että aihetta oli hänestä vaikeaa käsitellä.

Nuorten innostuksen kasvamisen ja uusien asioiden oppimisen tulokset ovat merkittäviä opinnäytetyöni lopullisten tulosten kannalta. Vaikka uuden oppiminen on tärkeää, kehittyvät digitaaliset työkalut todella nopeasti, eikä kaikessa kehityksessä ole mahdollista pysyä mukana. Tämän vuoksi uusien asioiden opettelua tärkeämpää on luoda innostusta ja rohkaista nuoria kokeilemaan uusia asioita. Innostus ja kiinnostus kannustavat taitojen ylläpitämiseen ja opetteluun myös itsenäisesti, mikä tukee nykyaikaisia käsityksiä elinikäisen oppimisen tärkeydestä. Sitran (2019, 22) tahtotilana onkin turvata perustaitojen uudistamisen kannalta välttämätön koulutus jokaiselle läpi elämän, sillä muun muassa yhteiskunnallinen osallisuus ja erilaisuuden ymmärtämi-

nen mahdollistuvat vahvan yleissivistyksen avulla. Sitra korostaa erityisesti teknologian hyödyntämisen tärkeyttä uuden oppimisessa, ja korostaa, että aikuisväestölle on tarjottava mahdollisuuksia perustaitojen vahvistamiseen.

Vamoksen nuorten taustat ovat mitä erilaisimpia, mutta suuri osa nuoristamme tulee matalasti koulutetuista perheistä, joissa koulutuksen arvostus ja merkitys on akateemisia perheitä vähäisempi. Koulutuksen ja elinikäisen oppimisen merkitys on nykypäivänä kasvanut, ja onkin erittäin tärkeää, että innostusta uuden oppimiseen ja kehittymiseen tuetaan myös marginaalissa eläville kohderyhmille tarkoitetuissa palveluissa. Kaiken koulutuksen ei tarvitse olla formaalia, tutkintoon johtavaa koulutusta, vaan lyhyet täsmäkoulutukset ja uusien taitojen oppiminen voi innostaa ja tukea opiskelemaan myös tulevaisuudessa. Sen vuoksi näenkin kiinnostuksen digitaalisuutta kohtaan opinnäytetyön tuloksista merkityksellisimpänä. Onnistuessaan digitaitojen valmennus tukee yksilön itsemääräämisoikeutta ja omaehtoista toimijuutta. (Vrt. Rinne & Järvinen 2011, 100–101.)

Erään nuoren kertoman mukaan oli ollut mukava ymmärtää, ettei kaikkea tarvitse tietää, ja että jokainen voi käyttää erilaisia digitaalisia välineitä ja tehdä asioita omista lähtökohdistaan käsin. Tämä on tärkeä osa tiedonlukutaidon digitaalista kompetenssia – digitaalisten työkalujen käyttöön liittyy myös tiedon etsiminen ja suodattaminen omien tarpeiden perusteella. Kaikkea ei siis tarvitse eikä voikaan osata, ei valmentajan tai työntekijänkään. Työntekijän ei tarvitse hallita kaikkia laitteita ja sovelluksia, vaan tärkein halu on ymmärtää digitaalisuuden rooli ja merkitys yhteiskunnassa, erityisesti nuorten elämässä (Lauha 2016, 22).

”Positiivinen kokemus niiltä osin mihin on päässyt osallistumaan. Paljon on oppinut myös sellaisista asioista, joista on pitänytkin oppia. Googlen käänteinen kuvahaku, Wordille ja PowerPointille on vaihtoehto, on ollut hyvä tietää. Somea voi käyttää niin kuin itse haluaa ja hyvältä tuntuu. On ollut positiivinen asia huomata, että kaikkea ei tarvitse tietää, voi käyttää ja tehdä asioita omista lähtökohdistaan.”

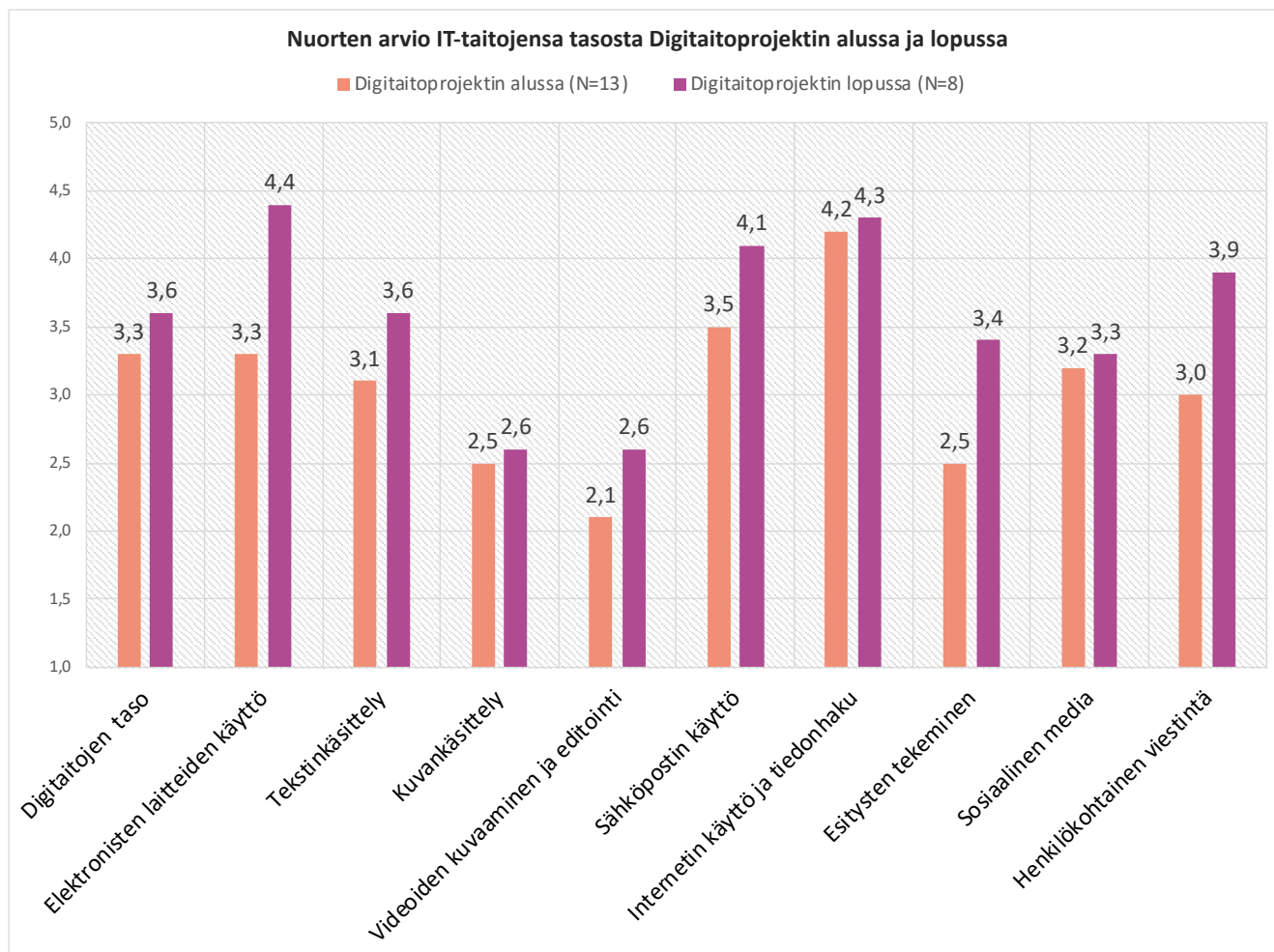
6.2 Digiosaaminen vahvistui

Nuorten arviot ja palaute Digitaaitoprojektista ovat ensiarvoisen tärkeitä. Ne tuovat esille sen, että projektin ja valmennuksen sisältöjen avulla oli mahdollista vaikuttaa digitaalisen kompetenssin eri osa-alueiden kehittämiseen.

Aloituskyselyyn vastasi 13 nuorta (kuva 1). Vastaajien kokonaisarvio digitaitojen lähtötasosta oli 3,3 asteikolla 1–5. Eri osa-alueiden taitotasoarvion yhteenlaskettu keskiarvo oli 3,0. Lopetuskyselyyn vastasi yhteensä kahdeksan nuorta, joiden kokonaisarvio taidoistaan projektin lopuksi oli 3,6. Eri osa-alueiden yhteenlaskettu keskiarvo oli näin ikään 3,6.

Suurimmat muutokset digitaidoissa (muutos yli 30 %) tapahtuivat nuorten arvion mukaan elektronisten laitteiden käytössä, esitysten tekemisessä ja henkilökohtaisessa viestinnässä. Vastaajien määrän pieneneminen on kuitenkin otettava huomioon tuloksia analysoitaessa, mutta kaikkein merkitsevin muutos on erittäin selkeä – nuoret kokivat taitojensa parantuneen kaikilla osa-alueilla.

Aloitus- ja lopetuskyselyissä ei kysytty taustatietoja, joten vastaajien taustamuuttujiin pohjaavaa vertailua ei ollut mahdollista aineiston avulla tehdä. Toisaalta olen hieman harmissani, etten lisännyt kyselyihin kysymystä esimerkiksi koulutustaustasta, sukupuolesta tai iästä, koska olisi ollut mielenkiintoista selvittää nuorten kohdalla taustan vaikutuksia osaamiseen ja asenteisiin. Ajattelen kuitenkin, että tuollaiset jaottelut olisivat voineet osallistujien pienen määrän vuoksi osoittautua epärelevanteiksi.

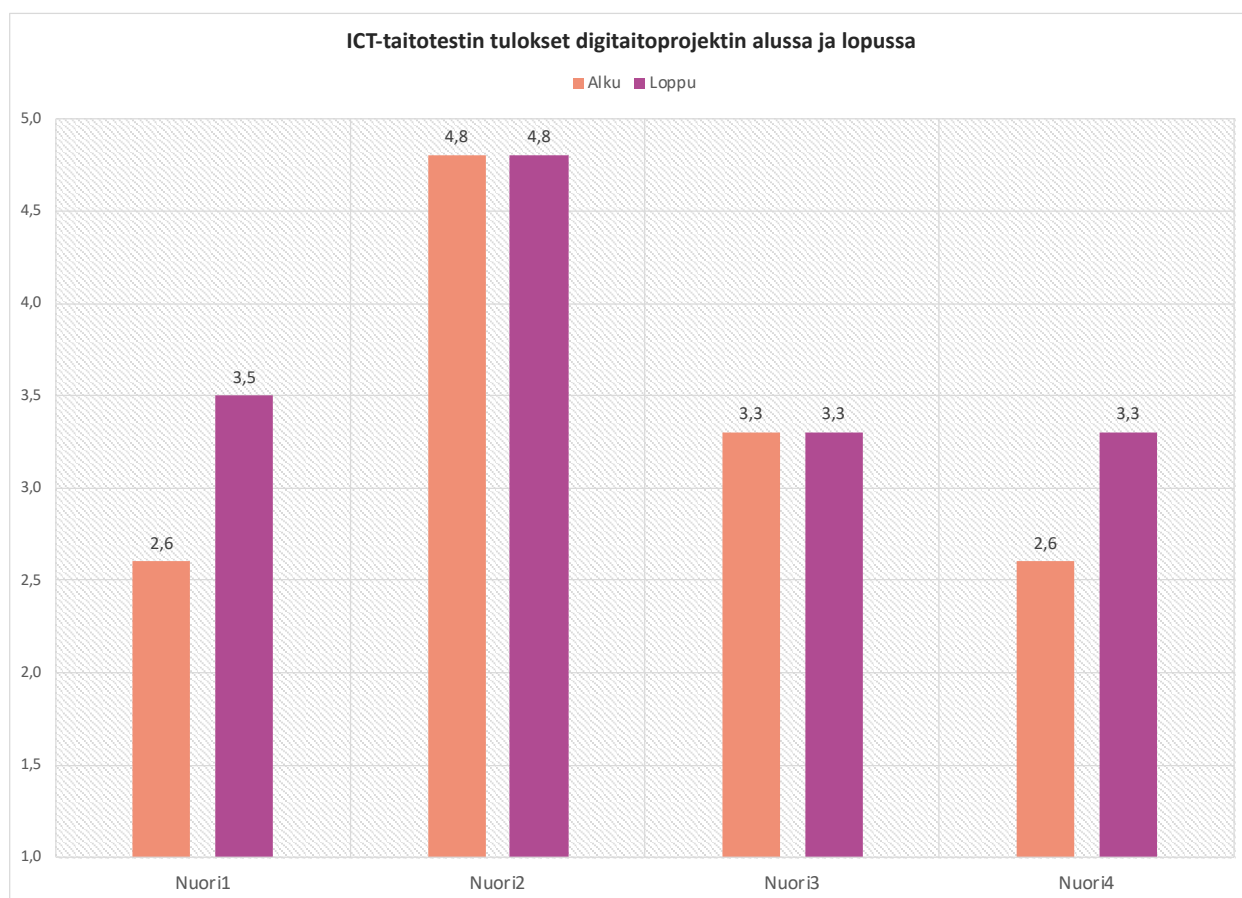

Kuva 1, Nuorten arvio IT-taitojensa tasosta Digitaitoprojektin alussa ja lopussa

Neljä nuorta oli mahdollista tunnistaa samoiksi henkilöiksi kevään alussa ja lopussa tehtyjen ICT-taitotestien aineistossa. Testin tekijöitä oli enemmän molemmilla kerroilla, mutta nuoret olivat joko käyttäneet kerroilla eri sähköpostiosoitetta kirjautuessaan testisivulle, tai samat nuoret eivät olleet olleet paikalla molemmilla kerroilla. Neljän nuoren kohdalta saatiin kuitenkin tulos ICT-taitotestin aluksi ja lopuksi (kuva 2).

Testin oikeita vastauksia ei käyty missään projektin vaiheessa läpi, eivätkä nuoret saaneet testin tehtyään muuta tulosta kuin arvion 18 eri tietotekniikan osa-alueella asteikolla puutteellinen–tydyttävä–hyvä. Taulukon aikaansaamiseksi ja tulosten analysoimiseksi muunsin kolmiportaisen asteikon numeromuotoon 1–3–5. Testin tulosten analysointi osoittaa, että kahden nuoren taidot ovat pysyneet ennallaan ja kahden

muun taidot ovat kasvaneet melko paljon. Nuorten väliset tasoerot olivat siis digitaatiovalmennuksen myötä tasoittuneet.

Kuva 2, ICT-taitotestin tulokset Digitaatioprojektin alussa ja lopussa

Aloituskyselyn vastausten perusteella nuoret käyttivät sosiaalista mediaa melko paljon. Tämä osa-alue jäi tutkimustulosten kannalta vähälle merkitykselle, mutta sillä oli merkitystä toiminnan suunnittelussa. Nuoret toivat esille käyttävänsä paljon erilaisia sosiaalisen median kanavia, joten päätin jättää aiheen käsittelyn vähemmälle ja keskittyä valmennuksessa enemmän nuorten toivomiin aihepiireihin. Erilaiset verkossa tapahtuvan yhteistyön tekemisen tavat olisivat kuitenkin olleet nykyajan työ- ja opiskeluelämässä tarvittaviin taitoihin loistava lisä Digitaatioprojektin sisältöön.

Digitaalista identiteettiä käsitelimme digijalanjälki-keskustelun avulla. Nuoret toivat esille myös huolen siitä, millaista tietoa itsestä voi olla esimerkiksi yritysten hallussa.

Tietoturvatesti ja aiheesta keskusteleminen palauttivat nuorten mieleen, että tietoturvaaan liittyviä asioita on hyvä silloin tällöin pysähtyä miettimään, vaikka monet aihepiirit saattavatkin tuntua itsestään selviltä.

”Ei paljon lisättävää. Testi oli mielenkiintoinen, vaikka vastaukset olivat itsestään selviä. Oppii huomaamaan tollasia asioita ja kiinnittämään huomiota tuollaisiin asioihin. Kyllä ihan tarpeellisia oli taas.”

”Tietoturva-asiat ahdistaa OCD:n takia. Ahdistaa jos jonkun yhtiön kautta omat tiedot hakkeroidaan ja karkaa. Ärsyttää kun ei voi tietää mitä kaikkia tietoja on olemassa. Olisi kiva tietää missä se on ja mitä se on. Ei halua miettiä sitä, koska ahdistus lähtee lapasesta sitten.”

Terveyden ja hyvinvoinnin suojaaminen on yksi DigComp:n turvallisuutta käsittelevän osa-alueen alateemoista, ja se nousee esille myös yleisesti toimijuutta käsittelevässä kirjallisuudessa. Eteläpellon, Heiskasen ja Collinin mukaan (2011, 9) terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitäminen sekä terveellisistä elämäntavoista huolehtiminen on siirtynyt yhä enemmän yksilön vastuulle. Tämän vuoksi myös digitaalisissa ympäristöissä ja internetissä vastuun voi nähdä olevan yksilöllä itsellään. Internetissä on erittäin paljon esimerkiksi lasten ja nuorten kasvulle ja kehitykselle haitallista materiaalia, mutta myös misinformaatiota, joka voi olla haitaksi myös aikuisille ja vääristää heidän näkemystään maailmasta. Tomi Kiilakosken mukaan (2016, 28) nuorisotyöntekijät mieltävät tehtäväkseen suojella nuoria netin ja digitaalisten kulttuurien haittailmiöiltä. Näiden syiden vuoksi omasta medialukutaidosta ja hyvinvoinnista huolehtiminen on tärkeää myös digitaalisissa ympäristöissä – ja siksi näitä taitoja tulee vahvistaa myös osana työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille suunnattua toimintaa.

Digitaalisten sisältöjen luomisen kompetenssiin käytimme suhteessa eniten aikaa. Nuorten toiveena oli oppia käyttämään erilaisia ohjelmistoja, ja niitä kokeilimme ja käytimmekin paljon – opettelimme esitysten tekemistä, tekstinkäsittelyä ja sosiaalisen median päivitysten tekoa. Nuoret kertoivat oppineensa käyttämään uusia työkaluja sekä esimerkiksi näppäinkomentoja, joten nuorten digitaalinen kompetenssi vahvistui näiltä osin. Kuvasimme ja editoimme videoita, mikä oli palautteiden perusteella teemoista nuorten ehdoton suosikki.

Muutama nuori kertoi videoiden tekemisen olleen heille mystinen asia, mutta päivän videoiden parissa avanneen asiaa heille. Yksi nuori toi esille ajatuksen, ettei osaa innostua aiheesta, joka ei koskettanut häntä millään tavalla tai ollut ajankohtainen hänen elämässään. Olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaani jääneeni pohtimaan, että asioiden irrallisuus nuorten elämästä on voinut joidenkin nuorten kohdalla tehdä aiheiden käsittelystä turhauttavaa.

”Se on kuitenkin asia, josta olen yrittänyt keskustella heidän kanssaan. Vaikka tällä hetkellä asiat eivät tunnu ajankohtaiselta, niiden miettimisestä nyt voi olla apua tulevaisuudessa.”

Oikea-aikaisuuden ja vapaaehtoisuuden pohdinta on erittäin tärkeää Vamoksen tyypisessä työskentelyssä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten kanssa. Silti ryhmävalmennuksen sisällöt eivät voi vastata aina jokaisen nuoren tarpeisiin tai toiveisiin. Eettistä pohdintaa tämän asian osalta aiheuttaakin se, voiko nuorten mielestä tylsien asioiden käsittely väkinäisesti tehdä heidän motivaatiolleen hallaa myös tulevaisuutta ajatellen. Valmentajan onkin tunnistettava vallankäyttö ja mahdollisuudet sen väärinkäyttöön myös näissä tilanteissa.

6.3 Omien digitaitojen tunnistaminen kehittyi

Esimerkkinä ongelmanratkaisun kompetenssin käsittelystä Digitaitoprojektin aikana voidaan pitää toimintakertaa, jonka aikana keskityimme medialukutaitoon, median luotettavuuteen sekä faktantarkastukseen. Loppupalautteessa nuoret ilmaisivat, että olivat oppineet tunnistamaan puutteita omissa digitaidoissaan. Oman digitaalisen kompetenssin tunnistaminen on yksi tärkeimmistä digitaitojen osa-alueista. Kehittyäkseen ja harjoittaakseen omia taitoja, on erittäin tärkeää oppia huomaamaan ne osa-alueet, joilla haluaa ja pitää kehittyä. Silti myös omien vahvuuksien ja taitojen huomaaminen on tärkeää – jokaisella Digitaitoprojektiin osallistuneella nuorella oli hyvät digitaaliset taidot jollakin käsittelemällämme osa-alueella.

”Arviointikyky omiin taitoihini liittyen on parantunut ainakin, lisäksi sain uutta tietoa asioista.”

”Digitaalisten ennakkoluulojen väheneminen, kiinnostus uusiin vaihtoehtoihin, esim. Googlen palveluiden hyödyntämiseen.”

”On ollut hyötyä. Huomannut missä osa-alueissa on puutteita ja saanut vastauksia/oppinut uusia juttuja.”

Mielestäni on huomionarvoista, että nuoret totesivat projektimme aikana useampaan kertaan, etteivät he osanneetkaan kaikkia asioita niin hyvin kuin luulivat. Esimerkiksi testien tekeminen sai heidät ajattelemaan asiaa uudella tavalla ja tarkkailemaan omia taitoja ulkopuolisin silmin. Erään nuoren huomio siitä, että heiltä odotetaan, että he ovat syntyneet älypuhelin kädessä ja osaavat kaiken, oli tärkeä. Se antaa vahvistusta myös aiemmin tehdyille arvioille siitä, ettei diginatiiveja ole olemassa.

”Oli tosi hyvä ja hyödyllinen päivä. Tuli opittua ettei osaa, mutta ei ole ainoa joka ei osaa. Kaikkialla odotetaan, että meidän tulisi osata yhtä paljon kuin älypuhelin kädessä syntyneiden.”

”On ollut ihan hyödyllistä. Oma arvio taitojen suhteen parani, kun tehtiin testejä. Aluksi arvioin, että oli huonot taidot, mutta testit osoitti, että en ollutkaan niin huono. Uusi juttu oli esimerkiksi editointi, joka oli positiivinen juttu itselle – ei ollutkaan niin monimutkaista, kuin oli ajatellut.”

”Olen huomannut, että olen vähän paskempi kuin mitä ajattelin. Olen huomannut, että asiat voisi tehdä paljon helpommin. Esimerkiksi Googlen käänteinen kuvahaku oli tosi jees. Hyviä pointteja tuli esiin videokuvaamisen opettelussa ja Ylen videoista.”

Opinnäytetyöni tulokset osoittavat, että nuorten digitaidot ja ymmärrys omista taidoistaan kasvoivat projektimme aikana. Voidaan siis ajatella, että heidän toimintaedellytyksensä esimerkiksi virastojen kanssa verkossa toimimiseen ovat kasvaneet. Olen aiemmin työssäni kirjoittanut luottamuksesta ja sen vaikutuksesta yhteiskunnalliseen toimijuuteen. *Varuillaanolevaa toimijuutta* (Silvennoinen 2011, 344), jota kohtaan usein työskennellessäni nuorteni kanssa, on mahdollista muokata luottavaisempaan suuntaan itsevarmuutta ja omaa henkilökohtaista toimijuutta vahvistamalla. Epävarmuus asioinnista esimerkiksi viranomaisten verkkopalveluissa työttömyysturvan ja muiden etuisuuksien hakemiseksi voi pahimmillaan johtaa siihen, että henkilö ei hae lainkaan hänelle kuuluvia etuisuuksia.

6.4 Tutussa ryhmässä toimiminen lisäsi avoimuutta

Ryhmässä oli useimmilla toimintakerroilla mukana myös toinen valmentaja, mutta päivien vetovastuu oli minulla. Muutamalla toimintakerralla valmensin nuoria itsekseni. Huomasin projektin aikana, että toisen valmentajan mukanaolo muokkasi ryhmän dynamiikkaa, ja erityisesti keskustelua aiheista syntyi näinä päivinä enemmän. Syynä tälle voi olla, että ryhmän vastuuvallmentaja tunsi ja tunnisti nuorten tarpeet itseäni paremmin, sillä hän vietti ryhmän kanssa aikaa neljänä päivänä viikossa, kun taas minä olin mukana toiminnassa ainoastaan yhden päivän viikossa. Kokemukseni antaa tukea ajatuksilleni siitä, että digitaalisten tulisi olla osa olemassa olevien ryhmien ohjelmaa, jolloin tuttu valmentaja ohjaisi myös näitä sisältöjä. Tällöin välttyttäisiin tulkinnoilta siitä, että digitaalivalmennus on erillinen ryhmä tai kokonaisuus.

Halusin ottaa nuoret mukaan kehittämistyöhöni jo suunnitteluvaiheesta alkaen, sillä se on ainoa tapa varmistaa heidän omien tarpeidensa ja intressiensä huomioiminen digitaaliprojektin toiminnallista osuutta koskien. Nuorilla on myös tietoa, josta projektin ja työmuodon kehittämisessä oli hyötyä. Siksi keskustelin nuorten kanssa ennen varsinaisen toiminnan alkua, keräsin heidän toiveensa ylös, ja kartoitin nuorten toiveita aloituskyselyn avulla. Näiden keskustelujen ja kyselyssä esille nousseiden toiveiden perusteella suunnittelin sisällön Digitaaliprojektiin. Myös tutkimusten mukaan asiakkaat ovat sitoutuneempia kehittämiseen, mikäli voivat olla osallistujina projektin alusta asti. (Vrt. Toikko & Rantanen 2009, 90.)

Ryhmän kokoonpano muuttui Digitaaliprojektin aikana, kun nuoria lähti ryhmästä pois ja uusia tuli tilalle. Keräsin tutkimusluvut kaikilta ryhmään osallistuneilta nuorilta. Nuorten poissaolot vaikuttivat myös ryhmän kokoonpanoon kevään aikana, joten kaikki 13 nuorta eivät olleet mukana kaikilla ryhmäpäivillä, vaan 5–12 ryhmäläistä osallistui toimintaan eri kerroilla.

Koinkin tarpeelliseksi pohtia myös nuorten vaihtuvuutta ryhmässä sekä osallistumisen vapaaehtoisuuden vaikutuksia toimintaan. Startti-ryhmän osallistujat ovat sitoutuneet käymään ryhmässä neljä päivää viikossa, mutta Digitaaliprojektin toteutuksen aikana nuoria oli ryhmässä kerrallaan paikalla viidestä kahteentoista. Olen pohtinut tutkimuspäiväkirjassani aihetta, ja todennut, että olen huolissani siitä, että nuorilta jää käsittelemättä monia aiheita, kun he ovat poissa. Siksi teinkin tietoisesti päätöksen pitää

ryhmäpäivien sisällöt erillisinä, jotta jokaisen olisi mahdollista päästä mukaan toimintaan, vaikka edellisellä kerralla olisi ollutkin poissa.

Irrallisuuden lisäksi minua huolettavat vähän nuorten voimavarat ryhmätoimintaan. Moni nuori on pois ryhmästä suuria osia ajasta, joten monet aiheet jäävät heidän kohdallaan käsittelemättä. Siksi olenkin yrittänyt pitää aiheet päivien välillä erillisinä, jotta jokaisen olisi mahdollista hypätä mukaan seuraavalla kerralla, eikä olo olisi käsiteltävästä aiheesta ulkopuolinen. Tämä on tuntunut tähän mennessä oikealta ratkaisulta, vaikka päivät ovatkin todella erilaisia.

6.5 Opinnäytetyön validointi ja arviointi

Heikkisen ja Syrjälän (2006, 149 – 151) mukaan toimintatutkimusta voidaan arvioida eli validoida viiden eri periaatteen pohjalta. Nämä periaatteet ovat historiallinen jatkuvuus, reflektiivisyys, dialektisuus, toimivuus ja havahduttavuus. Historiallisen jatkuvuuden kuvaaminen toimintatutkimuksen raportissa antaa sen lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkimuksen syy-seuraussuhteita. Toimintatutkimuksen aikana tehdyt toimenpiteet harvoin päättyvät raportin kirjoittamiseen ja niin on asian laita tässäkin kehittämissuhteissa. Toiminnan kehittäminen jatkuu ja keskustelu aiheen ympärillä tuntuu myös voimistuvan opinnäytetyön kirjoitusprosessin edetessä. Tämän työn kautta tekemälleni keskustelunavaukselle on varmasti tiedossa jatkoa tulevaisuudessa, se innostaa minua sillä se kertoo opinnäytetyöni merkityksellisyydestä.

Laadullinen tutkimus perustuu tutkijan henkilökohtaiseen ymmärrykseen ja vähitellen kehittyvään tulkintaan eli reflektioon tutkimusaiheestaan. Uuden kehittämisen tulee aina perustua aikaisempaan toimintaan ja sen arviointiin. Onkin tärkeää tunnistaa oma positionsa suhteessa tutkittavaan aiheeseen ja sen vaikutuksiin oman tutkimuksen kulkuun. Olen itse tehnyt opinnäytetyöni tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden sekä marginalisoitumisen ehkäisemisen näkökulmista, mitkä ovat arvolatautuneina teemoina myös muokanneet työtäni esimerkiksi lähdekirjallisuuden osalta. Näen, että työni tulokset ovat tulkinta omista kokemuksistani ja tärkeänä pitämistäni teemoista. Työni tarkoitus ei ole tuottaa lopullista totuutta, ja pidänkin sitä nimenomaan puheenvuorona ajassamme käytävään keskusteluun. (Vrt. emt. 152–154.)

Edellisessä kappaleessa mainittuihin arvolatautuneisiin näkökulmiin viitaten olen pohtinut opinnäytetyöni dialektisuutta. Dialektisuus tarkoittaa, että totuus rakentuu väitteiden ja vastaväitteiden tuloksena, synteessä. Dialektisuuden tavoitteena on välittää erilaisia tulkintoja ja äänenpainoja käsiteltävästä aiheesta. Olen työssäni pyrkinyt tuomaan esille rehellisesti esimerkiksi nuorten negatiivisia ajatuksia digitalisatiota kohtaan. En osaa sanoa, olisiko ollut tarpeen tuoda esille laajemmin myös muita näkökulmia aiheeseen. Olen kuitenkin valinnut tärkeänä pitämiäni teemoja tukevaa kirjallisuutta argumentaationi tueksi. (Vrt. emt. 154–155.)

Toimintatutkimusta arvioidaan toimivuuden näkökulmasta sen mukaan, mitä sen käytännön vaikutukset, kuten hyöty toimintaan osallistuville, ovat. Toimivuuden arviointi tuo esille myös kysymyksen vallasta. On arvioitava kenen kannalta aikaansaadut tulokset ovat hyödyttäviä. Tämän opinnäytetyöprosessin toimivuus ja vaikutukset tulevat esille tietenkin nuorten kohentuneena digitaalisena osaamisena, mutta ainakin yhtä paljon työstäni hyötyy niin organisaationi kuin minä itse kehittäjänä. Olen saanut arvokasta tietoa, jonka pohjalta voimme lähteä kehittämään organisaatiomme toimintaa nykypäivän vaatimuksia vastaavaksi, mutta voin myös itse käyttää tätä työtä esimerkkinä osaamisestani kehittämistyön tekijänä. Se toki onkin yksi opinnäytetyön perimmäisistä tarkoituksista. Vallan mekanismien esiin tuominen on ollut yksi työni kantavista tausta-ajatuksista. Olen sanavalinnoillani ja kielenkäytölläni pyrkinyt toiminnan kohderyhmän arvostamiseen sekä tehnyt paljon eettistä pohdintaa työni vaikutuksista. Olen tehnyt tietoisien valintojen olematta puhumatta Vamoksen nuorista *syrjäytyneinä*, vaikka mediassa ja julkisessa keskustelussa samassa tilanteessa oleviin kyseisellä termillä viitataan. (Vrt. emt. 155–157.)

Havahduttavuusperiaate tarkoittaa, että hyvä toimintatutkimus havahduttaa ajattelemaan ja tuntemaan asioita toisella tavalla. Sen mukaan tiede ja taide lähenevät toisiinsa, ja tiedettä arvioidaan enemmän niiden tunteiden, kokemusten ja ajatusten perusteella, joita se herättää. Havahduttava tutkimus herättää lukijassaan samaistumista ja tunteita, mutta sen tavoitteena on myös avata uusia näkökulmia. Esteettiset kriteerit määrittävät myös perinteistä tutkimuksen teon tapaa esimerkiksi tutkimusraporttien kirjoitus- ja ulkoasun kohdalla. Koen haastavaksi arvioida oman työni havahdutta-

vuotta. Tavoitteeni on toki ollut tehdä havahduttavaa ja uusia ajatuksia herättävää kehittämistyötä, mutta luulen, että tästä näkökulmasta työtäni voivat arvioida ainoastaan sen lukevat henkilöt. (Vrt. emt. 159–160.)

7 KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Digitaitoprojektin jälkeinen aika on kulunut omalta osaltani vahvasti perustyötä tehden, eikä aikaa projektin jälkikehittämiselle ole juuri ollut. Tämän vuoksi olen esittänyt toiveen, että Vamos lähtisi hakemaan rahoitusta työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten digitaitojen kehittämiseen keskittyvän hankkeen toteuttamiseksi. Kyseessä on tärkeä ja ajankohtainen asia, jonka tämäkin opinnäytetyö osoittaa todeksi.

Opinnäytetyöni tulokset ovat yksi osoitus siitä, kuinka yhteiskunnassa vallitsevia käsityksiä on mahdollista lähteä korjaamaan ja purkamaan. Myös kasvatuksen piirissä vallitsee haitallisia, ajan saatossa syntyneitä uskomuksia, joista esimerkkinä voidaan pitää myyttiä diginatiiveista. Elina Nivalan ja Sanna Ryytäsen (2019) mukaan kasvatukseen tulee tukea kriittistä sosiaalista ja kulttuurista toimintakykyä, sillä yhteiskunta voi uusitua vain siinä toimivien henkilöiden kriittisen ja luovan toiminnan avulla. Digitaitoprojektin tarkoituksena oli kehittää uutta työmuotoa, joka tukisi nuorten toimijuutta omassa elämässään. Sosiaalipedagogiikan kriittisessä ja emansipatorisessa lähestymistavassa nähdään, että yhteiskunnan jäsenten kyky rakentaa oikeudenmukaisempaa ja inhimillistä yhteiskuntaa tukee myös siihen kiinnittymistä. Ranskalaisen filosofin Jacques Rancièren mukaan kasvattajan tehtävä on herättää kasvatettaviaan itseensä ajatteluun ja älyn käyttöön sekä estää heitä ajattelemasta itseään pystymättöminä ja kykenemättöminä. ”Oikean tiedon” pariin ohjaaminen ei siis ole hänen näkemysensä mukaan kasvatuksen tai opetuksen päätehtävä. (150; 152; 156.)

Digitaalisuuteen liittyvien työmuotojen kehittäminen vaatii laajaa, organisaatiosta ja työyhteisöstä käsin lähtevää työtä. Kehittämisen tulee olla kulttuurista, rakenteellista ja tavoitteellista. Digitaalisia taitoja vahvistava työ ei voi olla vain väline- ja palvelukeskeistä, vaan siihen on resursoitava välineistöä, aikaa ja osaamisen kehittämistä. Työn on oltava myös nuorten omaehtoista toimintaa tukevaa. Vaikuttava kehittämis työ, kuten organisaatioiden johtaminen yleisestikin, vaatii kykyä katsoa tulevaisuuteen ja yrittää pohtia toimintaympäristöissä tapahtuvia muutoksia myös pidemmällä tähtäimellä esimerkiksi vuosikymmenen kuluessa. Teollisen vallankumouksen tavoin myös *tietoteollinen vallankumous* koskettaa koko yhteiskuntaa globaalisti. (Lauha 2016, 22–23.)

Nuorisotyön, ja näin ollen myös Vamoksen työn, tarkoitus on tukea ja lisätä ihmisten hyvinvointia ja elämäntaitoja. Nuorisolain mukaisesti tehtävämme on edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä heidän kykyään ja edellytyksiään toimia yhteiskunnassa. Tämän lisäksi nuorisolain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvien tietojen ja taitojen oppimista. (Nuorisolaki 1285/2016, 2 §.) Koenkin opinnäytetyöni lopuksi asiakseni esittää muutamia ideoita työmuotojen kehittämiseksi tulevaisuudessa. Seuraavissa alaluvuissa kuvaan kehittämissuunnitelmiani, jotka olen tehnyt Digitaitoprojektiin ja muuhun kokemukseeni nojaten.

7.1 Digitaidot esille ja mukaan arkeen

Digitaitoprojektin tulokset osoittavat, että nuoret kokevat digitaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelyn tärkeänä tulevaisuudessa pärjäämisen kannalta. Nuoret ovat ilmaisseet huolensa siitä, että on mahdollista jäädä ajastaan jälkeen, jos digitaalisia taitoja ei kartuta ja harjoittele aktiivisesti. Silloin asioiden hoitamisesta tulee helposti mutkikkaampaa.

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten sekä muiden asiakkaiden kanssa toimii paljon erilaisia ryhmiä, joiden ohjelmaan digitaaliset taidot ja niiden opettelu yhdessä ryhmän kanssa sopisi. Digitaito- ja valmennusta on mahdollista sisällyttää myös yksilötyöhön, kuten etsivään työhön tai uravalmennukseen.

Kuten muutkin asiat Digitaitoprojektiin liittyen, myös valmennus tapahtui yhteistyössä nuorten kanssa. Mikäli en itse tiennyt vastausta kysymykseen, selvitimme asiaa yhdessä. Tällöin nuorten tiedonhakutaidot paranivat. Vamoksen työ on erittäin vahvasti keskittynyt siihen, että nuorten kanssa selvitetään yhdessä asioita, heille annetaan tukea ja apua asioiden hoitamisessa. Olenkin tehnyt havainnon siitä, että jokainen valmentaja tekee digitaito- ja valmennusta jo nyt täysin huomaamattaan. Nuorten kanssa käytetään yhdessä esimerkiksi erilaisia digitaalisia asiointipalveluita, kirjoitetaan työhakemuksia ja ansioluetteloita sekä lähetetään sähköpostia. Moni työn ja koulutuksen ulkopuolella oleva nuori tarvitsee tukea näissä asioissa, vaikka meille työssäkäyville henkilöille ne ovat täysin arkipäivää.

Keväällä 2019 Vamoksessa on alkanut ryhmä, jossa nuoret itse alusta asti suunnittelevat ja koodaavat Vamokselle sovellusta. Olen itse mukana ryhmän toiminnassa, ja sen taustalla on yhteistyö erään IT-alan yrityksen kanssa. Tämän IT-alan yrityksen edustaja on myös mukana ryhmätoiminnassa, ja yrityksen vapaaehtoiset edustajat tuottavat nuorille ohjeet sovelluksen koodaamiseksi myöhemmin, kun sovelluksen suunnittelu on saatu valmiiksi. Näin nuoret pääsevät itse koodaamaan ja opettelemaan sovelluksen tekoa turvallisessa ympäristössä.

Yhteistyömme tämän IT-alan yrityksen kanssa osoittaa, että nuorten digitaalisten kehittämistyöhön on mahdollista löytää myös yrityskumppaneita. Esimerkiksi Vamoksessa voitaisiin kehittää yhteistyöverkostoa, joka tarjoaisi nuorille erilaisia digitaalisia kehittäviä sisältöjä oman osaamisalansa ja vahvuksiensa pohjalta. Vamos app -työskentelyssä on ollut mukana myös yksi 2018 keväällä toteutettuun digitaaliprojektiin osallistunut nuori nainen, joka on innostunut täysin uudella tavalla IT-alasta digitaaliprojektin jälkeen. Hänen suunnitelmissaan on myös hakeutua opiskelemaan alaa. Digitaalisuus ja siihen liittyvät työt mielletään usein miehille ominaisiksi työtehtäviksi – digitaalivalmennukseen panostaminen voisikin lisätä teknisen alan mielenkiintoa naisoletettujen henkilöiden silmissä.

7.2 Digiosaaminen tulee turvata organisaation tuella

Moni työssäkäyvä aikuinen ajattelee IT-taitojensa olevan riittämättömät. Olen todennut sen, sillä olen opinnäytetyöni vuoksi ollut kiinnostunut ihmisten ja erityisesti työkalureideni käsityksistä oman digitaalisen kompetenssinsa tasosta. Maailman digitalisoituessa moni kokee jäävänsä auttamatta jälkeen, kun uusia opeteltavia asioita on todella paljon, ja digitaaliset ympäristöt muokkautuvat koko ajan. Samanlaisia havaintoja on tehty myös muissa suomalaisissa aiheeseen liittyvissä kehittämishankkeissa. Digitaalisen tasa-arvon esteenä ovat usein asenteet, kuten nuorten kanssa työskentelevien pelot ja kokemukset osaamisensa puutteesta, toteaa *ERNOD – Erityisnuoret ja digiajan osallisuus* -hankkeessa työskennellyt Sanna Lappalainen. (Takala & Takala 2019, 24.)

Ihmiset eivät kuitenkaan osaa arvostaa olemassa olevia taitojaan tarpeeksi. Moni ajattelee, että pitäisi olla tietotekniikan guru pystyäkseen opettamaan näitä asioita muille.

Näin käy usein tällaisten ”erityistaitoja” vaativien hankkeiden kanssa – aiheesta innostunut ja osaava henkilö toteuttaa erilaisia projekteja, ja koko aihepiiri jää lopulta hänen vastuulleen. Mikäli kyseinen työntekijä sitten esimerkiksi vaihtaa työpaikkaa, ei kukaan välttämättä jatkakaan jo aloitettua työtä. Tämän haluaisin ehdottomasti välttää digitaivalmennuksen kohdalla, minkä vuoksi on tärkeää luoda kaikille työntekijöille tunne siitä, että he ovat yhtä kykeneväisiä valmentamaan ja harjoittelemaan digitaitoja nuorille ja heidän kanssaan.

Digitaalisten taitojen opettelussa ei toimi vanhanaikainen ”kouluttaja ja PowerPointesitys” -kaava. Toimintakulttuurin muutos on yksi tärkeimpiä digitaalisen työn tekemisen mahdollistajia. Oppiminen kokeilemisen ja erehtymisen, *kokeilukulttuurin*, kautta on tehokasta, kun uusia työvälineitä ja -tapoja tulee ottaa käyttöön jatkuvasti. Valmentajat ja nuorisotyöntekijät osaavat tehdä työtään ammattitaidolla, ja työhön kuuluu jo nyt digitaalisten välineiden käyttöä ja digitaalisuuden hyödyntämistä. (Holm & Hölkki 2016, 38–39.) Nuoret ovat rohkeampia kokeilemaan heille uusia digitaalisuuden muotoja kuin vanhemmat sukupolvet; nuoret on siis hyvä ottaa mukaan uuden toiminnan kokeilemiseen ja keskusteluihin digitaalisuuden hyödyntämisestä valmennustyössä (Vallinkoski 2017).

Niin kuin DigCompin luokitus digitaalisesta kompetenssista osoittaa, on tärkeää pysyä refleктоimaan omien digitaitojensa tasoa ja havaitsemaan niissä mahdollisesti olevia aukkoja (Vuorikari ym. 2016, 9). Tärkeää on kuitenkin myös huomata ja sanoittaa oma osaamisensa. Jokaisen nuorten kanssa työskentelevän henkilön kanssa olisi tarpeen käydä läpi näitä asioita, jotta heidän olisi mahdollista tunnistaa osaamistaan. Vaikka koulutus ei välttämättä olekaan paras mahdollinen tapa opetella näitä asioita, on organisaation oltava mukana tukemassa digitaalisuuden hyödyntämistä työmuotona.

Mediakasvatusseuran vuonna 2018 tekemän selvityksen mukaan lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset toivovat mediaosaamisen kehittämiseksi erityisesti lyhytkestoisia työpajoja ja koulutuksia. Kyselyn vastausten mukaan eniten opitavaa olisi niillä aihealueilla, joihin tässäkin opinnäytetyössä on keskitytty – tietoturva ja yksityisyys, sovellukset ja palvelut, minäkuva ja identiteetti, kuvaaminen ja videot sekä kriittinen medialukutaito ovat aiheita, joissa ammattilaiset toivovat osaamisen kehittymistä. (Mediakasvatusseura 2018) Erilaiset digitaitoihin liittyvät tietoiskut ja

toiminnallinen yhteiskehittäminen vastaisivat varmasti erilaisten työyhteisöjen toiveisiin digitaito-osaamisen varmistamiseksi. Yhteiskehittämisen olisi hyvä olla toiminnallista ja prosessimuotoista, jotta osallistujien olisi mahdollista huomata omien taitojensa kehittyminen.

Kokemusten jakaminen on tärkeää yhteisen oppimisen kannalta. Työyhteisön vuorovaikutukseen tulee panostaa, ja työntekijöille tulee mahdollistaa aikaa keskusteluun uusista ideoista ja oppimiskokemuksista. Digitaalisuus ja nuorten kulttuurit muokkautuvat niin nopeasti, että myös nuoret itsensä pitää ottaa mukaan toimintaan ja sen kehittämiseen. (Holm & Hölkki 2016, 39.)

Kuten olen jo aiemmin sanonut, kaiken oppimisen ja opiskelun ei tarvitse tapahtua tutkintoon johtavassa koulutuksessa virallisten oppilaitosten toimesta. Opiskelu on mahdollista myös suoraan tarpeeseen, ei varmuuden vuoksi varastoon. Digitalisaatio muokkaa oppimisen käytäntöjä ajassamme – meille kaikille on mahdollista osallistua verkossa maksutta esimerkiksi erilaisiin huippuyliopistojen järjestämiin MOOC-koulutuksiin. Myös työelämässä odotetaan jatkuvaa elinikäisen oppimisen prosessia ja oman työn kehittämistä. Monet työnantajat tukevatkin uusien taitojen opiskelua niin, että sitä voi ainakin osittain tehdä työajalla.

7.3 Digitaitovalmennuksen keskeisimmät teemat

Viimeinen kehittämis ehdotukseni sisältää kuvausta siitä, mitä digitaitojen valmennuksen tulisi opinnäytetyöni tulosten mukaan erityisesti pitää sisällään, ja millaisiin asioihin siinä tulisi kiinnittää huomiota. Toimivia ja hyviä vinkkejä mediakasvatuksen toteuttamiseen ja digitaalisuuden käsittelyyn nuorten kanssa esitetään myös esimerkiksi Anna ja Sara Takalan tuoreessa teoksessa *Medianuoruus – opas aikuisille* (2019).

Tärkeimpänä ja ensiarvoisimpana valmennuksen osana pidän yhteisen keskustelun ja tekemisen kautta tapahtuvaa toimintaa. Kokemusteni mukaan asioiden selvittäminen yhdessä luo ryhmään luottamusta, turvallisuuden tunnetta ja ajatusta yhtenäisyydestä. Yhteisen keskustelun avulla toiminnan vetäjä ei asetu ohjattaviensa yläpuolella ”oikean tiedon” tuojan asemaan (vrt. Nivala & Ryyänen 2019, 156). Valmentajan tavoite

on tukea jokaista ryhmän jäsentä ja tukea heitä saavuttamaan ja löytämään oma potentiaalinsa. Myös omien kokemusten esille tuominen esimerkiksi työelämässä eteen tulleista digitaalisista haasteista puhumisen kautta tuo konkreettisuutta käsiteltäviin asioihin.

Tiedonhakutaitoihin panostaminen ja mediasta saatavan tiedon kriittinen lähestyminen ovat erittäin tärkeitä digitaitovalmennuksen osa-alueita. Kriittisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jokainen internetistä löytyvä asia pitäisi analysoida läpikotaisin. Kriittisyydessä oleellisinta on tiedostaa, että jokaisen mediasisällön taustalla on tehty myös arvovalintoja. Kokonaisuuksien ja ilmiöiden yhteinen tarkastelu voi auttaa pirstoutuneessa mediamaailmassa elävien nuorten kriittisen medialukutaidon ja ymmärryksen kasvua. (Takala & Takala 2019, 8.)

Digitaitojen valmennuksen onnistumiselle merkityksellinen tekijä on nuorten osallistaminen toiminnan suunnitteluun sekä heidän oppimistoiveidensa huomioonottaminen toimintaa suunniteltaessa. Vaikka kaikkea toimintaa ei olisi mahdollista tai järkevää suunnitella toiveiden pohjalta, lisää aihepiirien mukaan ottaminen nuorten motivaatiota koko valmennusta kohtaan. Omien valmennettavieni innostus esimerkiksi videoiden teon opetteluun oli todella huomattavaa, ja vaikka aiheen parissa aikaa käytettiin vain yksi päivä, tulivat sen tulokset selkeästi esille nuorten palautteissa. He olivat innostuneet kokeilemaan ja huomasivat pystyvänsä asiaan, josta heillä ei aiemmin ollut juuri mitään kokemusta. Tästä pääsemmekin opinnäytetyöni tärkeimpään tulokseen – valmennuksen tavoitteena on luoda ja synnyttää innostusta ja kiinnostusta opetella ja ylläpitää digitaitoja myös itsenäisesti.

Pidän hyvänä pohjana digitaitovalmennusten suunnittelulle myös DigComp 2.0:n jaottelua digitaalisen kompetenssin osa-alueista. Jokaista aihealuetta pintapuolisestikin käsittelemällä on opinnäytetyöni tulosten valossa mahdollista vaikuttaa nuorten digiinnostukseen ja -osaamiseen. Digitaitovalmennuksen suunnittelussa on tärkeää olla liikkeellä avoimin mielin, ottaa mukaan itselle tuntemattomampiakin aiheita ja toteutuksen aikana olla valmis keskustelemaan ja huomaamaan puutteita myös omassa digiosaamisessaan.

8 LOPUKSI

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni olen saanut ja joutunut pohtimaan itseäni ja toimintaani reflektiivisesti niin tutkijana, kehittäjänä, työntekijänä kuin ihmisenäkin. Olen työtä tehdessäni joutunut korjaamaan asenteitani, muuttamaan jossakin työvaiheessa tärkeimmiltä tuntuneita oivalluksiani ja pohtinut todella paljon työni arvolatausta ja kriittistä tutkimusotetta. Omat ajatukseni ovat muuttuneet osana tutkimuksellista kehittämisprosessia ja reflektiivistä spiraalimallista kehittämistä.

Toimija-tutkijaksi kutsutaan henkilöä, joka ryhtyy kehittämään omaa työtään tutkivalla otteella. Tämä rooli on ollut minulle mieluinen. Olen päässyt kehittämään jotain itselleni merkityksellistä – omaa työtäni – ja selvittämään, kuinka asioita olisi mahdollista tehdä toisin tai paremmin kuin ennen. Tämä kehittämistyö on vastannut työpaikallani esiin nousseeseen keskusteluun nuorten puutteellisista digitaidoista, ja sen tueksi on löytynyt paljon materiaalia niin tutkimuksista, kirjallisuudesta kuin ajankohtaisesta keskustelustakin. (Vrt. Huovinen & Rovio 2006, 94–95.)

Olen työssäni puhunut vallasta ja toimijuudesta sekä niiden vaikutuksista ihmisten elämään. Olenkin pohtinut myös omaa valta-asemaani, työn ja tutkimuksen tekijän rooliani suhteessa nuoriin, joiden kanssa Digitaitoprojektin toteutin. Opinnäytetyöprosessin alussa lähdin tekemään hyvää, auttamaan ja muuttamaan maailmaa ehkä hieman kirkasotsaisestikin. Halusin tuoda esille nuorten ajatuksia ja heidän aitoja kokemuksiaan aiheeseen liittyen.

Pelastus- ja huolipuhe pitävät kuitenkin yllä hierarkkisia rakenteita, joiden sisällä asiantuntija asettaa itsensä marginaaliin asetettujen yläpuolelle. Olen joutunut hyväksymään, etten tiedä, miltä tutkittavistani tuntuu tai kuinka opinnäytetyöni on tai ei ole mahdollisesti vaikuttanut heidän elämäänsä. Kehittämistehtäväni on syntynyt vastaamaan tarpeeseen, jonka minä ja organisaatiomme olemme todenneet – nuoret olisivat luultavasti valinneet jotain aivan muuta, jos olisivat saaneet päättää sisällön toiminnallemme. Tässä kohdassa on kuitenkin hyvä muistaa, että myös marginaalissa eläviä ihmisryhmiä käsittelevää tutkimusta tarvitaan muistuttamaan yhteiskunnallisen tasa-arvon ja sosiokulttuurisen hyvinvoinnin kysymyksistä ja merkityksestä. (Vrt. Brunila & Isopahkala-Bouret 2014, 26; Filander & Ryynänen 2014, 76.)

Digitaalisen syrjäytymisen termi pitää sisällään kaksi erilaista ulottuvuutta – nämä ovat kyvyttömyys hyödyntää erilaisia digitaalisia palveluita ja kyvyttömyys osallistua verkossa tapahtumaan toimintaan esimerkiksi vertaisten kanssa. Osaamisen ja taitojen lisäksi tarvitaan myös riittävät välineet. Puutteellinen digiosaaminen voi toki johtaa digitaaliseen marginalisoitumiseen, mutta siihen voi johtaa myös tieto- ja viestintäteknologian saatavuuden puute. (Takala & Takala 2019, 24.)

Euroopan parlamentin ja neuvoston Saavutettavuusdirektiivi tuli voimaan joulukuussa 2016, ja Suomessa Laki digitaalisten palveluiden tarjoamisesta astui voimaan 1.4.2019. Tämä tarkoittaa, että verkkosivustojen ja mobiilisovellusten tulee olla jokaisen käytettävissä ja ymmärrettävissä. Saavutettavuusdirektiivin tavoitteena on edistää kaikkien, erityisesti vammaisten henkilöiden, mahdollisuutta toimia täysivertaisesti digitaalisessa yhteiskunnassa. (Valtiovarainministeriö 2019.)

Yhteiskunnassa on ensiarvoisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että olemassa olevat lakisääteiset palvelut ovat kaikkien saatavilla ja käytettävissä. Palveluiden siirtäminen verkkoon ei välttämättä riitä, sillä palvelut, joita kansalaisten ei ole mahdollista osaamisen tai tarvittavan laitteiston puutteiden vuoksi käyttää, ovat sinällään toimimattomia. Viranomaisten kanssa asioiminen on usein stressaavaa myös ilman haasteita itse palvelun käytössä. Työttömyys ja pienituloisuus saattavat aiheuttaa huolta ja ahdistusta, ja asioiden hoitamisesta voi tulla haastavaa esimerkiksi mielenterveyden haasteiden vuoksi. Puutteet digiosaamisessa lisäävät tätä epävarmuutta entisestään, joten niiden korjaamiseksi pitäisi ehdottomasti olla olemassa palveluita kaiken ikäisille ihmisille.

Saavutettavuudesta puhuttaessa tulee ottaa huomioon kansalaisten oikeus hyödyntää heille suunnattuja palveluita, joten mielestäni toimivien ja nykyaikaisten digitaalisten laitteiden saatavuus pitäisi turvata kaikille. Suomessa lapsilla ja nuorilla on käytössään tarvittavat laitteet esimerkiksi koulussa, mutta työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla näitä mahdollisuuksia ei ole samalla tavalla käytössä. Vaikka esimerkiksi kirjastoissa on mahdollista käyttää tietokonetta ja tablettia, eivät nämä mahdollisuudet mielestäni vastaa digitalisaation asettamiin paineisiin. Järjestöjen ja muiden marginaalissa elävien ihmisten kanssa työskentelevien tahojen tulisikin panostaa omien asiakkaidensa yhteiskunnallisen aseman ja toimijuuden edistämiseen ottamalla kan-

taa tähän ajankohtaiseen keskusteluun. Olisi tärkeää löytää ja hankkia uusia rahoitusmuotoja, jotta jokaiselle saataisiin turvattua digitaaliseen yhteiskunnalliseen toimijuuteen tarvittava laitteisto ja niiden käyttöön tarvittavat taidot. Ideaalitulanteessa valtio tarjoaisi riittävät digitaaliset välineet käyttöön kaikille.

Opinnäytetyön teko on ollut pitkä ja välillä takeltelevakin prosessi, jonka aikana realiteetit ovat tulleet vastaan monessa kohtaa liittyen esimerkiksi ajankäytön ja työn sisällöjen hallinnan haasteisiin. Olen tehnyt kehittämistyötäni muun täyspäiväisen valmentajan ja koordinaattorin työni ohessa, ja omaan työnkuvaani liittyvien asioiden priorisointi on ajoittain ollut pakollista. Tämä on viivästyttänyt erityisesti opinnäytetyön kirjallisen osuuden edistymistä.

Nyt, kun viimein olen pystynyt ajan kanssa keskittymään Digitaitoprojektista kirjoittamiseen, on sen toteuttamisesta kulunut jo vuosi. Ajatukseni aiheesta ovat muokkautuneet ja muuttuneet tänä aikana lukemieni ja kokemieni asioiden johdosta. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat ajatukseni työntekijöiden digitaitokoulutuksiin liittyen. Prosesin alussa olin aivan varma, että tutkimukseni osoittaisi tarvetta työntekijöiden koulutukselle. Olen kuitenkin päätenyt tutkimusprosessin aikana tekemäni reflektion johdosta siihen, että jokaisella Vamoksen työotteella työtään tekevällä valmentajalla on osaamista ja valmiuksia tehdä digitaitojen valmennusta osana omaa työtään ilman massiivisia lisäkoulutuksia. Kokeilukulttuuri ja yhteiskehittäminen ovat omiaan vastaamaan tarpeisiin, joita työntekijöillä on. Pelot ja epävarmuus omista taidoista rajoittavat usein ajatuksiamme omasta pystyvyydestämme. Samoin, kun rohkaisemme, kannustamme ja ohjaamme nuoriamme kokeilemaan ja yrittämään uusia asioita, tarvitsemme itsekkin rohkaisua ja myös luvan epäonnistua. Luvan ja tuen kokeilemisen kulttuurin rakentumiselle onkin tultava organisaatiomme johdolta.

Innostus opinnäytetyöni aihetta kohtaan on antanut minulle motivaatiota viedä prosessia eteenpäin – se kertoo myös siitä, että pidän työtäni kaiken pohdinnan ja arvioinninkin jälkeen merkittävänä ja tärkeänä. Maaliskuussa 2019 julkaistu Digi arkeen - neuvottelukunnan toimintakertomus (26; 29) nostaa esille samoja ajatuksia, joihin olen opinnäytetyölläni pyrkinyt vastaamaan. Ihmisten erilaisuus ja tarpeiden moninaisuus on huomioitava julkisia palveluja kehitettäessä, sillä digitalisaatio ei saa lisätä syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret ja

muut marginaalissa elävät kohderyhmät ansaitsevat pysyä kehityksessä mukana elämäntilanteistaan huolimatta.

LÄHTEET

Aalto DF 2019. About. Viitattu 26.1.2019. <https://designfactory.aalto.fi/about/>

Ahola, Kirsi & Joensuu, Matti & Mattila-Holappa, Pauliina & Tuisku, Katinka & Vah-
tera, Jussi & Virtanen, Marianna: Mielenterveyssyistä työkyvyttömien nuorten ai-
kuisten tausta. Suomen Lääkärilehti 50–52 (2014): 69, 3441–3448. Viitattu 6.1.2019.
[https://docplayer.fi/422660-Mielenterveyssyista-tyokyvyttomien-nuorten-aikuisten-
tausta.html](https://docplayer.fi/422660-Mielenterveyssyista-tyokyvyttomien-nuorten-aikuisten-tausta.html)

Alasuutari, Pertti 2011. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.

Alijoki, Ville 2019. Digitaidot kansalaistaitoina. Teoksessa Lauha, Heikki & Nölvak,
Kati (toim.) Digitalisaatio ja nuorisotyö. Verke ja ENTK, 51–55. Viitattu 2.4.2019.
[https://www.verke.org/wp-content/uploads/2019/02/Digitalisaatio-ja-nuori-
soty.pdf](https://www.verke.org/wp-content/uploads/2019/02/Digitalisaatio-ja-nuori-soty.pdf)

Alijoki, Ville & Saarenpää, Antti 2018. Osaatko näppäinkomennot? Loppuiko muisti?
Testaa digitaitosi. YLE. Viitattu 26.1.2019. [https://yle.fi/aihe/artik-
keli/2016/11/29/digitreenit-testaa-digitaitosi-ja-hanki-uusia](https://yle.fi/aihe/artik-keli/2016/11/29/digitreenit-testaa-digitaitosi-ja-hanki-uusia)

Brunila, Kristiina & Isopahkala-Bouret Ulpukka 2014. Marginaali säätelevänä ja tuot-
tavana voimana. Teoksessa Brunila, Kristiina & Isopahkala-Bouret Ulpukka (toim.)
Marginaalin voima! Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura,
23–37.

Byman, Reijo & Korhonen, Tiina & Sintonen, Sara & Vesterinen, Olli & Kynäslähti,
Heikki 2018. Nuorten käsitykset digitalisaation tärkeydestä. Teoksessa Pekkarinen,
Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017.
Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, 149–159. Viitattu 14.2.2019. [https://tietoanuo-
rista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf](https://tietoanuo-rista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf)

Cohlmeyer, Dana 2016. Digitaalisen nuorisotyön tarkoituksen määrittely, ymmärtä-
minen ja oikeutus. Teoksessa Lauha, Heikki & Tuominen, Suvi (toim.) Kohti digitaal-
ista nuorisotyötä. Helsinki: Verke, 29–31.

Digi arkeen -neuvottelukunta 2019. Digitaalinen Suomi – Yhdenvertainen kaikille.
Digi arkeen -neuvottelukunnan toimintakertomus. Helsinki: Valtionvarainministeriö.
Viitattu 29.3.2019. [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/han-
dle/10024/161486/VM_2019_23_Digitaalinen_Suomi.pdf](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/han-dle/10024/161486/VM_2019_23_Digitaalinen_Suomi.pdf)

DNA & Nepa 2019. Tutkimus: Digitaalinen yhdenvertaisuus Suomessa. Viitattu
28.3.2019. [https://www.sttinfo.fi/data/attachments/00826/365cd95d-7ae0-4918-
aa5e-333577dfb76f.pdf](https://www.sttinfo.fi/data/attachments/00826/365cd95d-7ae0-4918-aa5e-333577dfb76f.pdf)

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen (10. painos).
Tampere: Vastapaino.

ECSM. European Cyber Security Month. Viitattu 26.1.2019. [https://cybersecurity-
month.eu/references/quiz-demonstration/welcome-to-the-network-and-informa-
tion-security-quiz/](https://cybersecurity-month.eu/references/quiz-demonstration/welcome-to-the-network-and-information-security-quiz/)

Eteläpelto, Anneli & Heiskanen, Tuula & Collin, Kaija 2011. Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa Eteläpelto, Anneli & Heiskanen, Tuula & Collin, Kaija (toim.) Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa. Helsinki: Kansanvalistusseura, Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 9–30.

Euroopan komissio 2018. Developing digital youth work – Policy recommendations, training needs and good practice examples for youth workers and decision-makers: expert group set up under the European Union Work Plan for Youth for 2016-2018. Viitattu 5.4.2018. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fbc18822-07cb-11e8-b8f5-01aa75ed71a1/language-en>

Filander, Karin & Rynnänen, Sanna 2014. Aikuiskasvatus ja sosiaalipedagogiikka valtavirtojen haastajina. Teoksessa Brunila, Kristiina & Isopahkala-Bouret Ulpuukka (toim.) Marginaalin voima! Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 54–81.

Gjerstad, Eevastiina 2009. Valta kotikasvatuksessa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto: Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 225.

Gretschel, Junttila-Vitikka & Puuronen 2016. Suuntaviivoja nuorisotoimialan määrittelyyn ja arviointiin. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 96, Kenttä. Viitattu 4.4.2019. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suuntaviivoja_nuorisotoimialan_maarittelyyn_ja_arviointiin.pdf

Grönfors, Martti 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (4. uudistettu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 146–161.

Heikkinen, Hannu L.T. 2015. Toimintatutkimus: kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (4. uudistettu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 204–219.

Heikkinen, Hannu L.T. & Kontinen, Tiina & Häkkinen, Päivi 2006. Toiminnan tutkimisen suuntaukset. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.) Toiminnasta tietoon – Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 39–76.

Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Kiilakoski, Tomi 2006. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.) Toiminnasta tietoon – Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 78–93.

Heikkinen, Hannu L.T. & Syrjälä, Leena 2006. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.) Toiminnasta tietoon – Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144–162.

- Holm, Mikko & Hölkki, Kimmo 2016. Digitaalisia mustelmia – kohti kokeilukulttuuria. Teoksessa Lauha, Heikki & Tuominen, Suvi (toim.) Kohti digitaalista nuorisotyötä. Helsinki: Verke, 37–39.
- Honkasalo, Veronika 2018. Etnografinen ote. Teoksessa Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä? Tampere: Vastapaino, 183–195.
- Huovinen, Terhi & Rovio, Esa 2006. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.) Toiminnasta tietoon – Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94–113.
- Karakainen, Meri-Tuulia 2015. Digitaidot avain osallisuuteen. Blogiteksti. Viitattu 8.1.2018. <https://www.verke.org/blog/digitaidot-avain-osallisuuteen/>
- Karakainen, Meri-Tuulia & Muhonen Marjut 2016. Koulutuksen ja digitalisaation reunamilla? Teoksessa Pihlajaniemi, Simo & Haltia, Nina & Ranta, Mette & Saaranen-Kauppinen, Anita & Väänänen, Ilkka (toim.) Avoin tiede ja koulutus? Opiskelijatutkimuksen vuosikirja 2016. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus, 6–18. Viitattu 2.4.2019. <https://drive.google.com/file/d/oB9L1fvjudy3GYTFZbVZTenBSdtko/view>
- Kaukko, Mervi & Kiilakoski, Tomi 2018. Tutkimus on toimintaa. Teoksessa Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä? Tampere: Vastapaino, 243–260.
- Kiilakoski, Tomi 2016. Digitaalisen nuorisotyön pilarit. Teoksessa Lauha, Heikki & Tuominen, Suvi (toim.) Kohti digitaalista nuorisotyötä. Helsinki: Verke, 25–28.
- Krautsuk, Johanna & Pisto, Ville 2014. "Ei meille panna synnytyslaitoksella sirua päähän" – yli kolmannes nuorista pulassa tietokoneen kanssa. Artikkel. YLE. Viitattu 8.1.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-7485750>
- Kupiainen, Reijo 2013. Diginatiivit ja käyttäjälähtöinen kulttuuri. WiderScreen 01/2013: User Generated Culture. Turku: Filmiverkko ry. Viitattu 1.4.2019. <http://widerscreen.fi/numerot/2013-1/diginatiivit/>
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Toinen, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Laine, Mikko 2016. Opettaja: näillä ohjeilla teet hyvän videon – katso Yle Uutisluokan opetusvideot. YLE Uutisluokka. Viitattu 26.1.2019. https://yle.fi/uutiset/osasto/uutisluokka/opettaja_nailla_ohjeilla_teet_hyvan_videon__katso_yle_uutisluokan_opetusvideot/9347161
- Laine, Terhi & Sarmia, Vesa 2019. Intensiivinen nuorten valmennus tuottaa yhteiskunnallista säästöä. Blogiteksti. Viitattu 9.2.2019. <https://www.hdl.fi/blog/2019/01/25/intensiivinen-nuorten-valmennus-tuottaa-yhteiskunnallista-saastoa/>

Laine, Timo 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (5., uudistettu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, e-kirja.

Lauha, Heikki 2016. Nuorisotyö osana yhteiskunnan digitalisoitumista. Teoksessa Lauha, Heikki & Tuominen, Suvi (toim.) Kohti digitaalista nuorisotyötä. Helsinki: Verke, 19–24.

Lauha, Heikki & Nölvak, Kati (toim.) 2019. Digitalisaatio ja nuorisotyö. Verke ja ENTK, 51–55. Viitattu 2.4.2019. <https://www.verke.org/wp-content/uploads/2019/02/Digitalisaatio-ja-nuorisotyö.pdf>

Lauha, Heikki & Tuominen, Suvi (toim.) 2016. Kohti digitaalista nuorisotyötä. Helsinki: Verke.

Laukkanen, Tiia & Pekkarinen, Elina & Vilmilä, Fanny 2018. Nuorisotutkimuksen etiikka. Teoksessa Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä? Tampere: Vastapaino, 75–97.

Lehtonen, Pauliina 2007. Tapaus- ja toimintatutkimuksen yhdistäminen. Teoksessa Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 245–253.

Leivo, Tomi & Mutanen, Marjut & Nieminen-Sundell, Riitta (toim.) 2009. Diginatiivit, työ ja kansalaisuus. Helsinki: Kansallinen ennakointiverkosto. Viitattu 12.4.2019. <https://media.sitra.fi/2017/02/27172222/Diginatiivit-2.pdf>

Mediakasvatusseura 2015. Viitattu 19.3.2018. http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2014/05/Mediakasvatus_pahkinankuoressa.pdf

Mediakasvatusseura 2018. Ammattilaisten mediakasvatusosaamisen kehittämistarpeet. Viitattu 24.4.2019. <https://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2019/01/Ammattilaisten-mediakasvatusosaamisen-kehitt%C3%A4mistarpeet.pdf>

Mediakasvatusseura 2019. DIGIVOIMAA – Digihyvinvoinnilla yhteiskunnallista osallisuutta. Viitattu 4.4.2019. <https://mediakasvatus.fi/hanke/2019/02/digivoimaa/>

Mediataitokoulu 2018. Digijalanjälki. Viitattu 26.1.2019. https://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=610:digijalanjalki&catid=11:tehtavat&Itemid=355&lang=fi

Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi 2018. Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, 9–118. Viitattu 6.1.2019. https://tietoanuo-rista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf

Mäntyneva, Päivi & Hiilamo, Heikki 2018. Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018):1. Viitattu 6.1.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136023/YP1801_Mantyneva%26Hiilamo.pdf

Niikko, Anneli 2015. Tutkiva opettaja ongelmanratkaisijana. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (4., uudistettu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus. 241–256.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka – kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus

Nuorisolaki 1285/21.12.2016, 2 §: Lain tavoite. Viitattu 28.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

OAJ 2018. Opinpolku uusiksi! OAJ:n oppivelvollisuusmalli. Viitattu 6.1.2018. file:///Users/puusteli/Downloads/oppivelvollisuusraportti_final_sivuittain_uusioppivelvollisuusmalli.pdf

OKM, TEM & STM 2019. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin. Viitattu 1.4.2019. <https://minedu.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fco-ef0b-fc7a-afc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf>

Oksanen, Kaisa 2017. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa, Jaettu ymmärrys työn murroksesta. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 13a/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 9.5.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80036/13_17_tulevaisuusselonteko_osa1_FI.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2017–2019. Viitattu 28.3.2018. minedu.fi/delegate/file/33201

Oulun yliopisto 2015. Väitös: Turvapaikkaa hakevat tytöt toivovat turvaa ja pysyvyyttä. Viitattu 3.1.2019. <https://www.epressi.com/tiedotteet/perhe/vaitos-turvapaikkaa-hakevat-tytot-toivovat-turvaa-ja-pysyvyytta.html>

Perttula, Rauno 2015. Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalisuudessa. University of Jyväskylä. Viitattu 15.3.2018. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45264/978-951-39-6076-6_vaitos20022015.pdf?sequence=1

Pöyskö, Anu 2016. Mediakasvatus nuorisotyössä – keskustellaan ja kokeillaan uutta. Teoksessa Lauha, Heikki & Tuominen, Suvi (toim.) Kohti digitaalista nuorisotyötä. Helsinki: Verke, 151–154.

Rautiainen, Matti & Toom Auli & Tähtinen Juhani (toim.) 2017. Unelma osallisuudesta – kasvatuksella kohti oppimista ja yhteiskunnallista osallisuutta. Teoksessa Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 9–27.

RUSE/Rosa 2016. ICT-taitotesti. Turun yliopisto. Viitattu 28.3.2018. <https://rosa.utu.fi/taitotesti/>

Salonen, Markus 2016. Valmentamismenetelmien monipuolinen käyttö koulussa. Teoksessa Ahtola, Annarilla (toim.) *Psyykinen hyvinvointi ja oppiminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, e-kirja.

Seppänen-Järvelä, Riitta & Vataja, Katri (toim.) 2009. *Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Seuri, Allan & Uusitalo, Roope & Virtanen, Hanna 2018. Pitäisikö oppivelvollisuusikä nostaa 18 vuoteen? Talouspolitiikan arviointineuvoston raportti 2017, taustaraportti. Talouspolitiikan arviointineuvosto & Etlä. Viitattu 6.1.2019. https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Uusitalo_Virtanen_2018.pdf

Silvennoinen, Piia 2011. Ikääntyvien pitkäaikaistyöttömien toimijuus koulutuksen kentällä. Teoksessa Eteläpelto, Anneli & Heiskanen, Tuula & Collin, Kaija (toim.) *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Helsinki: Kansanvalistusseura, Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 338–352.

Sipilä, Karoliina 2015. Yksilöohjaus osana Starttivalmennusta – Helsingin Diakoniasalaitos, Vamos Mun Startti. Opinnäytetyö, MAMK University of Applied Sciences. Viitattu 26.3.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/93066/Sipila_Karoliina.pdf

STM. Työttömyysturvan aktiivimalli. Viitattu 1.4.2019. <https://stm.fi/tyottomyysturvan-aktiivimalli>

Suoranta, Juha & Ryyänen, Sanna 2014. *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into.

Takala, Anna & Takala, Sara 2019. Medianuoruus – opas aikuisille. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2019. Helsinki: Mediakasvatusseura. Viitattu 24.4.2019. https://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2019/03/Medianuoruus_web.pdf

Therborn, Göran 2014. *Eriarvoisuus tappaa*. Tampere: Vastapaino, e-kirja.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon* (3. korjattu painos). Tampere: Tampere University Press.

Tuominen, Suvi 2018. Verke digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskuksena. Blogiteksti. Viitattu 15.3.2018. <https://www.verke.org/blog/verke-digitaalisen-nuorisotyon-osaamiskeskuksena/>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 11. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vallinkoski, Anu 2017. Mikä ihmeen diginatiivi? Artikkel. *Yliopisto-lehti Y/02/17*. Viitattu 25.3.2019. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/mika-ihmeen-diginatiivi>

Valli, Raine 2015. Paperinen kyselylomake. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (4. uudistettu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 84–108.

Valtiovarainministeriö 2019. Saavutettavuus. Viitattu 15.4.2019. <https://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>

Vastamäki, Jaana 2015. Kyselylomaketutkimus: Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (4. uudistettu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 121–132.

Vehkoo, Johanna 2017. Valheenpaljastaja: Testaa, onko sinusta faktantarkistajaksi. YLE. Viitattu 26.1.2019. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/04/02/valheenpaljastaja-testaa-onko-sinusta-faktantarkistajaksi>

Vehkoo, Johanna & Saarenpää, Antti 2017. Valheenpaljastaja: Tunnista kuvien kaupungit – testaa, onko sinusta nettisalapoliisiksi. YLE. Viitattu 26.1.2019. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/09/07/valheenpaljastaja-tunnista-kuvien-kaupungit-testaa-onko-sinusta>

Vilkkä, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, e-kirja.

Vuorikari, Riina & Punie, Yves & Carretero, Stephanie & Van den Brande Lieve 2016. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens - Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. European Union. Viitattu 15.3.2018. http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101254/jrc101254_digcomp%202.0%20the%20digital%20competence%20framework%20for%20citizens.%20update%20phase%201.pdf

Vuorikoski, Marjo & Kiilakoski, Tomi 2005. Dialogisuuden lupaus ja rajat. Teoksessa Kiilakoski, Tomi & Tomperi, Tuukka & Vuorikoski Marjo (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 309–334.

Väestörekisterikeskus 2018. Digituki kuuluu kaikille – onko organisaatiosi jo mukana? Helsinki: Väestörekisterikeskus. Viitattu 16.4.2019. <https://vrk.fi/digituki#>

LIITTEET

LIITE 1, Aloituskysely nuorille

KYSELY DIGITAIDOISTA STARTILLE

Digitaitoprojekti on osa Katan yhteisöpedagogi YAMK-opinnäytetyötä ja se toteutetaan Startti-ryhmässä kevään 2018 aikana. Tavoitteena on parantaa ryhmäläisten digitaaitoja. Vamoksen tavoitteena on ohjata nuoret työhön ja koulutukseen, ja nämä taidot ovat erittäin tärkeitä nykypäivän työnhaussa, työelämässä ja opiskelussa. Tämä on pilottihanke, ja toiveena on saada nuoret mukaan projektin suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sen vuoksi halutaan myös kartoittaa taitotasoa sekä toiveita projektin sisältöä koskien.

Kiitos vastauksestasi! 😊

Ympyröi jokaisen kysymyksen kohdalta numero, joka kuvaa parhaiten arviotasi osaamisestasi. Muista vastata myös avoimiin kysymyksiin.

	heikko – erinomainen				
	1	2	3	4	5
1. Millä tasolla digitaitosi ovat tällä hetkellä?					
2. Millä tasolla toivoisit digitaaitojesi tulevaisuudessa olevan?					
3. Millaisiksi koet seuraavien digitaaitojesi tason?					
a) elektronisten laitteiden käyttö (tietokone, puhelin, tabletti..)					
b) tekstinkäsittely (esim. Wordin käyttö)					
c) kuvankäsittely ja kuvien muokkaaminen					
d) videoiden kuvaaminen ja editointi					
e) sähköpostin käyttö					
f) internetin käyttö ja tiedonhaku					
g) esitysten tekeminen (esim. PowerPoint, Prezi, AdobeSpark)					
h) sosiaalinen media (Facebook, Twitter, Instagram jne.)					
i) henkilökohtainen viestintä (viestit, kirjoittaminen)					
4. Merkitse edeltävästä kysymyksestä kohdat, joista toivot oppivasi lisää.					
5. Mitä sosiaalisen median kanavia käytät?					
6. Millä tavoin tykkäät opiskella / opetella asioita? Luetko, tutkitko, kuunteletko, kirjoitatko? Tykkäätkö toiminnallisesta oppimisesta vai toisten luennoista ja kuuntelemisesta?					
7. Mitä muita taitoja haluaisit oppia osana digitaitoprojektia? Kirjoita myös muut toiveesi tai kommenttisi asiaan liittyen!					

LIITE 2, Lopetuskysely nuorille

KYSELY DIGITAITOPROJEKTISTA STARTILLE

Kiitos vastauksestasi! 😊

Ympyröi jokaisen kysymyksen kohdalta numero, joka kuvaa parhaiten arviotasi osaa-
misestasi. Muista vastata myös avoimiin kysymyksiin.

	heikko – erinomainen				
	1	2	3	4	5
1. Millä tasolla digitaitosi ovat tällä hetkellä?					
2. Millä tasolla toivoisit digitaitojesi tulevaisuudessa olevan?					
3. Millaisiksi koet seuraavien digitaitojesi tason nyt digitaitoke- vään jälkeen?					
a) elektronisten laitteiden käyttö (tietokone, puhelin, tabletti..)					
b) tekstinkäsittely (esim. Wordin käyttö)					
c) kuvankäsittely ja kuvien muokkaaminen					
d) videoiden kuvaaminen ja editointi					
e) sähköpostin käyttö					
f) internetin käyttö ja tiedonhaku					
g) esitysten tekeminen					
h) sosiaalinen media					
i) henkilökohtainen viestintä (viestit, kirjoittaminen)					
4. Merkitse edeltävästä kysymyksestä kohdat, joista olet oppinut lisää digitaitoprojektin aikana.					
5. Millaisia asioita olet oppinut digitaitoprojektin aikana? Kerro omin sanoin.					
6. Oletko innostunut tai kiinnostunut jostain digitaitoprojektin osa-alueesta enemmän kuin aiemmin?					
7. Tuntuuko sinusta, että digitaitoprojektista on ollut hyötyä sinulle? Jos on, niin miten?					
8. Millaisia kehitysehdotuksia sinulla on digitaitoprojektiin liittyen? Mitä olisi hyvä muuttaa/poistaa/lisätä?					

LIITE 3, Nuorten päivitykset Vamoksen sosiaaliseen mediaan

Vamosnuoret
4. kesäkuuta 2018

Vamos Helsingin Startti-ryhmässä on treenattu digitaitoja tänä keväänä.

Projekti on sisältänyt mm. CV:n tekoa, kuvankäsittelyä ja editointia, digijalanjäljen tutkimista, infoa tietoturvasta, testejä, lisäksi ryhmäläiset tekevät omaprojektin vapaasti valitsemastaan aiheesta.

Osallistujien ajatuksia digitaiprojektista:
 "Olen saanut mielenkiintoista ja hyödyllistä tietoa."
 "Olen saanut uusia näkökulmia asioihin."
 "Olen yllätynyt positiivisesti & negatiivisesti omista taidoista."
 "Olen oppinut paljon uusia pieniä ja isoja asioita."

vamosnuoret
@vamosnuoret

Seuraa

"Digitaidot eivät tule äidinmaidosta. Meillä on Vamoksen Startti-ryhmässä digitaiprojekti ja on ollut paljon opittavaa, vaikka vanhemmat luulevatkin, että synnyimme tietokoneet kädessä." -Vamosnuori [#digitaidot](#) [#digitaiprojekti](#) [@Verkeorg](#)

Mediataidot eivät kehity automaattisesti - Verke
 Nuorista puhutaan toisinaan diginatiivien sukupolvena, jonka mediataidot ovat lähtökohtaisesti aikuisia paremmat. Yleistys sivuuttaa nuorten mediataitojen vä...
[verke.org](#)

3.31 - 17. toukok. 2018

7 tykkäystä

7